

Сергій ТОКАРЕВ

**КОРОПСЬКА СОТНЯ
НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ
XVII - XVIII ст.**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ,
ЕТНОЛОГІЇ ТА ПРАВОНАВСТВА ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО
ЧЕРНІГІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ

КОРОПСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Сергій Токарєв

**КОРОПСЬКА СОТНЯ
НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ
XVII – XVIII ст.**

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2016

УДК 94 (477.51) «17/18»
ББК 63.3 (4УКР – 4ЧЕР)
Т 51

*Видано згідно з районною Програмою підтримки книговидання
місцевих авторів Коропщини*

Рецензенти:

Петреченко І. Є. – кандидат історичних наук, доцент

Кондратьєв І. В. – кандидат історичних наук, доцент

Відповідальний редактор

Коваленко О. Б. – кандидат історичних наук, професор

Токарев С. А.

Т 51 Коропська сотня Ніжинського полку у другій половині
XVII – XVIII ст. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – 120 с.

ISBN 978-617-7491-10-0

У книзі висвітлено історію Коропської сотні Ніжинського полку у другій половині
XVII – XVIII ст. З'ясовано еволюцію її адміністративно-територіального устрою, соці-
ально-економічний розвиток, генезу та еволюцію козацької старшини регіону.

Видання розраховане на науковців, учителів краєзнавців, широке коло читачів.

**На першій сторінці обкладинки розміщено світліну Вознесенської церк-
ви у Коропі, зведеної у 1764 р., а на четвертій сторінці – Троїцької церкви,
яка була споруджена у Коропі у 1716 р., але до наших часів не збереглася.**

Затверджено до друку Вченою радою Навчально-наукового
інституту історії, етнології та правознавства
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 11 від 17 червня 2016 р.)

УДК 94 (477.51) «17/18»
ББК 63.3 (4УКР – 4ЧЕР)

ISBN 978-617-7491-10-0

© Токарев С.А., 2016

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1. Адміністративно-територіальний устрій	11
Розділ 2. Військово-політична історія	24
Розділ 3. Соціально-економічний розвиток	39
Розділ 4. Козацька старшина	59
Висновки	77
Додатки	79
Список використаних джерел і літератури	105

ПЕРЕДМОВА

Українська національна революція середини XVII ст. вивела українське суспільство на якісно новий рівень політичного та соціально-економічного розвитку. Український народ на чолі з козацтвом спромігся утворити власну державу, аналогів якій не було, мабуть, у всій Європі. Унікальність її полягала в тому, що, поставши у військовий час за умов максимальної мобілізації військового та економічного потенціалу усього народу, держава у мирний час перетворилася на цілком життєздатне політичне утворення зі своєю системою влади та управління.

Українська козацька держава виникла під час утвердження абсолютних монархій у Європі, але мала демократичну форму правління [177, с. 48; 179, с. 16]. Проте українська держава – Військо Запорозьке – пройшла тривалу еволюцію протягом другої половини XVII – XVIII ст., пов'язану насамперед із входженням до складу Російської імперії. Хоча козацька держава і зберегла атрибути незалежності, вона аж ніяк не вписувалася в устрій Російської імперії, яка з початком XVIII ст. стала на шлях жорсткої централізації та ліквідації автономних національних утворень у своєму складі. Природно, що Українська козацька держава зазнала суттєвого обмеження «прав і вольностей», що, зрештою, спричинило її цілковиту інкорпорацію до складу Російської імперії.

Помітне місце у дослідженнях сучасних вітчизняних істориків займають студії з історії окремих адміністративно-територіальних одиниць у складі Української козацької держави – полків і сотень. Природно, що особливу увагу фахівців насамперед привертають так звані «корінні» козацькі полки – Чигиринський, Корсунський, Канівський, Черкаський, Білоцерківський і Переяславський, які виникли в регіоні, що становив ядро формування українського козацтва. Проте й лівобережні козацькі полки, значна частина яких виникла на території Чернігівщини, останнім часом достатньо плідно вивчаються місцевими істориками. Зокрема, світ побачив ряд розвідок, присвячених історії як Чернігівського полку загалом, так і окремих сотень у його складі. Серед населених пунктів Ніжинського полку особливу увагу дослідників привертає насамперед минувшина гетьманських столиць – Батурина і Глухова.

Натомість історія Коропської козацької сотні тривалий час залишалася своєю «білою плямою» на фоні порівняно добре вивчених сусідніх населених пунктів та адміністративних одиниць козацької доби. Стан наукової розробки історії Коропщини другої половини XVII – XVIII ст. не можна вважати задовільним з огляду на ту обставину, що місцеві населені пункти

саме в цей час відігравали помітну роль у житті держави, були осередками політичного, економічного, культурного розвитку регіону.

Іншим фактором, який зумовлює актуальність дослідження, є зростання інтересу громадськості до сімейної історії. Історія багатьох місцевих родів розпочалася саме за козацької доби, а серед мешканців Коропа та навколишніх сіл і зараз можна зустріти однофамільців колишніх козаків та місцевих старшин. Відтак з великою часткою ймовірності можна припустити, що певна частина мешканців Коропщини походить від представників місцевого козацького товариства або й старшини, яка уособлювала тогочасну соціально-політичну еліту.

Мета дослідження полягає у висвітленні політичних, соціально-економічних, демографічних, культурних процесів на території Коропської сотні у другій половині XVII – XVIII ст. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних дослідницьких завдань: визначення ступеню вивчення проблеми в історіографії та репрезентативності задіяної джерельної бази; з'ясування змін в адміністративно-територіальному устрої Коропської сотні, обставин виникнення та подальшої історії окремих населених пунктів у її складі; визначення ролі і місця Коропської сотні у громадсько-політичному житті Української козацької держави другої половини XVII – XVIII ст.; висвітлення основних напрямків економічного розвитку та соціальної структури населення Коропської сотні; з'ясування генези та еволюції козацької старшини Ніжинського полку, історії та генеалогії місцевих козацько-старшинських родин.

Історіографію обраної проблеми можна умовно розподілити на три етапи. *Перший етап* охоплює XIX – початок XX ст. У працях Д. Бантиша-Каменського [107] та П. Куліша [139] були наведені окремі відомості з історії Коропської сотні у другій половині XVII – XVIII ст.

Цілеспрямоване дослідження військово-територіальної організації Коропської сотні, історії окремих населених пунктів у її складі та місцевої козацької старшини було започатковано О. Лазаревським [141–143].

Важливе значення для вивчення історії та генеалогії козацької старшини Коропської сотні мала «Родословная книга Черниговского дворянства» Г. Милорадовича [147]. Вона містила відомості про дворянські родини, котрі походили з місцевої козацької старшини, зокрема, родовідні розписи і витяги з документів, на підставі яких були нобілітовані їх представники.

Особливе місце в історіографії проблеми належить працям В. Модзалевського. У його фундаментальному «Малороссийском родословнике» [150 – 153] наведено відомості про походження, громадсько-політичну діяльність, майнове становище і родинні зв'язки деяких представників козацько-старшинських родин Коропської сотні. Окремі дослідження В. Модзалевського були

присвячені Генеральній військовій артилерії, яка володіла маєтностями на території Коропської сотні [154], та діяльності її службовців [149].

Спільно з В. Лукомським В. Модзалевський видав «Малороссийский гербовник» [145], який містив описи і зображення гербів представників старшинських родин Коропської сотні. Процес інтеграції Коропської сотні до складу військових та адміністративних структур Російської імперії наприкінці XVIII ст. висвітлив М. Стороженко [181, 182].

Сплеск інтересу до історії Української козацької держави у 20-х рр. XX ст. був зумовлений національно-культурним відродженням та організаційним становленням історичної науки у системі Всеукраїнської Академії наук. Діяльність представників родини Забіл, які посідали помітне місце у службовій ієрархії Війська Запорозького, висвітлена у дослідженнях Л. Окиншевича [158 – 160]. Майнове становище представників родини Забіл, які володіли маєтностями у Коропській сотні, висвітлено у монографії В. М'якотіна [156]. Студія К. Лазаревської [144] містить відомості щодо функціонування ремісничих цехів Коропа.

Другий етап в історіографії проблеми припадає на 30 – 80-і рр. XX ст. Становлення тоталітарного режиму в СРСР та утвердження марксистської методології в історичній науці призупинили подальші дослідження з історії адміністративно-територіального устрою Гетьманщини. Певна активізація студій з історії Української козацької держави спостерігалася за доби «відлиги». Зокрема, у монографії В. Дядиченка було схарактеризовано окремі аспекти військово-політичного статусу Коропської сотні [116].

У студіях І. Крип'якевича [136], Я. Дашкевича [114] та В. Сергійчука [171] було висвітлено становлення адміністративно-територіального устрою Коропської сотні на початковому етапі історії Гетьманщини. У монографії О. Апанович [106], присвяченій українському козацькому війську у першій половині XVIII ст., схарактеризовано окремі аспекти функціонування Генеральної військової артилерії, зокрема, механізми її утримання за рахунок економічного та людського потенціалу Коропської сотні.

Відомості щодо соціально-економічного розвитку краю, зокрема розвитку сільського господарства, ремесел, промислів, торгівлі, правового статусу сотенного центру, містять монографії В. Борисенка [109], О. Нестеренка [157], розвідки Б. Кафенгауза [124], В. Кулаковського [137], В. Куриленка [140], Л. Мельника [146]. Особливості культових споруд на території Коропської сотні знайшли відображення у монографіях С. Тарануценка [183] та М. Цапенка [186, 187].

Активні студії з історії Української козацької держави у цей час розгорнули вчені української діаспори. Зокрема, дослідження Ю. Гаецького містить відомості щодо адміністративно-територіального устрою Коропської сотні та перелік сотенної старшини [190].

Третій етап в історіографії проблеми було започатковано за доби незалежності України. Зняття ідеологічних обмежень, пов'язане з відходом від марксистсько-ленінської методології в історичній науці, спричинило помітне зростання інтересу до доби Гетьманщини. Передусім, спостерігається зростання інтересу до історії та генеалогії козацької старшини. Зокрема, дослідження В. Кривошеї містять біограми представників урядової та неурядової старшини Коропської сотні [129 – 134]. Значний внесок у дослідження місцевої неурядової старшини належить І. Кривошеї [135] та В. Панашенко [163 – 165].

Окремі аспекти військово-політичної історії Коропської сотні знайшли відображення у студіях В. Заруби [118 – 122], С. Павленка [161], П. Пирога [167], О. Репана [169], І. Ситого [173], О. Сокирка [180]. Цінні відомості щодо заснування населених пунктів Коропської сотні містить монографія П. Кулаковського [138]. Соціально-економічний розвиток краю висвітлено у працях П. Пирога [166, 168], О. Савченко [170], І. Ситого [175]. Діяльність окремих представників місцевої козацької старшини знайшла відображення у роботах О. Коваленка [125 – 127] та І. Ситого [174]. Герби та печатки органів влади Коропської сотні описані у студіях І. Желіби [117] та І. Ситого [172].

Таким чином, історія Коропської сотні не знайшла належного висвітлення в науковій літературі. Вивчення цієї адміністративно-територіальної одиниці було започатковано у XIX – на початку XX ст., але штучно призупинено за радянської доби. У сучасній історіографії, попри зростання інтересу до історії Української козацької держави, окремі аспекти її громадсько-політичного та соціально-економічного розвитку згадуються лише принагідно у контексті найважливіших подій тієї доби. Подальшого розвитку потребує вивчення адміністративно-територіального устрою Коропської сотні, її військово-політичної історії, основних тенденцій соціально-економічного розвитку регіону. Доповнення та уточнення потребує персональний склад козацької старшини та генеалогія козацько-старшинських родин.

Джерельну базу дослідження становить комплекс писемних джерел, виявлених у Центральному державному історичному архіві України у м. Києві (далі – ЦДАК України), Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України (далі – ІР НБУВ), Державному архіві Чернігівської області (далі – Держархів Чернігівської області), Відділі забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області у м. Ніжині (далі – ВДАЧОН).

Умовно актуалізовані джерела можна розподілити на кілька груп. До *першої* з них належать законодавчі та публічно-правові акти – універсали гетьманів і полковників, укази та інші розпорядчі документи Генеральної військової та Ніжинської полкової канцелярій, документи і матеріали вищих органів влади Російської держави.

Універсали українських гетьманів, опубліковані І. Бутичем [103] та І. Ситим [81, 99], містять відомості про надання маєтностей на території Коропської сотні різним можновладцям, мобілізацію місцевих козаків до участі у військових походах. Універсали І. Скоропадського та Д. Апостола, які стосувалися різноманітних управлінських питань, зокрема, призначення козацької старшини, виявлені у фонді Генеральної військової канцелярії (ф. 51) ЦДІАК України.

Другу групу джерел становлять приватно-правові акти (купчі, дарчі, заповіти, уступні записи, матеріали цивільного судочинства тощо), які дозволяють з'ясувати майнове становище представників різних категорій населення Коропської сотні. Приватно-правові документи старшинської родини Забіл, які розкривають шляхи набуття маєтностей на території Коропської сотні, були запроваджені до наукового обігу ще в середині XIX ст. [101, 102]. Переважна більшість приватно-правових актів виявлено у фондах Генеральної військової канцелярії (ф. 51), Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр. (ф. 57), сотенних канцелярій (ф. 64) ЦДІАК України та у зібранні О. М. Лазаревського (ф. І) в ІР НБУВ.

До третьої групи джерел належить діловодна документація – протоколи, звіти, накази, донесення, ордери, рапорти, промеморії, формулярні списки, службове листування. Вони містять важливі відомості щодо обрання або призначення представників сотенної старшини, розслідування кримінальних справ, листування між установами різного рівня. Деякі діловодні документи, що висвітлюють різні аспекти історії Коропської сотні, були опубліковані В. Горобцем [82]. Основний масив діловодної документації зосереджений у фондах Генеральної військової канцелярії (ф. 51), Ніжинської полкової (ф. 75), Сотенних канцелярій (ф. 64), Другої Малоросійської колегії (ф. 54) ЦДІАК України, предводителя дворянства Новгород-Сіверського намісництва (ф. 86) Держархіву Чернігівської області, Ніжинського повітового предводителя дворянства (ф. 343) у ВДАЧОН та у зібранні О. Лазаревського (ф. І) в ІР НБУВ.

Деякі діловодні документи з історії Коропської сотні середини XVII ст. були опубліковані у багатотомному археографічному серіалі «Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России» [75 – 78]. Листування гетьмана І. Мазепи [88] з російським урядом і посадовими особами містить відомості щодо участі представників козацької старшини і козацтва Коропської сотні у військових виправах наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Діловодні джерела післямазепинської доби, оприлюднені М. Судієнком [100], дозволяють з'ясувати позицію місцевої козацької старшини у цей складний і драматичний час.

Важливу групу діловодних документів становлять також послужні та формулярні списки дворян Коропського повіту Новгород-Сіверського намісниц-

тва, котрі були опубліковані О. Лазаревським [87], а також виявлені у його зібранні (ф. I) в ІР НБУВ [59, 60] та фонді Новгород-Сіверського намісницького правління (ф. 86) [66, 67] в Держархіві Чернігівської області. Ці джерела містять родинні перекази про походження, дані про майновий та сімейний стан, родовідні розписи і відомості про nobilitацію. Проте наведені у формулярних списках відомості потребують ретельної перевірки, оскільки представники козацької старшини, претендуючи на nobilitацію, досить часто фальсифікували власні родоводи. Документи фонду Чернігівського губернського дворянського депутатського зібрання (ф. 133) Держархіву Чернігівської області [68 – 73] містять висновки Герольдії щодо nobilitації вихідців з козацько-старшинських родин Коропської сотні.

Четверту групу становлять описово-статистичні джерела, за допомогою яких було доповнено персональний склад козацької старшини Коропської сотні, з'ясовано соціальну структуру населення та систему землеволодіння на її території. Найбільш репрезентативним джерелом для з'ясування персонального складу місцевої козацької старшини є реєстри, компути й ревізії. Наведені в них відомості дозволяють з'ясувати персональний склад представників урядової та неурядової старшини, уточнити роки їх урядування. Зокрема, значний інтерес становлять реєстр козацької старшини 1725 р. [89], списки представників старшини, які брали участь в обранні гетьманом К. Розумовського [93], реєстри полкової, сотенної та неурядової старшини Ніжинського полку. Ці джерела здебільшого зберігаються у фонді Генеральної військової канцелярії (ф. 51) ЦДІАК України, зібранні О. Лазаревського (ф. I) та В. Модзалевського (ф. II) ІР НБУВ. Матеріали ревізії Ніжинського полку 1732 [24], 1736 [58], 1737 [50], 1738 [48], 1747 рр. [49], виявлені у фонді Генеральної військової канцелярії (ф. 51) ЦДІАК України та зібранні О. Лазаревського (ф. I) ІР НБУВ, містять цінні відомості щодо кількісного та якісного складу різних категорій місцевого населення, структури землеволодіння, персонального складу та майнового становища представників сотенної та неурядової старшини.

Документи так званої «Мазепиної книги» 1726 р., опублікованої І. Ситим [97, 98], містять відомості про гетьманські маєтності на території Коропської сотні та про повинності, які мало виконувати місцеве населення на користь гетьманського двору.

У 1729 – 1730 рр. на території Лівобережної України і, зокрема, Ніжинського полку було проведене Генеральне слідство про маєтності, матеріали якого були опубліковані М. Василенком [79]. Особливий інтерес становлять відомості про рангові та приватні маєтності на території Коропської сотні, а також гетьманські універсали і царські грамоти, які дозволяють простежити процес формування маєтностей державних установ і приватних осіб.

Зініційований президентом Другої Малоросійської колегії П. Рум'янцевим Генеральний опис Лівобережної України 1765 – 1769 рр. містить відомості про структуру населення Коропської сотні, кількісний і якісний склад різних соціальних категорій, земельні володіння та підприємницьку діяльність представників козацької старшини та інших можновладців. Ці матеріали зберігаються у фонді Генерального опису Лівобережної України (ф. 57) [53] ЦДІАК України. Частково вони були опрацьовані й запроваджені до наукового обігу О. Лазаревським [86].

У процесі остаточної інтеграції Української козацької держави до складу Російської імперії було підготовлено ряд описів території Лівобережної України [85, 95, 105], зокрема, Новгород-Сіверського намісництва [94], до складу якого увійшла територія Коропської сотні. Вони містять відомості щодо кількісного і якісного складу різних категорій населення регіону, його господарську діяльність, структуру земельних володінь місцевих можновладців та об'єкти виробничої інфраструктури, які належали представникам місцевої соціальної еліти.

До *п'ятої групи* належать нарративні джерела, передусім приватне листування. Зокрема, листи значного військового товариша І. Забіли та його дружини [92] дозволяють з'ясувати цікаві подробиці повсякденного життя представників соціальної еліти. До цієї ж групи слід віднести щоденники представників козацької старшини. Значну інформативну цінність має щоденник генерального підскарб'я Я. Марковича, котрий він вів упродовж 1717 – 1767 рр. [83]. На його сторінках наведено деякі відомості щодо громадсько-політичної діяльності представників козацької старшини Коропської сотні.

Шосту групу використаних джерел становлять пам'ятки пізнього українського літописання, насамперед козацькі та регіональні літописи. Літописи С. Величка [80] та Самовидця [90] містять згадки про військово-політичні події на території Коропської сотні у середині XVII ст.

У роботі над книгою було також використано *зображальні джерела*, зокрема, зображення гербів та портрети представників місцевої старшинської спільноти, фотографії культових споруд, зведених на території Коропської сотні у другій половині XVII – XVIII ст.

Отже, актуалізована джерельна база дослідження є достатньо репрезентативною. Використані у процесі підготовки роботи документи, значна частина з яких уперше запроваджується до наукового обігу, представляють основні групи джерел з історії України другої половини XVII – XVIII ст. Відтак наявний масив джерел дозволяє розв'язати дослідницькі завдання і досягнути поставленої у роботі мети.

РОЗДІЛ І

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ

Утворення Коропської сотні та початковий період її існування у середині XVII ст. на сьогодні залишаються недостатньо дослідженими, що характерно для всіх адміністративних одиниць Гетьманщини того часу. Брак писемних джерел, паралельне існування військових та адміністративних структур, нетривалий період існування деяких із них ускладнюють реконструкцію адміністративно-територіального устрою Української козацької держави за часів Хмельниччини.

На початку Національної революції середини XVII ст. внаслідок розгортання визвольних змагань українського народу на території Північного Лівобережжя України був поширений полково-сотенний устрій. Влітку 1648 р. розпочалося формування території Ніжинського полку, у складі якого перебувала Коропська сотня [118, с. 16]. Донедавна загальноприйнятою була думка, що сотня виникла у 1659 р. у складі Ніжинського полку [123, с. 344]. Проте В. Заруба вважає, що сотня сформувалася у 1648 р. у складі Борзенського полку [118, с. 156], який утворився на початку Визвольної війни і був ліквідований після укладення Зборівської угоди 1649 р. [118, с. 47]. На думку Я. Дашкевича [114, с. 18] та І. Ситого [172, с. 4], Коропська сотня виникла у 1654 р. у складі Ніжинського полку, що, однак, не знаходить підтвердження у джерелах [143, с. 311]. Проте перші документально підтвержені дані про існування Коропської сотні належать лише до весни 1658 р., коли згадувався перший коропський сотник Н. Ковалевський [78, с. 116], з чого, на нашу думку, випливає, що сотня була заснована у проміжку між 1654 і 1658 рр.

Коропська сотня була розташована на лівому березі Десни біля гирла її лівої притоки р. Сейм. На півночі і заході вона межувала з Понорницькою сотнею Чернігівського полку, на сході – з Кролевецькою, на півдні – з Батуринською і Новомлинською сотнями Ніжинського полку [118, с. 72, 74; 143, с. 308]. Напевно, початкове ядро сотні, окрім Коропа, становили найближчі до нього села Риботин, Сохачі, Жорнівка і Лукнів, які у 1669 р. на підставі універсалу Д. Ігнатовича були передані на утримання Коропської ратуші [104, с. 496 – 497].

Згодом територія Коропської сотні розширилась за рахунок включення до її складу с. Райгородок, яке у 1654 р. перебувало у складі Кролевецької сотні [96, с. 286], і с. Обтов, яке до цього належало до складу Борзенської сотні Ніжинського полку [96, с. 172 – 173]. У 1672 р. до складу Коропської сотні увійшла частина ліквідованої гетьманом І. Самойловичем Рождественської

сотні, а саме села Рождественське, Карильське, Краснопілля і Билка (див. до-
даток А) [143, с. 317].

В адміністративному відношенні Коропська сотня належала до Ніжин-
ського полку аж до кінця XVIII ст. Проте існують відомості, що за наказ-
ного гетьмана Я. Сомка протягом 1662 – 1663 рр. нетривалий час існував
Коропський полк на чолі з полковником Тихоном Гавриловичем, який, на-
певно, був суто військовою одиницею [130, с. 171]. У 1663 – 1664 рр. Ко-
ропська сотня входила до складу Глухівського полку, створеного гетьманом
І. Брюховецьким із так званих «засеймських» сотень Ніжинського полку
[118, с. 49], а в 1668 р. – Новгород-Сіверського, відновленого на короткий
час гетьманом П. Дорошенком [118, с. 76, 156].

У 1729 – 1730 рр., за даними Генерального слідства про маєтності, до
складу сотні входили місто Короп, села Риботин, Сохачі, Лукнів, Райгоро-
док, Рождественське, Билка, Краснопілля, Бужанка, Жорнівка. З невідомих
причин у матеріалах Генерального слідства про маєтності не згадані села
Карильське, Обтов та Погорілівка [79, с. 64 – 78].

За даними ревізії Ніжинського полку 1736 р., серед населених пунктів
Коропської сотні знову згадувались села Карильське, Обтов, Погорілівка.
Крім того, у списках сіл сотні вперше зустрічається Царівка [58, арк. 227 –
231 зв.]. У середині 50-х рр. XVIII ст. у складі Коропської сотні нетривалий
час перебувало село Рижки [45, арк. 427].

За даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., у
складі Коропської сотні також перебували села Велика Кошелівка, Змітнев,
Калачі, Ксендзівка, Купчичі, Нехаївка, Полівка, Робітнице, Шабалинів, ху-
тори біля села Курилівка, в урочищі Крути, хутори Лутавський та Рудня,
урочище Лиса Гора [111, с. 41]. Проте жодних інших свідчень про існуван-
ня цих населених пунктів у складі Коропської сотні не існує. Натомість в
опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр. усі ці поселення
вже не згадуються у складі Коропської сотні. У цьому джерелі у складі Ко-
ропської сотні відсутнє с. Бужанка, яке у другій половині XVIII ст. відійшло
до складу Понорницької сотні Чернігівського полку [143, с. 320].

Не до кінця з'ясованим залишається питання про час виникнення насе-
лених пунктів, які увійшли до складу Коропської сотні. Так, О. Лазаревський
вважав, що заселення місцевості та виникнення поселень на цих теренах від-
булося у XVI ст. [143, с. 308]. Проте більш вірогідною видається думка П. Ку-
лаковського, що заснування населених пунктів у регіоні відбулося у першій
половині XVII ст., коли він входив до складу Речі Посполитої [138, с. 440].

Містечко Короп, за деякими даними, була заснована за давньоруської
доби. В літературі XIX ст. Короп ототожнювався з літописним містом Хоро-
бором, який згадувався в літопису у 1153 і 1159 рр. Проте перші документаль-

ні відомості про існування населеного пункту, як вважав О. Лазаревський, належать до кінця другої чверті XVII ст. [143, с. 310 – 311]. На думку П. Кулаковського, Короп був заснований за часів польського панування у 1640-х рр. на терені Сосницької волості Новгород-Сіверського повіту Чернігівського воєводства за ініціативою новгород-сіверського старости О. Пісочинського [138, с. 299, 440]. Короп згадувався в універсалі гетьмана Я. Остряниці від 20 березня 1638 р., опублікованому М. Судієнком, як один з населених пунктів Чернігівського воєводства, які найбільше постраждали від сваволі польської адміністрації. Проте П. Куліш, зважаючи на відсутність оригіналу документу і особливості правопису опублікованого універсалу, більш характерні для початку XVIII ст., висловив думку про його підробку [139, с. 295], що не дозволяє однозначно стверджувати про існування міста у той час. Відтак, зважаючи на відсутність згадок про Короп у Реєстрі Війська Запорозького 1649 р. і Присяжних книгах 1654 р., на нашу думку, заснування міста відбулося лише у середині 1650-х рр.

У другій половині XVII ст. виник герб Коропа, зафіксований на міських печатках, які використовувались у діловодній документації. Характерною його рисою була наявність негеральдичних елементів, а саме риби коропа, що відповідала назві міста. Крім того, у різних варіантах міської печатки була зафіксована наявність певних геральдичних елементів – лицарського шолома, страусових пер тощо. Остаточо герб Коропа був затверджений на підставі указу імператриці Катерини II від 4 червня 1782 р. [117, с. 39; 172, с. 4]. На ньому у блакитному щиті прямокутної форми був зображений сріблястий короп, а над ним – золота корона (*див. додаток Р*) [185, с. 345].

Обов'язковою умовою існування будь-якого сотенного міста була наявність укріплень, життєво необхідних за умов загрози постійних військових конфліктів. Коропська фортеця складалася зі стін і башт, оперезаних земляним валом та ровом. Вали увінчувалися палісадами, оточувалися рогатками, «надовбами». Палісади робилися з дерев'яних колод завдовжки 2 сажні, загострених з одного кінця, з продовганими отворами у двох кінцях для з'єднання їх по прямій лінії. З боку міста вал обкладався дерном. У ньому робилися «призьби», зруби або тини, а також «розкати» – майданчики для артилерійських гармат. Коропська фортеця була оснащена 10 гарматами. Фортечну артилерію обслуговувала спеціальна команда. У валах робилась також «фуртка до води» – так звана «вилазка». Коропська фортеця мала декілька брам. У 1738 р. загальна довжина валів Коропської фортеці становила 744 сажени (для порівняння у Борзні – 130, у Нових Млинах – 310, Мрині – 465, Бахмачі – 606, Дівиці – 650, Івангороді – 770, Воронежі – 868,5) [106, с. 129]. Цілком ймовірно, що складовою частиною коропських фортечних укріплень була Іллінська церква. Вона суттєво відрізнялась від інших хра-

мів регіону, будучи водночас спорудою цивільного, оборонного і культового призначення [186, с. 44]. Початок її будівництва, ймовірно, припадає на середину XVII ст. У цей час була зведена баштоподібна однокупольна споруда зі стінами товщиною до двох метрів. У башті були влаштовані бійниці. На межі XVII – XVIII ст. до цієї башти з південної сторони була прибудована вузька витягнута двоповерхова споруда з двома виходами. Внутрішні приміщення будівлі були мало пристосовані для церковних обрядів. Скоріше за все, вони слугували для зберігання боєприпасів. Нижня частина будівлі мала масивний вигляд, більш характерний для оборонних споруд (*див. додаток С*) [187, с. 38].

Спорудження Іллінської церкви, ймовірно, було пов'язано з функціонуванням Генеральної військової артилерії, для утримання якої у другій половині XVII – XVIII ст. спрямовувалися прибутки з Коропа та навколишніх сіл. Вірогідно, що поблизу церкви вироблялись і зберігались боєприпаси для потреб «армати». У 50 – 60-х рр. XVIII ст., коли церква втратила своє початкове призначення, над центральною баштою був зведений восьмикутний барабан з куполом, бійниці перероблені у вікна, а сама башта перетворена на дзвіницю [186, с. 144]. У другій половині XVIII ст. при церкві діяли шпиталь і парафіяльна школа. Згодом Іллінська церква зазнала неодноразових перебудов [188, с. 279 – 280].

Дерев'яна Троїцька церква у Коропі, що не збереглася до нашого часу, була зведена у 1716 р. Вона була соборним храмом Коропа і місцем проведення різноманітних урочистих заходів. Так, 8 грудня 1727 р. у Троїцькій церкві було зачитано універсал гетьмана Д. Апостола про передачу Коропа з навколишніми селами на утримання Генеральної військової артилерії [12, арк. 3]. Відомий дослідник української архітектури С. Таранущенко вважав Троїцьку церкву однією з найвидатніших пам'яток народної монументальної дерев'яної архітектури XVIII ст. на Лівобережжі. Основу плану церкви складала пересічені під прямим кутом два однакові видовженої форми прямокутники [183, с. 70].

В інтер'єрі пам'ятка виглядала більш архаїчно, ніж зовні. Її архітектурні форми гранично лаконічні, навіть суворі, аскетично скромні. Загальне враження від зовнішнього вигляду церкви – поважна урочистість, спокійна гармонійна зрівноваженість (*див. додаток Т*) [183, с. 67]. У 1770 р. серед прихожан Троїцької церкви нараховувалось 176 чоловіків і 200 жінок [84, с. 357]. У другій половині XIX ст. у храмі зберігались залишки іконостасу з двома старовинними іконами та два старовинних Євангелія [128, с. 563].

Мурована Вознесенська церква у Коропі була зведена у 1764 р. коштом отамана Генеральної військової артилерії П. Юркевича. Товщина її стін становить 1,5 м. У плані церква хрестоподібна, увінчана восьмигранним

барабаном, який несе на собі купол. В інтер'єрі домінує центральний підкупольний простір. Об'єми бокових приміщень займають підпорядковане становище по відношенню до центрального. Планувальна структура церкви ускладнена вбудованими хорами на дерев'яних перекриттях. На хори ведуть сходи, прокладені у товщі стіни і відкриті у бік інтер'єру. В інтер'єрі Вознесенської церкви збереглися зразки професійного станкового олійного живопису кінця XVIII ст. У цілому, за зовнішнім виглядом і архітектурними прийомами вона близька до традицій народної дерев'яної монументальної архітектури (*див. додаток У*) [162, с. 307 – 308].

Єпископ Суздальський Тихон Якубовський, який був уродженцем Коропа, у 1765 р. подарував Вознесенській церкві на престольний хрест, Цвітну Тріодь 1747 р. і Октоїх 1739 р. Храм був оздоблений іконами авторства місцевих майстрів. За даними Генерального опису Лівобережної України, у 1767 р. при Вознесенській церкві діяли школа та шпиталь, їй належали 3 лавки та двір на базарній площі. У 1770 р. серед прихожан Вознесенської церкви нараховувалось 656 чоловіків і 683 жінки [84, с. 353 – 354, 357].

Дерев'яна Преображенська церква у Коропі вперше згадується у джерелах у 1743 р. Саме тоді борзенський протопоп Ф. Величковський сповістив Ніжинську полкову канцелярію, що іереї церкви З. Максимович та І. Константинович звернулися до нього з проханням про виділення коштів для реставрації церкви, яка на той час «в крайній обветшалости состоит». Самі ж священники разом з прихожанами не мали змоги відремонтувати церкву «за скудостью церковных денег». За даними Генерального опису Лівобережної України, у 1767 р. при Преображенській церкві діяли школа, шпиталь, храму належав шинок, а кількість його прихожан становила 298 чоловіків і 310 жінок. У 1790 р. на місці дерев'яної Преображенської церкви була зведена нова мурована, яка не збереглася до нашого часу.

Перші відомості про існування дерев'яної Михайлівської церкви в Коропі належать до 1732 р., коли у джерелах згадувався її священник І. Осипович. За даними Генерального опису Лівобережної України, у 1767 р. церкві належали дві ниви під с. Царівкою та двір на коропському базарі. У 1770 р. кількість прихожан храму становила 358 чоловіків і 365 жінок. На початку XIX ст. церква згоріла, й на її місці у 1837 р. був зведений новий мурований храм [84, с. 354 – 358], який не зберігся до нашого часу.

Наприкінці XVIII ст. основу планувальної структури м. Коропа становили 5 основних вулиць, до яких прилягали і з якими перехрещувалися невеликі безіменні вулички і провулки. Вулиця Борова починалася від соборної Троїцької церкви і вела у напрямку м. Кролевець (сучасна вул. Чернігівська). Від тієї ж соборної церкви починалася Краснопільська вулиця, яка вела у напрямку сіл Билка, Карильське і Краснопілля (сучасна вул. Київ-

ська). Від адміністративних будівель у центрі Коропа у напрямку м. Батурин була прокладена вулиця Могиленська (сучасна вул. Вознесенська). Від соборної Троїцької церкви починалася також Михайлівська вулиця, яка вела у напрямку м. Нові Млини (сучасна вул. Шевченка). Нарешті, Закоропська вулиця була прокладена з центру міста вздовж старого русла р. Копор у напрямку с. Оболоння Понорницької сотні Чернігівського полку (сучасна вул. Кибальчича). До складу об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури Коропа належали 8 церков, 7 дзвіниць, будівлі сотенної канцелярії та міської ратуші, 24 кузні, 6 лазень, 229 винокурень, 2 пивоварні, 9 солодовень, 2 цегляні заводи, 9 воскобоєнь, 145 крамниць та 9 поташних буд, які належали міській ратуші та приватним особам, 7 шкіл та 7 шпиталів, які діяли при храмах. Представникам духовенства належав 21 двір, шляхетства – 25, купецтва – 6, козакам – 244, міщанам – 540, різночинцям – 52 [85, с. 172 – 173].

Цікавим зразком цивільної архітектури була дерев'яна будівля Коропської ратуші. Споруда являла собою зруб висотою 4 аршини, збудований з окремих клітей, сполучених сіньми. Зовні будівля ратуші була обмазана глиною і побілена. Інтер'єр приміщення ратуші складався з сіней, до яких вів високий поріг, караульного приміщення, канцелярської кімнати та «присутственної». Стеля будівлі перекривала всі покої, крім сіней. Її увінчував чотирисхилий дах, вкритий дранню за допомогою цвяхів. Приміщення ратуші обігрівалося кахляною грубою, розташованою в сінях [188, с. 773 – 774].

Наприкінці XVIII ст. у Коропі проживали 11 священників, у тому числі протопоп, намісник, 5 дяконів, 14 церковних причетників, відставний майор, генерал-ад'ютант, осавул Генеральної військової артилерії, полковий хорунжий, возний, 4 сотники, 8 військових товаришів, 8 значкових товаришів, 3 сотенні отамани, 2 сотенні осавули, 10 службовців сотенної канцелярії, 7 вдів представників місцевої козацької старшини, 3 представників абшитованої старшини. Основну масу населення містечка становили 16 виборних козаків, 240 козаків-підпомічників, 542 посполитих селян, які перебували у підданстві Генеральної військової артилерії, 77 підсусідків, які перебували у підданстві різних власників [94, с. 395 – 396].

Село Риботин, ймовірно, було засноване на початку XVII ст. під час перебування Чернігово-Сіверщини у складі Московської держави. З огляду на розвиток бортницького промислу мешканці села щорічно сплачували до царської казни 25 пудів меду. За даними інвентаря, укладеного у 1619 р., під час переходу регіону до складу Речі Посполитої, в Риботині нараховувалося 5 дворів.

Під час російсько-польської війни 1632 – 1634 рр. у листопаді 1632 р. реєстрові козаки на чолі з сотником Семеном Хорошим, які діяли на боці

польського війська, займалися будівництвом укріплень поблизу села для захисту від наступу російських військ. Проте вже на початку грудня частина місцевого населення висловила бажання перейти на бік московського царя. Під час військових дій Риботин тимчасово запустів і був повторно осаджений у 1638 – 1639 рр. за ініціативою новгород-сіверського старости О. Пісочинського. На підставі привілею польського короля Владислава IV у 1639 р. Риботин перейшов у володіння Пісочинських. У реєстрах збору подимного податку у 1638 і 1639 рр. Риботин мав статус слободи, а в 1643 р. – села у складі Сосницької волості Новгород-Сіверського повіту Чернігівського воєводства. На той момент у Риботині нараховувалось 10 дворів [138, с. 106, 108, 298, 350, 428, 439]. Внаслідок розгортання визвольних змагань під час Української національної революції село увійшло до складу Коропської сотні.

Архітектурною домінантою села була дерев'яна Миколаївська церква. Час її побудови, ймовірно, припадає на кінець XVII – початок XVIII ст. Серед її священиків у 1703 – 1714 рр. згадувався Ф. Цитович, а у 1733 р. – П. Тихонович та І. Парфенович. У 1740 р. серед прихожан цього храму нараховувалось 708 чоловіків і 727 жінок, а в 1770 р. – 676 чоловіків і 680 жінок [84, с. 361]. Церква мала триярусний іконостас, оздоблений іконами авторства місцевих майстрів. До основних елементів церковного начиння Миколаївської церкви належали Тріодь пісна 1648 р., Тріодь цвітна 1666 р., Євангеліє 1697 р. і Апостол 1724 р. [128, с. 572]. На початку XX ст. на місці старого дерев'яного храму була зведена нова мурована церква, яка збереглася до нашого часу.

Наприкінці XVIII ст. у Риботині, за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., проживали священик В. Цитовський, 2 церковні служителі, 3 різночинці, 15 виборних козаків, 66 козаків-підпомічників. У володінні Генеральної військової артилерії перебували 66 дворів місцевих селян з 86 хатами, а у підданстві значкового товариша Д. Лебеда перебував 1 підсусідок [94, с. 397].

Село Сохачі було засноване поблизу невеликої затоки р. Десни за 8 км. від Коропа. Як вважав О. Лазаревський, село було відоме ще з кінця XIV ст., оскільки населений пункт з такою назвою згадувався у родовідному переказі князів Глинських. На користь гіпотези про давнє заселення Сохачів свідчить його місцезнаходження біля деснянської затоки, яку на момент проведення Генерального опису Лівобережної України у 1767 р. називали Хвосторіз. Відтак цілком ймовірним виглядає припущення, що Сохачі були заселені в той час, коли цей «хвосторіз» був ще багатою водою деснянською затокою [143, с. 315]. Відтак цілком ймовірно, що Сохачі також були засновані за московського панування на початку XVII ст. Мешканці поселення

щорічно сплачували до царської казни 11 пудів меду. За даними інвентаря 1619 р., у Сохачах нараховувалось 4 двори. Населений пункт тимчасово запустів під час російсько-польської війни 1632 – 1634 рр., був повторно осаджений до 1638 р. О. Пісочинським, у володіння якого перейшов на підставі королівського привілею 1639 р. Відтак у 1638 і 1639 рр. Сохачі мали статус новозаснованої слободи, а в 1643 р. – села. На той момент у ньому нараховувалось 6 дворів [138, с. 298, 350, 428, 439].

Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у селі діяла дерев'яна церква, проживали священик, 2 церковні служителі, значковий товариш Д. Гаєвський, 3 різночинці, 6 виборних козаків, 27 козаків-підпомічників. У володінні графа П. Рум'янцева перебували 52 двори посполитих з 56 хатами, у підданстві значкового товариша Д. Гаєвського – 2 двори підсусідків, осавула Генеральної військової артилерії Н. Лихошерста – двір з двома хатами [94, с. 402].

Село Райгородок на лівому березі Десни було засноване представниками польського шляхетського роду Заленських на межі 1630 – 1640-х рр.: [138, с. 309]. Село згадувалося у Присяжних книгах 1654 р. у складі Кролевецької сотні Ніжинського полку. Натоді у ньому проживали 22 козаки і 45 посполитих селян. Неподалік села згадувався так званий «городок», котрий, ймовірно, був залишком давньоруського поселення [96, с. 320]. 24 лютого 1654 р. мешканці Райгородка присягнули на вірність царю Олексію Михайловичу [148, с. 79].

За даними Присяжних книг 1654 р., у Райгородку діяла дерев'яна Преображенська церква. У 1721 р. місцева жителька П. Божиха заповіла священику цього храму І. Рахинському дві свої ниви. У 1770 р. серед прихожан Преображенської церкви нараховувалось 498 чоловіків і 484 жінки [84, с. 360]. У 1801 р. за сприяння місцевого священика С. Писаревича було збудовано новий мурований храм, хрещатий у плані. Східні й західні рамена Преображенської церкви напівциркульні у плані, південні й північні – прямокутні, завершені трикутними фронтонами. Між раменами знаходились низькі прямокутні приміщення. Вінчає споруду великий купол з глухим ліхтарем на круглому барабані [188, с. 656]. Під час церковних служб використовувались Євангеліє 1663 р., Апостол 1695 р., Тріоді пісна та цвітна 1699 р., Октоїх 1699 р. та Анфологій 1734 р. [128, с. 570]. У пошкодженому вигляді споруда церкви зберіглася до нашого часу (*див. додаток Ф*).

Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у Райгородку проживали священик з двома синами, 2 церковні служителі, 2 значкові товариші, відставний гусар, 21 виборний козак, 35 козаків-підпомічників, 28 підданих графа П. Рум'янцева, 2 канонери Генеральної військової артилерії – усього 113 мешканців [94, с. 403].

Село Жорнівка на р. Гнилиця (затока Десни) було відоме з середини XVI ст. – село «Жорноков» згадувалось у царській грамоті, виданій у 1552 р. Новгород-Сіверському Спасо-Преображенському монастирю [143, с. 319]. У 1619 р. у селі, яке натоді перебувало у володінні вказаного монастиря, нараховувалися 4 двори, мешканці яких виконували повинності на користь своїх державців. Ймовірно, що внаслідок російсько-польської війни 1632 – 1634 рр. Жорнівка тимчасово запустила і була повторно осаджена на межі 1630 – 1640-х рр. шляхтичем Криштофом Раецьким. За даними реєстру збору подимного податку 1638 р. у його володінні перебували 4 двори [138, с. 309, 424]. Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у селі нараховувалися 23 двори місцевих селян, в яких проживали 27 родин [94, с. 403].

Село Царівка на р. Короп знаходилось на «великому тракті», котрий йшов із Батурина через Короп за Десну. Уздовж цієї дороги протікала р. Короп, через яку була влаштована гребля, яка отримала назву Царівська. Коропська сотенна старшина, турбуючись про задовільний стан греблі, виклопотала у гетьмана І. Мазепи у вересні 1687 р. універсал, на підставі якого лагодження греблі покладалось на коропських міщан. Біля цієї греблі був влаштований млин, поряд з яким наприкінці XVII ст. утворилось невелике поселення, яке отримало назву Царівка [143, с. 319]. Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у селі знаходилися садиби абшитованого військового товариша П. Дубницького, колезького асесора П. Забіли. У селі проживали значковий товариш, 2 козаки, 7 посполитих, підсусідок – усього 12 господарів [94, с. 403].

Село Бужанка, хоч і знаходилося на правому березі Десни, але входило до складу Коропської сотні. Ймовірно, Бужанка була заснована на початку XVII ст. втікачами з Правобережної України. У церковних архівах зберігся запис: «Село Бужанка знаходиться у 4 верстах від Вишеньок на схід по течії Десни, з трьох сторін її оточують гори, а з четвертої вона межує з річкою Студенок, яка витікає з Десни вище у 3 верстах і потім біля села Вишеньки знову впадає в неї» [155, с. 3].

Село Рождественське було розташоване за 12 км. від Коропа. На думку О. Лазаревського, воно було засноване у XVI ст. московськими боярами, у яких до Деулінського перемир'я 1618 р. з Річчю Посполитою були значні маєтності в басейні Десни [143, с. 317 – 318]. Згідно ж останніх даних, населений пункт виник приблизно у 1638 р. шляхом осадження новгород-сіверським старостою О. Пісочинським, а в 1639 р. був затверджений за ним на підставі привілею польського короля Владислава IV. У 1638 і 1639 рр., за даними реєстрів збору подимного податку, Рождественське мало статус слободи, у 1643 р. – села, а в 1654 р. – містечка. У 1643 р. у ньому нарахову-

валися 4 двори [138, с. 298, 439]. У Присяжних книгах 1654 р. було вказано, що Рождественське стоїть на Ржавці, а «ржавцями», як правило, називали залишки напіввисохлих річок. Цей факт дав підстави О. Лазаревському припустити, що Рождественське належало до достатньо старих поселень і було заселене ще в той час, коли замість «ржавця» тут була значна ріка, залишки якої збереглися у вигляді болота, яке простягалося від с. Карильського до р. Сейм. Захищене з півдня болотами, с. Рождественське було зручним місцем для влаштування «острожка», який згадується у Присяжних книгах 1654 р.: «Да в том местечке, по Ржавцу, поставлен острожек; около того острожка со всех четырех сторон сделан ров». Під захистом «острожка» у Рождественському виникло настільки значне поселення, що вже у 1654 р. воно мало статус містечка і було центром Рождественської сотні Ніжинського полку, до складу якого входили також села Карильське, Краснопілля, Билка, Оболоння і Городище [96, с. 284]. 23 лютого 1654 р. жителі Рождественського присягнули на вірність царю Олексію Михайловичу [148, с. 79].

Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у Рождественському проживали 3 різночинці, 2 священники, 2 церковні служителі, 9 виборних козаків, 23 козаки-підпомічники, 55 пушкарів і гармашів Генеральної військової артилерії. У підданстві генерал-поручика фон-Штофеля перебували 138 дворів посполитих, окремі двори належали генерал-ад'ютанту Юркевичу і місцевій церкві. Загальна кількість населення Рождественського становила 357 осіб [94, с. 404].

Село Карильське розташоване за 9 км. від Коропа поблизу протоки Накот. Воно було засноване наприкінці 1630 – на початку 1640-х рр. новгород-сіверським старостою О. Пісочинським і в 1643 р. отримало статус села. На той момент у Карильському нараховувалося 5 дворів [138, с. 298, 440; 143, с. 315]. За даними Присяжних книг 1654 р., у Карильському діяла Преображенська церква і нараховувалися 18 козацьких дворів [96, с. 284]. 23 лютого 1654 р. жителі Карильського присягнули на вірність царю Олексію Михайловичу [148, с. 79]. Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у селі жив священник, 2 церковні служителі, 14 виборних козаків, 62 козаків-підпомічників. У підданстві приватних державців перебували 99 дворів посполитих і 2 двори підсусідків, а загальна кількість населення становила 218 осіб [94, с. 404].

Село Обтов на р. Реть було засноване на початку 1640-х рр. за ініціативою новгород-сіверського підкоморія Щасного Вишля, до якого й перейшло у володіння. Ймовірно, що безпосереднім осадником села був борзенський підстароста Петро Забіла [138, с. 306, 307]. У 1656 р. на підставі грамоти царя Олексія Михайловича село було пожалуване сотнику Борзенської сотні Ніжинського полку П. Забілі. Одразу ж після цього новий державець

почав обертати козаків села у посполиті. Мешканці села, які покозачились на початковому етапі Української національної революції, не змогли відстояти свої права, а тому без особливих зусиль були повернуті до посполитого стану новим власником. Надалі населення Обтова становили виключно посполиті, які перебували у підданстві нащадків П. Забіли [143, с. 321 – 322]. Проте у 1724 р. у джерелах зазначалося, що жителі Обтова, хоча ще з часів гетьмана І. Самойловича «находились под владою панскою», але вони «пам'ятают давний звичай ... и живут между собою ніби запорожци, проживают по воле своей и приказов не слушают» [8, арк. 2].

Ймовірно, у середині XVII ст. в Обтові була збудована церква Різдва Богородиці. На це опосередковано вказує факт виявлення у 1781 р. місцевим священиком під престолом храму антимінса, освяченого митрополитом П. Моголою. У 1770 р. серед прихожан храму нараховувалося 846 чоловіків і 850 жінок. Серед начиння церкви Різдва Богородиці згадувались 3 потири та срібний хрест [84, с. 411 – 412]. На початку XX ст. церква була перебудована і збереглася до нашого часу. Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., Обтов перебував у володінні відставних поручиків Миколи та Андрія Забіл. Натоді в селі проживали 3 священики та 3 церковні причетники. У підданстві місцевих державців перебували 146 дворів посполитих [94, с. 377].

Сільце Погорілівка було розташоване на р. Єсмань. Воно також було засноване у 1640-х рр. за ініціативою Щ. Вишля і безпосередньо осаджене П. Забілою [138, с. 306, 307], котрий у 1656 р. отримав Погорілівку у володіння і почав обертати місцевих козаків у посполиті [143, с. 322]. Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у селі нараховувався 61 двір місцевих посполитих, які входили до складу маєтностей відставних поручиків Миколи та Андрія Забіл [94, с. 376].

Село Лукнів, на думку О. Лазаревського, належало до старовинних поселень. У Присяжних книгах 1654 р. Лукнів не згадувався, але цілком вірогідним виглядає припущення про існування села ще в першій половині XVII ст. [143, с. 320]. Наприкінці XVII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у Лукнові проживали священик, церковний служитель, сотенний отаман, 9 виборних козаків, 30 козаків-підпомічників, пушкар Генеральної військової артилерії, нараховувалося 24 двори посполитих, а усього у селі проживали 99 мешканців [94, с. 377].

Село Краснопілля, на думку О. Лазаревського, також належало до старовинних поселень, відомих ще у першій половині XVII ст. За даними Присяжних книг 1654 р., у селі діяла церква Успіння Пресвятої Богородиці [143, с. 318]. 23 лютого 1654 р. жителі Краснопілля присягнули на вірність

царю Олексію Михайловичу [148, с. 79]. Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у селі проживали 3 священники, диякон, 3 церковні служителі, сотенний отаман, 53 виборні козаки, 117 козаків-підпомічників, нараховувався 151 двір місцевих посполитих. Загальна кількість населення Краснопілля натовді становила 330 осіб [94, с. 380 – 381].

Село Билка було засноване поблизу протоки Билка. Село не згадувалось у Присяжних книгах 1654 р., проте існує припущення, що Билка у цьому джерелі названа селом Очавулиним, яке входило до складу Рождественської сотні [143, с. 318]. 23 лютого 1654 р. мешканці цього села склали присягу на вірність царю Олексію Михайловичу [148, с. 79]. Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у Билці діяла дерев'яна церква. У селі проживали 2 священники, диякон, 3 церковні служителі, 9 козаків-підпомічників, 2 пушкарі Генеральної військової артилерії, нараховувалось 234 двори посполитих, які перебували у підданстві генерал-поручика фон Штофеля, і 3 двори підсусідків, які перебували у підданстві місцевого священника С. Вербицького. Усього ж натовді у Билці проживали 275 родин місцевих мешканців [94, с. 387 – 388].

Крім вказаних населених пунктів, на території Коропської сотні наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., існували 22 хутори, які у переважній більшості перебували у володінні місцевої козацької старшини. Найбільшими з них були Оверківщина, Ворожбитівщина, Комендатівщина, Дяківщина. Вони були засновані поблизу пасік, винокурень та інших об'єктів виробничої інфраструктури. Як правило, їх населення складалося з декількох найманих робітників, зайнятих на виробництві [94, с. 381, 388, 397 – 399, 404].

Після ліквідації Української козацької держави наприкінці XVIII ст. козаки Коропської сотні увійшли до складу Глухівського карабінерного полку [181, с. 154; 182, с. 491]. До складу Коропського повіту Новгород-Сіверського намісництва увійшли містечко Короп, села Риботин, Рождественське, Карильське, Сохачі, Райгородок, Жорнівка, Царівка, Рижки і 18 хуторів. До складу Конотопського повіту Новгород-Сіверського намісництва відійшли села Обтов, Погорілівка, Лукнів, Краснопілля, Билка і 4 хутори [94, с. 377 – 385, 395 – 405].

Отже, заснування населених пунктів, які входили до складу Коропської сотні, у переважній більшості відбулося у першій половині XVII ст. за доби перебування Чернігово-Сіверщини у складі Речі Посполитої. Розбудова мережі населених пунктів була обумовлена інтенсивною адміністративно-господарською діяльністю польських осадників протягом 30 – 40-х рр. XVII ст. На нашу думку, з огляду на цю обставину Коропська сотня була заснована

дещо пізніше, ніж переважна більшість інших сотень Ніжинського полку. Для початкового періоду існування Коропської сотні були характерні зміни її адміністративно-територіального устрою, пов'язані з нестабільним внутрішнім і зовнішнім становищем Української козацької держави. Розвиток державних інституцій, насамперед Генеральної військової артилерії, утримання якої здійснювалося за рахунок Коропської сотні, обумовив подальшу розбудову мережі населених пунктів. Іншим фактором розвитку мережі населених пунктів Коропської сотні став подальший соціально-економічний розвиток регіону. Розвиток населених пунктів Коропської сотні спричинив розбудову мережі оборонних укріплень, культових споруд і громадських будівель та обумовив зростання чисельності населення. Ліквідація Української козацької держави та її остаточна інкорпорація до складу Російської імперії наприкінці XVIII ст. призвела до інтеграції території Коропської сотні до імперської адміністративно-політичної структури.

РОЗДІЛ II

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ІСТОРІЯ

Коропська сотня Ніжинського полку відіграла помітну роль у громадсько-політичному житті Гетьманщини другої половини XVII – XVIII ст. Протягом другої половини XVII – початку XVIII ст. цей регіон перебував у епіцентрі військових конфліктів. Водночас сприятливе географічне положення Коропської сотні, насамперед її наближеність до гетьманських резиденцій у Батурині та Глухові, обумовили важливу роль місцевого козацтва та козацької старшини у громадсько-політичному житті, виконання ними специфічних обов'язків у політичній системі Української козацької держави.

Одразу ж після утворення Коропська сотня опинилась у вирі громадянської війни між прихильниками гетьмана І. Виговського, з одного боку, та полтавського полковника М. Пушкаря і кошового отамана Запорозької Січі Я. Барабаша – з іншого. Зокрема, 11 березня 1658 р. М. Пушкар у листі до царя Олексія Михайловича писав про те, що в Коропській сотні за сприяння місцевого сотника Н. Ковалевського відбувається зібрання його прихильників, які в умовах наростання громадянського протистояння схилились до союзу з Московською державою [78, с. 116]. Згодом сотник Н. Ковалевський підтримав антигетьманське повстання і перейшов на бік прихильника промосковської орієнтації – наказного гетьмана І. Безпалого, від якого отримав уряд полковника [131, с. 408].

Проте під час подальшого розгортання українсько-російської війни жителі Коропа стали на бік гетьмана І. Виговського. Зокрема, з донесення стольника та воеводи князя Г. Долгорукого від 28 липня 1659 р., адресованого князю О. Трубецькому, випливало, що спершу жителі Коропа присягнули на вірність царю. Проте після появи під стінами міста козаків гетьмана І. Виговського і кримських татар місцеві жителі перейшли на їх бік і надали їм прихисток. У відповідь російські загони князів О. Трубецького, Г. Долгорукого та козаки наказного гетьмана І. Безпалого взяли Короп 10 липня 1659 р., спалили його і захопили прихильників І. Виговського [75, с. 241; 107, с. 230].

Продовження військового конфлікту в умовах фактичного поділу Української козацької держави на лівобережний та правобережний гетьманати спричинило продовження військових дій на території Коропської сотні. Зокрема, священник с. Лукнова вказував, що в 1661 р. на околицях села з'явилися кримські татари і правобережні козаки, які спалили місцеву Воздвиженську церкву і взяли у полон членів його родини [143, с. 320 – 321].

Перебування на території Коропської сотні російських військ посилювало напругу і завдавало клопотів місцевому населенню. У 1662 р. коропський козак В. Семенов під час перебування у Москві у складі делегації Війська Запорозького скаржився царю Олексію Михайловичу на російського підда-

ного Фрола Болховітіна, який захопив і незаконно утримував його дітей [77, с. 107].

Під час лівобережного походу польського короля Яна-Казимира у 1663 – 1664 рр. польське військо з-під Батурина рушило до Коропа і 8 січня 1664 р. оволоділо містом після нетривалого опору його захисників [90, с. 94; 167, с. 18; 178, с. 264]. Внаслідок контрнаступу російських військ і козаків гетьмана І. Брюховецького Короп незабаром був звільнений [90, с. 95].

Постійні військові конфлікти спричинили руйнацію міста та його околиць. Відтак гетьман І. Брюховецький під час свого візиту до Москви у 1665 р. відзначив Короп у списку міст Лівобережної України, які зазнали значних руйнувань під час походу польського короля Яна-Казимира [76, с. 123].

Промосковська політика гетьмана І. Брюховецького та подальше обмеження «прав і вольностей» Української козацької держави незабаром спричинили зростання невдоволення населення, що вилилось в антиросійське повстання на початку 1668 р. Зокрема, у січні – лютому 1668 р. боярин П. Шереметьєв та російські воеводи доповідали, що на початку року мешканці Коропа, як і багатьох інших міст Ніжинського полку, відмовились надавати російським військам грошове та натуральне утримання [77, с. 22]. Після придушення антиросійського виступу 14 листопада 1668 р. новообраний гетьман Д. Ігнатович у листі до чернігівського архієпископа Л. Барановича повідомив про приведення до присяги на вірність царю мешканців міст Ніжинського полку, в тому числі й Коропа, які заявили, що «великому Государю хотят быти во веки неотступными в подданстве» [77, с. 119]. Зокрема, 12 лютого 1669 р. у роботі Глухівської ради та підписанні Глухівських статей взяли участь коропський сотник Ф. Химич, вїт А. Русанов і міщанин А. Ємець [80, с. 93 – 94]. У 1672 р. в обранні гетьманом І. Самойловича і укладенні Конотопських статей у складі козацької старшини Ніжинського полку брав участь коропський сотник М. Мартинов [185, с. 171].

У цей час міське господарство Коропа зазнало руйнувань і прийшло в занепад, а місцеві мешканці зазнали значних збитків. Тому гетьман Д. Ігнатович, зважаючи на ці обставини, 12 березня 1669 р. видав оборонний універсал мешканцям Коропа, спрямований на відродження міста. Зокрема, коропські міщани були звільнені від сплати податків і виконання повинностей терміном на 5 років. На утримання Коропської ратуші визначалися прибутки з сіл Райгородка, Лукнова, Жорнівок, Риботина, Сохачів та з млина на р. Короп. Мешканці сіл Рождественського, Карильського, Краснопілля і Билки на час дії «слободи» у разі потреби мали надавати допомогу міській владі у вирішенні поточних господарських справ [81, с. 87].

Цей універсал мав важливе значення для відбудови Коропа, сприяв відновленню його господарства, розвитку ремесел і промислів. Проте існує при-

пущення, що видання цього універсалу, напевно, було викликане не стільки незадовільним становищем жителів Коропа (оскільки на той момент значна кількість міст Лівобережної України зазнала руйнувань, але не отримала подібних пільг), скільки особливим ставленням Д. Ігнатовича до міста. На цій підставі О. Лазаревський висловив припущення, що Короп був його малою батьківщиною [143, с. 312].

Надалі політичний та соціально-економічний розвиток Коропської сотні багато в чому був обумовлений функціонуванням Генеральної військової артилерії та її утриманням за рахунок деяких населених пунктів сотні. Важливе значення військової артилерії як міліарного підрозділу козацького війська потребувало постійної турботи про неї з боку центральної влади. Козацька «армата» дислокувалась у гетьманській резиденції і підпорядковувалась канцелярії Генеральної військової артилерії [106, с. 52]. Для утримання «військової армати» зазвичай визначались окремі населені пункти. Згідно з Конотопськими статтями, укладеними у 1672 р. новообраним гетьманом І. Самойловичем, резиденція якого перебувала в Батурині, для утримання Генеральної військової артилерії, поряд з деякими населеними пунктами Ніжинського полку, були визначені також м. Короп та декілька сіл, переданих у 1669 р. Д. Ігнатовичем на утримання коропської ратуші. Відтак наприкінці XVII – на початку XVIII ст. «військова армата» утримувалась за рахунок мешканців м. Короп, сіл Риботина, Сохачів, Райгородка та Лукнова, які сплачували грошові та натуральні податки [154, с. 14].

З їх числа формувався особовий склад артилерійських команд. Таким чином сформувалася окрема категорія населення – спадкові «пушкарі-каноніри та армаші», які володіли відповідними навичками з артилерійської справи. Приналежність до цієї групи слугувала достатньою підставою для їх зарахування до козацького стану [106, с. 91].

Утримання Генеральної військової артилерії за рахунок м. Коропа та навколишніх сіл тривало до 1718 р., коли місто з сусідніми селами Краснопіллям, Билкою і Рождественським було пожалуване гетьману І. Скоропадському [154, с. 14]. У 1722 – 1723 рр. обслуговуючий персонал Генеральної військової артилерії становив лише 16 осіб, які, ймовірно, походили з населених пунктів Коропської сотні. Для утримання Генеральної військової артилерії з кожного козака Ніжинського полку та їхніх підсусідків щорічно стягувалось по 2 коп., а з кожного посполитого – по 1 коп. і половині четверика збіжжя [116, с. 534 – 535].

Відсутність повноцінної військової артилерії суттєво послаблювала мілітарний потенціал Української козацької держави [106, с. 90]. Відродження військової «армати» було пов'язане з обранням гетьманом Д. Апостола та

його заходами, спрямованими на відродження і подальшу розбудову державних інституцій Гетьманщини. Вже наприкінці 1727 р. Короп був конфіскований у вдови гетьмана Анастасії Скоропадської [154, с. 15]. 8 грудня 1727 р. глухівський сотник І. Мануйлович у коропській соборній Троїцькій церкві при великому скупченні людей оголосив універсал Д. Апостола, з якого випливало, що на підставі указу імператора Петра II м. Короп, села Риботин, Сохачі, Райгородок та Лукнів, як і раніше, переходили у володіння Генеральної військової артилерії [12, арк. 3]. На підставі рішень Верховної таємної ради і припису четвертого «Рішительного пункту» від 22 серпня 1728 р. Генеральна військова артилерія мала утримуватись за рахунок прибутків з м. Коропа та вказаних сіл, і, крім того, на території міста мали зберігатись артилерійське спорядження і боєприпаси [91, с. 68].

4 грудня 1728 р. був оголошений указ імператора Петра II, на підставі якого глухівський сотник І. Мануйлович наказав управителю коропських маєтностей родини Скоропадських залишити місто, а отримані натуральні припаси залишити в Коропі для подальшого утримання «військової армати». Перехід Коропа під юрисдикцію Генеральної військової артилерії супроводжувався зловживаннями з боку управителя гетьманського маєтку. На ці зловживання неодноразово вказував коропський сотник Г. Трохимович. У відповідь чиновники Генеральної військової канцелярії наказали сотнику не перешкоджати вивезенню матеріальних цінностей, які належали до гетьманського двору, проте повідомляти про спроби управителя гетьманського маєтку порушити імператорський указ і незаконно заволодіти майном артилерії [12, арк. 10 – 11, 12].

Разом із обслуговуванням військової артилерії на жителів Коропа покладался обов'язок утримання фахівців артилерійської служби. У 1730 р. представники Генеральної військової канцелярії звернулися до гетьмана Д. Апостола з пропозицією про виплату платні інженеру Генеральної військової артилерії Василю Фердиноту за рахунок коштів, зібраних з мешканців Коропа [19, арк. 2 – 3]. У 1732 р. за рахунок зібраних у Коропській сотні коштів артилерійський осавул отримував 6 крб. на рік, хорунжий – 3 крб., п'ять пушкарів – по 5 крб., п'ять гармашів – по 5 крб., циркульник – 2 крб., стельмах – 2 крб., коновал – 2 крб., римар – 2 крб., четверо трембачів – 16,5 крб., довбуш – 15 крб., два сурмачі – по 7,5 крб. Із часом платня службовцям Генеральної військової артилерії була скорочена. Скажімо, у 1729 р. гармаші отримували по 7 крб. на рік, у 1732 та 1747 рр. – по 5 крб., у 1748 р. – по 3,5 крб. [115, с. 430].

Кошти, які стягувалися з мешканців Коропської сотні для потреб «армати», були спрямовані насамперед на платню артилерійській обслузі, закупівлю набоїв, забезпечення засобів перевезення (тягла та возів) і необхідного осна-

щення, закупівлю нових гармат, реставрацію та лагодження старих. Посполиті Коропської сотні також виконували відробіткові повинності на користь Генеральної військової артилерії, зокрема, заготовляли сіно для «полкового арматного стада», купувати одяг для гармашів (кожух, шапку, чоботи, рукавиці, полотно на сорочки). Частина зборів із селянських та козацьких млинів також використовувалась як натуральна платня для артилерійської обслуги. Для утримання полкової артилерії практикувалися також збори з міщан. Відтак ремісники, які обслуговували артилерію, крім вище зазначеної грошової платні, отримували одяг та продовольство [106, с. 91, 92].

Одночасно вживалися заходи щодо відновлення інфраструктури «військової армати» та виготовлення необхідного спорядження. Зокрема, 29 травня 1730 р. Генеральна військова канцелярія сповістила коропського сотника Г. Трохимовича про відправку стельмахів до Коропа з метою виготовлення коліс для потреб артилерії [20, арк. 2].

Значна увага до функціонування Генеральної військової артилерії з боку вищої влади Гетьманщини та можливість отримання регулярної грошової платні спонукали багатьох представників неурядової старшини, які належали до відомих старшинських родин, до отримання артилерійських урядів. Серед них був і бунчуковий товариш Ніжинського полку Іван Іванович Забіла. Володіючи маєтностями поблизу Коропа, отриманими у спадок від батька, він намагався отримати уряд хорунжого Генеральної військової артилерії, користуючись сприянням з боку генерального обозного Я. Лизогуба. Завдяки цій підтримці гетьман Д. Апостол 22 березня 1731 р. видав універсал про призначення І. Забіли на уряд хорунжого Генеральної військової артилерії [149, с. 185].

У першій половині 1730-х рр. посилилась увага до козацької артилерії з боку російського уряду, що було пов'язано з підготовкою до ймовірної війни з Османською імперією. 8 серпня 1734 р. імператриця Анна Іоанівна видала указ голові Правління гетьманського уряду князю О. Шаховському, згідно з яким у випадку виникнення військової небезпеки ніжинська полкова артилерія, як і генеральна, також мала утримуватися за рахунок прибутків з Коропа. Також за рахунок коштів, стягнених з мешканців Коропської сотні, було організовано виробництво пороху. Вироблені боеприпаси зберігались у Коропі і в разі необхідності мали надходити до війська [62, арк. 1; 154, с. 16]. Протягом наступних 5 років було виготовлено понад 3000 пудів пороху [106, с. 81 – 82].

Водночас у рамках заходів зі зміцнення бойового стану Генеральної військової артилерії було проведено ротацию її керівного складу. Зокрема, протягом листопада 1734 – листопада 1735 рр. було проведене слідство, яке мало виявити, наскільки ретельно хорунжий Генеральної військової артилерії І. Забіла виконував свої посадові обов'язки. В результаті тривалого розслідування

виявилось, що він недбало виконував покладені на нього посадові обов'язки і практично занедбав довірену йому справу. У листопаді 1735 р. І. Забіла був зміщений з уряду хорунжого Генеральної військової артилерії, який дістався О. Шишкевичу [149, с. 185 – 191].

Ці заходи дозволили лише частково відновити потенціал «військової армати», що виявилось під час російсько-турецької війни 1735 – 1739 рр. Зокрема, у 1734 р. на території Ніжинського полку, переважно у полкових та Глухівській сотнях, дислокувалися 82 гармати, з яких лише 21 була визнана «годной», а 60 – «негодными». На території Коропської сотні перебувало 5 несправних гармат [30, арк. 3]. У 1738 р. у складі військової «армати» залишилися лише 6 гармат: 4 трифунтові та 2 чотирифунтові [154, с. 16].

Під час військових походів кількісний склад команд, що обслуговували похідну козацьку артилерію, не був сталим. У 1735 р. козацьку артилерію лівобережних і слобідських полків, яка нараховувала 46 гармат, обслуговувала артилерійська команда у складі 372 осіб, до складу якої входили, зокрема, 5 осавулів, 6 хорунжих, 2 теслі, 9 візників. Під час військової кампанії 1737 р., за свідченням Я. Марковича, у похід вирушила частина Генеральної військової артилерії, обслуговуючий персонал якої мав складатися зі 100 осіб. Проте насправді на місце служби прибули лише 50 чоловік, тоді як решта була відсутня з невідомих причин [106, с. 54 – 55].

Під час військової кампанії 1737 р. населені пункти, визначені на утримання Генеральної військової артилерії, також мали додатково надати 54 вози для потреб армії. Натомість коропський війт сповістив канцелярію Генеральної військової артилерії, що ця надмірна повинність призведе до зубожіння місцевого населення. Відтак чиновники канцелярії змушені були звільнити населені пункти Коропської сотні від виконання цієї повинності, а Ніжинська полкова канцелярія переклала її на інші сотні полку [35, арк. 2, 3, 10 зв. – 11 зв., 12].

Про важливе значення Генеральної військової артилерії під час цієї військової кампанії свідчить і той факт, що козаки Коропської сотні на підставі указу Генеральної військової канцелярії від 10 лютого 1737 р. були звільнені від традиційного відрядження для охорони та обслуговування державних установ у Глухові і залучалися лише для обслуговування артилерії [34, арк. 2]. Взимку 1737 р. генеральний обозний Я. Лизогуб розмістив у Коропі гармати й артилерійське спорядження. Під час підготовки до нової військової кампанії 9 березня 1737 р. він одержав наказ з Генеральної військової канцелярії про передислокацію артилерійського спорядження з Коропа до Глухова [36, арк. 2].

Мешканці Коропської сотні також змушені були виконувати повинності на користь Генеральної військової артилерії, зокрема, залучалися до лаго-

дження фортифікаційних споруд. Зокрема, під час російсько-турецької війни 1735 – 1739 рр., коли набуло актуальності питання про відновлення та ремонт фортифікаційних споруд Коропа, місцева старшина у 1738 р. скаржилась, що у сотенному центрі 85 сажнів валу не було полагоджено через те, що управитель сід, які належали генералу фон Штофельну, не відправив селян для виконання цих робіт [106, с. 132].

Після закінчення російсько-турецької війни 1735 – 1739 рр. жителі Коропської, як й інших сотень Ніжинського полку, залучалися до чергування і виконання різноманітних службових обов'язків при військовій «арматі». Так, у 1744 р. з Воронізької, Глухівської, Івангородської та Коропської сотень до Глухова було виряджено 99 пушкарів, армашів і палубничих. Зокрема, з сіл Рождественське і Риботин до столиці були відряджені 10 палубничих, а з сіл Райгородок і Лукнів – 13 пушкарів [42, арк. 234 зв. – 235, 266 зв.; 43, арк. 18, 77, 80 зв.]. Відомі випадки, коли в Коропі тимчасово утримувались гармати і боеприпаси, призначені для відправки в інші регіони Гетьманщини. Зокрема, у 1748 р. у Коропі деякий час перебували нововідлиті гармати, які згодом були відправлені до Стародуба під конвоєм з 12 місцевих козаків [42, арк. 9].

На початку 1748 р. коропський сотник І. Забіла і воронізький сотник А. Холодович свавільно записали до артилерійської обслуги посполитих жителів Коропської сотні. Проте 15 березня 1748 р. Генеральна військова канцелярія видала указ із забороною подібного роду ініціатив. Відтак нововписані службовці «військової армати» були повернуті до посполитого стану [42, арк. 35 зв. – 37].

Присутність на території Коропської сотні інфраструктури Генеральної військової артилерії та неврегульованість системи стягнення повинностей на її користь призводили до зловживань з боку як керівництва «армати», так і місцевої козацької старшини. Зокрема, того ж таки 1748 р. син покійного коропського сотника Г. Трохимовича Василь захопив вітряк і ліс, які належали «військовій арматі». На початку 1749 р. сотник І. Забіла захопив коней в отамана артилерії І. Заковінки. Скориставшись від'їздом отамана до Глухова на урочистості з нагоди свята Богоявлення, він утримував під арештом його дружину. Це викликало протест з боку Генеральної військової канцелярії, що вилилось у наказ від 13 лютого 1749 р., на підставі якого коропській козацькій старшині було заборонено втручатись у діяльність артилерійських служителів, чинити по відношенню до них здирства й образи. Економ артилерії К. Білоровський того ж таки року скаржився, що під час його відсутності, пов'язаної з відрядженням до Петербурга, жителі Коропської сотні розкрадали майно «армати» і пограбували її підданих. Зокрема, коропський вїйт М. Воропай захопив 77 крб. і 27 коп. у підданих артилерії [42, арк. 75 зв., 239, 243 зв., 267 зв. – 269 зв., 295 зв.].

У свою чергу, коропські жителі заявляли про зловживання з боку артилерійських урядовців. Зокрема, 1752 р. війти м. Коропа, с. Лукнова, Сохачів, Риботина і Райгородка скаржилися на те, що осавул артилерії О. Шишкевич притягав до безоплатних робіт у своєму господарстві ремісників, які обслуговували «армату». У випадку непослуху і протестів він їх «бил нещадно до полусмерти». Такі ж зловживання допускав і писар артилерії А. Яновський [43, арк. 22 зв. – 23]. Впродовж 1749 – 1751 рр. мали місце численні випадки захоплення земель, які належали коропській міській ратуші, представниками артилерійської старшини. Водночас жителі Коропа і сіл Риботина, Рождественського, Райгородка і Лукнова неодноразово намагалися добитися зниження норми повинностей, які вони виконували на користь артилерії [44, арк. 5 – 81].

Військова «армата» припинила своє існування під час ліквідації Української козацької держави. До 1782 р. артилерійські службовці виділялися в окрему верству населення і фактично були зрівняні у правах із козаками. Але під час ревізії населення у 1782 р. вони були зараховані до посполитих казенного відомства і обкладені податками [154, с. 18]. Проте службовці артилерії деякий час продовжували боротьбу за урівняння у правах із козаками [106, с. 91].

Впродовж другої половини XVII – XVIII ст. Коропська сотня разом із Воронізькою, Глухівською, Кролевецькою, Новомлинською і Ямпільською належала до так званих «засеймських» сотень Ніжинського полку, які були розташовані у межиріччі Десни і Сейму. О. Лазаревський першим констатував їх особливий статус у складі Ніжинського полку, вказав на їх підпорядкування особисто гетьману, а не ніжинському полковнику, починаючи з 1728 р., і відзначив, що «с переселением гетманов из Батурина в Глухов, Засеймские сотни в походах составляли как бы личный гетманский конвой» [143, с. 50]. Крім того, О. Лазаревський з'ясував історію населених пунктів на їх терені, особливості землеволодіння та соціальну структуру населення [143, с. 286 – 507]. В. Дядиченко також відзначив підпорядкування «засеймських» сотень особисто гетьману і вжив для їх характеристики поняття «гетьманська гвардія», «особливий гетьманський конвой» [116, с. 133 – 134]. Проте, з іншого боку, він зауважив, що ці сотні «як правило, не брали участі в походах, а при виступі війська у похід стояли на рубежах, вздовж узбережжя Дніпра» [116, с. 423]. В. Заруба принагідно висвітлив участь «засеймських» сотень у військових кампаніях і зазначив, що ця військова одиниця була підпорядкована гетьману або генеральній старшині, а з її козаків формували охорону гетьмана – жолдаків [119, с. 17; 120, с. 70; 121, с. 109, 111; 122, с. 329, 331].

Таким чином, не викликає сумнівів особливий статус «засеймських» сотень і підпорядкування їх безпосередньо гетьману. Нез'ясованим залишається

час, коли вони перейшли під оруду гетьмана. Так, О. Лазаревський зазначив, що Глухівська сотня «с перенесением гетманской резиденции из Батурина в Глухов была изъята из ведения полковой канцелярии и подчинялась непосредственно генеральной канцелярии» [143, с. 415]. Загалом в історіографії бракує єдиної точки зору щодо статусу «засеймських» сотень та їх участі у військових походах другої половини XVII – XVIII ст.

На користь думки про особливий статус «засеймських» сотень свідчить факт утворення з них окремого Глухівського полку у 1663 – 1665 рр. Впродовж 1668 – 1669 рр. усі вони входили до складу відновленого П. Дорошенком Новгород-Сіверського полку [118, с. 74]. У 1713 р. гетьман І. Скоропадський подав на розгляд впливових російських можновладців Б. Шереметьєва і Ф. Протасьєва проект утворення нового Глухівського полку, до складу якого, окрім зазначених «засеймських», мала увійти ще й Конотопська сотня. Полковником новоствореного полку мав стати брат його дружини А. Маркович, який натовді посідав уряд глухівського сотника. Російські урядовці, зацікавлені у придбанні нових володінь на території Гетьманщини, шукали підтримки гетьмана, а тому підтримали цей проект. Проте створити Глухівський полк не вдалося, оскільки у другому десятиріччі XVIII ст. посилювалась централізаторська політика царського уряду, спрямована на подальше обмеження автономного устрою Лівобережної України, в тому числі й полково-сотенного адміністративно-територіального поділу [116, с. 196].

Особливу увагу «засеймським» сотням приділяв гетьман Д. Апостол. За його правління вони були вилучені з-під юрисдикції ніжинського полковника, підпорядковані безпосередньо гетьману й активно залучалися до несення служби при Генеральній військовій канцелярії та інших урядових установах Гетьманщини, охорони резиденції гетьмана, обслуговування урочистих заходів тощо.

30 вересня 1727 р., тобто ще до офіційного обрання гетьманом Д. Апостола, глухівський, воронізький, крелевецький, коропський і новомлинський сотники сповістили урядовців Генеральної військової канцелярії, що за правління гетьмана І. Скоропадського їх підпорядкували ніжинському полковнику та змушували виступати у військові походи безпосередньо у складі Ніжинського полку [11, арк. 2].

Відтак невдовзі після вступу на гетьманство 22 жовтня 1728 р. Д. Апостол видав універсал до ніжинського полковника І. Хрушова із заборонаю притягати козаків «засеймських» сотень до несення служби у складі полку у зв'язку із необхідністю їх залучення до обслуговування Генеральної військової канцелярії та охорони гетьмана. «Засеймські» сотні таким чином були виведені з підпорядкування ніжинського полковника. Юрисдикція полкової влади поширювалась на «засеймські» сотні лише у судових справах [15, арк. 2].

17 листопада 1728 р. Д. Апостол видав універсал, який підтвердив приналежність «засеймських» сотень до гетьманського бунчука: «Повелеваем, дабы оные сотни засеймские, Глуховская, Воронежская, Кролевецкая, Ново-млинская, Ямпольская и Короповская до полку Нежинского не належали» [11, арк. 1]. Безпосереднім командиром над «засеймськими» сотнями був призначений глухівський сотник І. Мануйлович [143, с. 50].

Оцінюючи перехід «засеймських» сотень безпосередньо у підпорядкування гетьмана, О. Репан висловив думку, що це був локальний успіх Д. Апостола у протистоянні з російською владою, зокрема ніжинськими полковниками-росіянами П. Толстим та І. Хрущовим, які відверто ігнорували накази генеральної старшини [169, с. 19].

Відтоді козаки «засеймських» сотень активно залучалися до служби при гетьманській резиденції та урядових установах у Глухові. Вже 10 січня 1728 р. гетьман наказав коропському сотнику Г. Трохимовичу відрядити козаків до Глухова для несення служби при Генеральній військовій канцелярії [5, арк. 6]. 18 травня 1729 р. Д. Апостол заборонив ніжинському полковнику І. Хрущову притягати козаків «засеймських» сотень до участі в ремонті Полтавської фортеці [17, арк. 1].

На початку 1731 р. коропський сотник Г. Трохимович подав прохання до гетьмана Д. Апостола про звільнення місцевих козаків від несення служби на форпостах, оскільки вони «прийшли в крайнюю нужду» [22, арк. 1]. Відтак вже 10 березня 1731 р. Д. Апостол видав указ до ніжинського полковника І. Хрущова з вимогою звільнити коропських козаків від відряджень на форпости, оскільки вони вже були залучені до служби при урядових установах у Глухові [22, арк. 3].

17 жовтня 1732 р. з Генеральної військової канцелярії було відправлено наказ у канцелярії Новомлинської, Коропської, Воронізької і Ямпільської сотень про відправку козаків для служби при Генеральній військовій канцелярії. Того ж таки року із вказаних сотень до Глухова було відряджено 60 козаків. Крім того, для охорони Генеральної військової артилерії у Глухові з кожної із «засеймських» сотень було відправлено по два козаки [23, арк. 6]. 31 січня 1734 р. Д. Апостол наказав вислати по одному козаку із «засеймських» сотень для охорони Глухівської в'язниці [26, арк. 4].

На користь думки О. Лазаревського і В. Дядиченка про особливий статус «засеймських» сотень свідчить також наявність на їх території господарств, які обслуговували потреби гетьманського двору. Так, села Мутин і Камінь Глухівської сотні та Билка, Краснопілля і Рождественське Коропської сотні входили до складу рангового гетьманського маєтку – так званого «Мутинського палацу». Гетьманів у цьому регіоні приваблювали багаті угіддя, переправи через Сейм та озера, багаті на рибу [143, с. 450].

Виявлення і запровадження до наукового обігу нових джерел дозволяє переглянути усталену думку про привілейований статус козаків «засеймських» сотень. Документи вказують на їх постійне залучення до військових кампаній другої половини XVII – XVIII ст., а також до несення прикордонної служби на півдні Гетьманщини. Наприклад, восени 1689 р. охотницькі полки та «засеймські» сотні були розміщені уздовж берегів Дніпра для захисту від нападів татарських орд. Наказом гетьманства над ними було доручено стародубському полковнику М. Миклашевському [116, с. 510]. І. Мазепа в листі до князя В. Голіцина зазначав, що козаки «засеймських» сотень того року не брали участь у Кримському поході, а разом із підрозділами Стародубського полку охороняли переправи біля Переволочної [88, с. 353 – 354].

У лютому 1690 р. татарські загоны прорвалися на лівий берег Дніпра і захопили бранців – ясир. 17 лютого І. Мазепа наказав компанійському полковнику І. Новицькому, прилуцькому полковнику І. Стороженку, лубенському полковнику Л. Свічці та «засеймським» сотникам наздогнати татар. Якщо ж зробити це не поталанить, їм слід було напасти на Кизикермен «и там тим поганцям ... статки отгорнуть, и посад спалить, и всякими способами шкоду стараться на заміну своей им учинить» [121, с. 111]. У 1693 р. за умов нової загрози татарських нападів за наказом компанійського полковника І. Новицького «засеймські» сотні знову були залучені до охорони кордонів. Зокрема, глухівський сотник В. Федорович сповістив І. Новицького, що з цією метою на форпости вирушили Воронізька, Коропська, Крелевецька і Ямпільська сотні [119, с. 17].

У цей час жителі Коропської та Воронізької сотень, дізнавшись про похід кримської і білгородської орд з Україну, «почали впадати у смуту і тривожитись». За свідченням С. Величка, І. Мазепа 8 лютого 1693 р. видав універсал мешканцям цих сотень, в якому запевнив їх у цілковитій безпеці: «Упевнюємо всіх старших і менших і обнадіюємо, щоб ви ... жили, нічим не тривожачись, надійно й безпечно в своїх домівках ... оскільки за нашим рейментарським розпорядженням всюди по містах, які стоять на дніпровому березі, розкладено полки для всенародної оборони нашого малоросійського краю» [80, с. 407].

У 1701 р. в похід виступило близько двох тисяч козаків «засеймських» сотень [116, с. 420]. Вони разом із російськими ратниками під командуванням князя І. Масальського мали зруйнувати турецькі фортеці Тамань, Кизикермен і Шагінкермен на пониззі Дніпра, які перейшли до Російської держави після укладення миру з Османською імперією. Під час цього походу були зруйновані турецькі укріплення і вивезені боєприпаси та інше військово спорядження [189, с. 194].

Козаки «засеймських» сотень залучалися також до несення прикордонної

служби у північному Приазов'ї. У травні 1728 р. стало відомо про загрозу нападу на Азов кримського хана з ордою і турецького паші Абдули. Відтак на підставі указу Генеральної військової канцелярії та універсалу ніжинського полковника І. Хрущова від 14 травня 1728 р. козаки «засеймських» сотень мали бути готовими виступити для відсічі можливого ворожого нападу з достатньою кількістю зброї, боєприпасів і провіанту [99, с. 70].

Водночас козаки «засеймських» сотень залучалися до участі у масштабних військових походах. Вони взяли участь практично у всіх значних військових кампаніях XVIII ст., але виступали окремо від інших сотень Ніжинського полку, під керівництвом окремого командира. Наприклад, під час військових дій у Речі Посполитій у 1733 – 1735 рр., відомих як війна «за польську спадщину», під час кампанії 1733 р. «засеймськими» сотнями командував новомлинський сотник І. Шишкевич [29, арк. 50].

2 березня 1733 р. вийшов указ імператриці Анни Іоанівни про залучення до військового походу 10 тисяч козаків лівобережних полків. 30 березня 1733 р. Д. Апостол видав універсал до бунчукових товаришів, які мешкали у «засеймських» сотнях, про підготовку до військового походу. Вони мали підготувати необхідне спорядження, провіант і бути готовими виступити одразу ж після отримання відповідного наказу [25, арк. 2 зв. – 3 зв.]. На початку квітня 1733 р. 9 з 18 бунчукових товаришів цих сотень відрпортували про готовність вирушити в похід [25, арк. 4 – 6]. До команди бунчукових товаришів увійшли 50 козаків, у розпорядженні яких було 123 коней. Для забезпечення цієї команди провіантом бунчукові товариші І. Гудович та І. Чорнолузький зібрали 289 гарнців борошна і 615 гарнців вівса, що в перерахунку становило 5 гарнців борошна на козака і по 5 гарнців вівса на коня [27, арк. 2 – 7 зв.].

12 травня 1733 р. гетьман Д. Апостол наказав козакам «засеймських» сотень у триденний термін виступити у похід до кордону з Польщею [28, арк. 40 – 42 зв.]. Зокрема, того року в похід вирушили 149 козаків Коропської сотні [29, арк. 30].

Козаки «засеймських» сотень увійшли до команди під керівництвом прилуцького полковника Г. Галагана. Разом з іншими підрозділами лівобережних полків вони виступили до Галицького степу у Прилуцькому полку. На місце збору вони прибули лише 10 листопада 1733 р. Командир загону І. Шишкевич доповів, що в умовах осінніх холодів не вистачає теплої одягу і корму для коней. Щоб уникнути масових хвороб серед козаків і загибелі коней, він змушений був просити дозволу про розміщення козаків на зимові квартири [29, арк. 69 зв. – 70].

Під час російсько-турецької війни 1735 – 1739 рр. «засеймські» сотні досить активно залучали для відсічі ворожих нападів. Так, 15 лютого 1737 р. в результаті татарського набігу було спалено с. Шилівку Остапівської сотні

Миргородського полку. Для протидії новим нападам козаки «засеймських» сотень вирушили до Переяслава під оруду князя І. Бярятинського [37, арк. 14].

Наступного року козаки «засеймських» сотень знову виступили у військовий похід у складі команди Ф. Лисенка. Зокрема, згідно складеної 31 січня 1738 р. відомості, у поході брали участь 54 козаки і 41 посполитий Коропської сотні [38, арк. 3 – 4].

Під час військової кампанії 1739 р. на підставі указу Генеральної військової канцелярії від 11 лютого козаки «засеймських» сотень мали вирушити до Полтави під орудою генерального осавула Ф. Лисенка для обслуговування Генеральної військової артилерії. 20 лютого ніжинський полковник І. Хрущов доповів, що до Полтави вирушили 60 козаків Новомлинської сотні на чолі з сотником І. Шишкевичем, а козаки решти сотень мали підійти пізніше [32, арк. 3]. У похід до Дніпра під командуванням крелевецького сотника М. Лукашевича і новомлинського сотника І. Шишкевича серед інших виступив 41 козак Коропської сотні [39, арк. 7 зв.].

Вже після завершення російсько-турецької війни 19 вересня 1740 р. до сотників «засеймських» сотень було надіслано наказ з вимогою надати 500 підвод і 175 возів з погоничами для перевезення пошту турецького посла [40, арк. 2 зв.].

«Засеймські» сотні також залучалися до участі у Семирічній війні 1756 – 1763 рр. Проте проведений генеральним осавулом Я. Якубовичем у січні 1757 р. огляд стану боездатності козаків Ніжинського полку засвідчив вкрай низкий рівень козаків саме «засеймських» сотень [180, с. 74]. Зокрема, через незадовільний стан коней і спорядження на огляд 21 січня 1757 р. не з'явилася частина козаків. При перевірці реєстрів виявилось, що до них були внесені «старые, малолетние, слепые, больные». Несправною виявилась і зброя [46, арк. 2, 13 – 14 зв.].

Старшина і козаки «засеймських» сотень брали участь і в російсько-турецькій війні 1768 – 1774 рр. Так, в атестаті коропського сотника М. Сидорського, виданому підполковником Ф. Бунаковим, зазначалося, що він, перебуваючи у 1771 р. у Кримському поході, «служил честно и добропорядочно и порученные ... дела все исправлял с великою ревностью». Проте у 1773 р. М. Сидорський просив звільнити його від походу до Криму, оскільки до цього він перебував у численних відрядженнях, під час яких зазнав значних збитків. Тому він пропонував відрядити у Крим когось з інших сотників Ніжинського полку, які не брали до цього участі у походах, що й було підтримано Малоросійською колегією [51, арк. 2 – 4]. У лютому 1774 р. для придушення повстання О. Пугачова у складі козаків «засеймських» сотень у похід до Казанської губернії були відправлені козаки Коропської сотні, озброєні рушницями, шаблями і списами [52, арк. 76 зв. – 78].

Впродовж XVIII ст. у Коропській сотні неодноразово розташовувались на утримання компанійські полки. Зокрема, гетьман Д. Апостол 3 грудня 1727 р. видав універсал з наказом про прийняття на утримання в Коропській сотні загону компанійців у кількості 90 осіб на чолі з сотником Д. Жуком [47, арк. 3]. Своім універсалом від 21 серпня 1729 р. гетьман розпорядився видати компанійцям платню за 3 місяці [14, арк. 3].

У 1732 р. на території Коропської сотні знову були розміщені на утримання 3 курені компанійської корогви у кількості 66 осіб на чолі з сотником Д. Жуком, хорунжим Н. Кочарським, писарем Є. Жеребецьким, осавулом С. Семашком [141, с. 78].

Одним з основних місць розташування й утримання компанійських військ були маєтки значного військового товариша І. П. Забіли. Гетьман І. Мазепа у своєму листі до нього, датованому 27 березня 1691 р., наказував прийняти на утримання загін компанійців, які поверталися зі служби в Острі. Гетьман просив І. Забілу розмістити у межах Коропської сотні 20 компанійців, які «мають тим контентоватися і переставати на тим, що і самі господарє уживатимут, жадних не поносячи кривд» [142, с. 526].

Перебування компанійців у маєтностях І. Забіли було джерелом постійних конфліктів. Звичайно ж, він усіма засобами намагався ухилитися від виконання цієї повинності. Відтак не дивно, що І. Мазепа у листі від 1 вересня 1691 р. повідомляв, що йому відомо про те, що І. Забіла ухиляється від утримання компанійців. Тому гетьман наказував йому видати платню компанійцям «як належить на одного козака за місяць по 4 золотих». У листі від 8 березня 1694 р. І. Мазепа повідомляв, що отаман компанійців скаржився, що І. Забіла забороняє видавати продукти для козаків і корм для коней. Тому гетьман прохав значного військового товариша «аби ваша милость не заборонял им корму давати, а вони повинни тим кормитися, чого і самі господарі уживають» [92, с. 17].

Крім компанійців, на території Коропської сотні неодноразово розташовувались російські війська. Це створювало додаткові незручності жителям сотні і було для них важким тягарем. До того ж, російські війська часом вели себе свавільно і чинили збитки місцевому населенню. 19 травня 1726 р. коропський війт С. Песецький доповів Генеральній військовій канцелярії, що «Глуховского гарнизону офицери в сотне квартири позаймали и где хто схоchet, обивателей занимают квартири, а занявши, не тилки двори, но и сараи, и города отбирают, и так не малую людям чинят обиду» [10, арк. 2]. Звісно ж, перебування на території Коропської сотні російських військ також служило джерелом конфліктів. У 1775 р. городовий отаман І. Леоненко і городничий В. Будлянський скаржились, що «квартируючиеся карабинери в козацких домах некоторых козаков били» [54, арк. 2].

Для утримання підрозділів російських військ із жителів Коропа стягувалися різноманітні натуральні збори. Так, у 1737 р. Генеральна військова канцелярія видала указ коропській сотенній старшині з вимогою надати провіант і фураж, зібраний у місцевих мешканців, для потреб солдат Семенівського полку. Зокрема, у жовтні 1737 р. для потреб армії було відправлено 150 четвертей житнього борошна, 358 четвертей сухарів, 336 четвертей вівса, 20 четвертей різних круп. У листопаді 1737 р. було зібрано і відправлено на тимчасове зберігання до Коропа 60 четвертей борошна, 22 четверті гречаної крупи. На підставі указу Генеральної військової канцелярії, виданому у грудні 1737 р., коропська сотенна і міська влада були зобов'язані збудувати приміщення так званого магазину для зберігання зібраного продовольства. Зокрема, коропський сотник Г. Трохимович мав регулярно сповіщати Генеральну військову канцелярію про витрати коштів і матеріальних цінностей, слідкувати за станом збереженості заготовленого провіанту. Бунчуковий товариш І. Забіла був зобов'язаний надавати будівельні матеріали для потреб будівництва. Наприкінці 1737 р. в облаштованому магазині зберігалися 551 четверть борошна і 3840 четвертей сухарів [33, арк. 2 – 5].

Отже, важливим фактором політичного життя Коропської сотні було її географічне положення. Близькість до обох гетьманських столиць – Батурина та Глухова, децю відособлене розташування у межиріччі Десни та Сейму привертало до неї увагу вищого керівництва Гетьманщини. На території Коропської сотні зберігалися матеріальні ресурси для функціонування артилерії, виготовлялись боєприпаси. Утримання та обслуговування «армати» стало значним тягарем для населення сотні і привело до конфліктів і обопільних зловживань. «Засеймські» сотні як окрема військово-територіальна спільнота сформувались наприкінці XVII ст. й забезпечували передусім охорону кордонів Української козацької держави. Упродовж XVIII ст. козаки «засеймських» сотень також залучалися до військових походів під гетьманським бунчуком. Проте за урядування в Ніжинському полку росіян П. Толстого та І. Хрущова «засеймські» сотні були переведені під їхню юрисдикцію. Гетьману Д. Апостолу вдалося повернути «засеймські» сотні у своє підпорядкування, що можна розцінити як локальний успіх гетьмана у протистоянні з російською владою в умовах її подальшого наступу на державні інституції Гетьманщини. Відтоді основним обов'язком козаків «засеймських» сотень стали несення служби при Генеральній військовій канцелярії та інших урядових установах, охорона гетьманської резиденції тощо. За гетьманування К. Розумовського частина козаків «засеймських» сотень була підпорядкована «Експедиції Батуринського і Глухівського будівництва».

РОЗДІЛ III

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Українська національна революція середини XVII ст. ознаменувала початок нового етапу в соціально-економічному розвитку Лівобережної України. На цей процес значною мірою впливали результати визвольних змагань: ліквідація польсько-шляхетського панування і великої земельної власності магнатів і шляхти, послаблення кріпосницького гніту, порушення замкнутості станів традиційного суспільства, подальший розвиток сільського господарства, ремесел, промислів. У цей час також спостерігалися позитивні зрушення у сільському господарстві, поява нових форм промислового виробництва, розвиток товарно-грошових відносин і консолідація ринку [109, с. 3 – 4].

Основу економічного розвитку Коропської сотні становило сільське господарство, передусім землеробство. Клімат у регіоні був загалом сприятливим для сільськогосподарських робіт, а ґрунти відзначались помірною родючістю. Основними зерновими культурами, які вирощували на теренах Коропської сотні, були жито, гречка, пшениця, свес, ячмінь, просо, горох і льон, а на удобрюваних ділянках – коноплі. За умов достатнього зволоження збиралися досить високі врожаї, а в засушливі роки – посередні. На підвищених місцевостях із сінокосів отримували кращий укіс під час дощового літа, а в низьких і болотистих – під час посушливого. У всіх населених пунктах Коропської сотні вирощували сади із плодоносними деревами: яблунями, грушами, вишнями і сливами. На городах вирощували огірки, петрушку, пастернак, цибулю, часник, боби, горох, капусту, буряк, моркву, ріпу і картоплю [95, с. 103]. Зерно, крім споживання у власних господарствах, також призначалося для продажу з метою подальшої переробки. Мешканці с. Лукнова, крім того, отримували прибутки від перепродажу зерна. Проте, з огляду на недостатній рівень врожайності зернових культур, торгівля зерном не набула значного поширення, а вирощене збіжжя у переважній більшості споживалося на місці у власних господарствах [94, с. 397 – 405].

Серед зернових культур, які культивувались у Коропській сотні, поряд із традиційними житом і пшеницею помітне місце належало гречці, яку також продавали на торгах і ярмарках у Коропі, Конотопі та Глухові. З технічних культур у Коропській сотні вирощували тютюн, який продавали скупникам або збували на місцевих торгах і ярмарках. Мешканці с. Карильського вирощували хмель, який, у переважній більшості, надходив для продажу в Короп.

У Коропській сотні набуло також поширення пасічництво і виробництво продуктів бджільництва. Так, наприклад, Іван та Антон Горбатьови з Коропа

продукти бджільництва збували на місцевих торгах і ярмарках [170, с. 63 – 67]. Усього ж наприкінці XVIII ст. у Коропській сотні нараховувалося 7 па-сік, які належали переважно представникам козацтва і селянства [94, с. 377, 398, 399].

Основу промислового розвитку Коропської сотні становила переробка сільськогосподарської сировини. Важливим промислом, безпосередньо пов'язаним із сільським господарством, було млинарство. Завдяки сприятливим природним умовам, насамперед наявності річкової мережі, у Коропській сотні виникли сприятливі умови для розвитку цього прибуткового виду підприємницької діяльності. Так, значний військовий товариш Захарій Іванович Голуб у вересні 1681 р. придбав у Оксани Сапоники та Анастасії Павленко за 160 золотих млин на р. Короп поблизу с. Краснопілля [166, с. 27].

Проте найбагатшим власником млинів у Коропській сотні був борзенський сотник, а згодом генеральний суддя і обозний Петро Михайлович Забіла. Отримавши у власність с. Обтов і Погорілівку, він почав скуповувати млини у місцевих мешканців. Наприклад, 8 листопада 1674 р. жителі м. Кролевця Семен Мартинович Білоус і його дружина Марія продали П. Забілі млин на р. Реті поблизу с. Обтова за 380 золотих [102, с. 84 – 85]. Протягом 14 років П. Забіла скупив у місцевих мешканців практично всі водяні млини, заплативши за 5 млинів з 7 борошняними колами і прилеглими угіддями 2680 золотих [129, с. 163 – 164; 142, с. 517].

Це дозволило П. Забілі значно розширити свої маєтності, а його нащадкам – розгорнути активну підприємницьку діяльність, насамперед зайнятись вирощуванням зернових культур та їх переробкою, що слугувало джерелом значних прибутків родини. Так, 7 березня 1727 р. староста володінь бунчукового товариша І. Забіли Д. Севастьянов подав до Малоросійської колегії відомість про масштаби його економічної діяльності. Зокрема, на землях, які належали І. Забілі у Коропській сотні, у 1726 р. було посіяно 27 четвертей жита, зібрано і вимолочено 63 четверті; посіяно 35 четвертей вівса, а зібрано і вимолочено 23 четверті і 5 четверичків; посіяно 9 четвертей гречки, а зібрано і вимолочено 17 четвертей і 6 четверичків; посіяно 2 четверті і 2 четверички гороху, а зібрано і вимолочено 2 четверті і 5 четверичків; посіяно 1 четверичок проса, а зібрано і вимолочено 2 четверті і 2 четверички.

З 9 борошняних каменів у млинах поблизу с. Обтова І. Забіла щорічно сплачував 97 четвертей і 4 четверички жита, 6 четверичків пшениці, 20 четвертей гречки, 2 четверички гороху у якості податків до Військового Скарбу. З продажу горілки у 2 шинках у селах Обтові та Погорілівці бунчуковий товариш у рік сплачував 14 карбованців податку.

Чистий прибуток І. Забіли у рік становив 290 четвертей і 3 четверички жита, 2 четверті й 2 четверички пшениці, 60 четвертей гречки, четверть го-роху, 15 четвертей і 6 четверичків вівсяного солоду.

Крім того, І. Забіла володів х. Остаповщиною поблизу м. Коропа, де йому належали 2 млини на р. Коропі з 3 борошняними каменями. З них щорічно до Військового Скарбу сплачувалися податки у розмірі 1 карбованця 80 копійок. Прибуток бунчукового товариша з цих млинів становив 1 четверть і 7 четверичків жита і 19 четвертей і 2 четверички вівсяного солоду [102, с. 160].

Відтак члени родини Забіл зуміли організувати у своєму маєтку виробництво сільськогосподарської продукції, призначеної, у тому числі, для продажу та подарунків представникам вищого прошарку козацької старшини. Племянник гетьмана І. Мазепи і майбутній ніжинський полковник І. Обидовського у своєму листі від 18 листопада 1696 р., адресованому значному військовому товаришу І. Забілі, дякував йому за борошно, надіслане до схи-вищ гетьманського маєтку [92, с. 26].

З метою отримання якомога більших прибутків представники родини Забіл на основі переробки власної сільськогосподарської продукції займалися насамперед винокурним промислом. Вироблені спиртні напої вони збували через мережу власних шинків, постачали багатьом своїм родичам, пред-ставникам козацької старшини і навіть гетьману. Наприклад, управитель батуринських маєтностей гетьмана І. Мазепи І. Черниш у своєму листі від 29 березня 1701 р., адресованому значному військовому товаришу І. Забілі, дякував йому за партію пива, надісланого до гетьманської пивниці: «Ізволи-лась ваша милість мосце пан через умисного свого обослати пивом мар-товским ясновельможного добродія його милость пана гетьмана і самою велможною її милость добродійку, которого за донесенем моім прийнято бо-чок три до пивниці вельможного добродія, а четвертую до пивниці добро-дійки отдаєм» [92, с. 43].

Винокуріння набуло значного поширення серед козаків Коропської сотні. Наприклад, козак м. Коропа Ф. Чайка володів винокурнею у 7 вер-стах від Коропа в урочищі Хвосторіз, в якій діяли 4 винокурні казани. Що-річно він виробляв до 10 діжок і 30 відер горілки, 100 четвертей меду і пива. Вироблені спиртні напої Ф. Чайка продавав уроздріб у місцевих шинках, на торгах і ярмарках у Коропі [53, арк. 445].

Винокурінням займалися також представники місцевої козацької стар-шини. Наприклад, хорунжий Генеральної військової артилерії П. Юркевич володів 2 винокурними котлами і для потреб винокурного виробництва що-річно використовував до 100 четвертей хліба, вирощеного на власних ни-

вах, а також солод, вироблений у своєму господарстві. За рік він виробляв у власній винокурні до 35 куф горілки по 30 відер у кожній. Вироблену продукцію він продавав місцевим жителям і приїжджим через мережу шинків [53, арк. 783].

Значковий товариш М. Сидорський у власному маєтку мав 2 винокурні котли, на яких виробляв до 935 відер горілки на рік. Для забезпечення винокурні сировиною М. Сидорський купував на місцевих торгах до 170 четвертей хліба в рік. Вироблену продукцію він використовував як для власного споживання, так і з метою продажу у місцевих шинках [53, арк. 754]. Винокурінням займались також коропський сотник Н. Лихошерст, який виробляв у 2 винокурних казанах до 400 відер горілки на рік [53, арк. 742], абшитованим значковий товариш Ніжинського полку І. Цесарський [53, арк. 744] та багато інших коропських жителів.

За даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., наприкінці XVIII ст. у Коропі нараховувалося 816 винокурних котлів, які належали представникам різних категорій населення. У с. Риботині діяли 3 винокурні котли. Винокурний промисел набув поширення у селах Райгородку, Жорновках, Лукнові, Краснопіллі. Хліб для винокуріння жителі Короба купували у навколишніх селах та у Кролевецькій, Воронізькій, Новомлинській і Понорницькій сотнях. З огляду на відсутність достатньої кількості деревини для винокуріння її купували у Стародубському та інших полках. Вироблені спиртні напої переважно продавалися на місці оптом та вроздріб, а також збувалися у Прилуцькому, Лубенському, Переяславському, Гадацькому, Миргородському полках [94, с. 397 – 405].

Важливе місце у сільському господарстві на теренах Коропської сотні посідало тваринництво. Основною передумовою його розвитку була потреба населення у продуктах харчування, сировині для різних галузей ремесла, тягловій силі. Найбільшими виробниками продукції тваринництва були представники козацької старшини, заможного козацтва, міщанства, духовенства. Одним з найбільших власників худоби та виробників продукції тваринництва був значний військовий товариш І. Забіла [109, с. 64 – 65]. За даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., хорунжий Генеральної військової артилерії П. Юркевич утримував у своєму господарстві 6 коней, 7 волів, 5 биків, 6 корів, 45 свиней [53, арк. 783].

Поширення тваринництва у Коропській сотні спричинило розвитку шкіряного виробництва, одним із центрів якого на Лівобережній Україні став саме Короп [157, с. 173]. Проте місцеві мешканці були недостатньо забезпечені худобою. За даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., із 446 селянських господарств лише 87 володіли кіньми, а велику рогату худобу

мали 186 господарів [53, арк. 7 – 437]. Із 29 виборних козаків, які мешкали в Коропі, 9 володіли кіньми, а 19 – великою рогатою худобою. Серед 219 козаків-підпомічників коней мали лише 24, а велику рогату худобу – 88 [53, арк. 442 – 705].

У XVIII ст. міста Лівобережної України перебували у достатньо сприятливих умовах. Процеси, які відбувалися у соціально-економічному, громадсько-політичному, адміністративному, культурному житті українського ранньомодерного суспільства, знайшли найпомітніше відображення саме у міському середовищі, де перебували органи влади, проживала більшість ремісників, розвивалася торгівля, перебували освітні заклади, творили діячі культури. Міста стали значними промисловими центрами, в яких розвивалися ремесла і промисли [137, с. 63 – 64].

На розвиток господарських структур регіону позитивно вплинуло утримання за рахунок населених пунктів Коропської сотні Генеральної військової артилерії. Функціонування «військової арматии» дало поштовх розвитку ковальського, лимарського, шевського та інших видів ремесла [123, с. 337]. Так, за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., у Коропі проживали 192 майстри, переважно шевці, ковалі, шаповали, ткачі, бондарі, гончарі, вироби яких виготовлялися для потреб місцевих жителів. Чоботарі, кушніри, шапкарі вироблений товар відвозили для продажу на ярмарках у Глухові, Кролевці, Батурині, Вороніжі. У Коропі працювали 22 різники, які продавали м'ясо на місці для потреб місцевих жителів, збували свою продукцію прибулим купцям, а також в інших населених пунктах [94, с. 396].

Коропські шевці й кравці працювали переважно осідло, проте є відомості і про мандрівних майстрів. Так, швець із Короспа К. Прокоф'єв протягом тривалого часу мандрував по навколишніх селах, де шив селянам і козакам взуття на замовлення. У 1688 р. він виїхав до російського міста Севськ «кормиться сапожным ремеслом», згодом перебрався у Трубчевськ, а потім повернувся до Короспа [109, с. 102 – 103].

Значний інтерес становить також цехова організація ремесла. Існування Коропського кравецького цеху засвідчують 4 цехові книги, заведені у 1724 р. Вони також містять витяги з попередніх цехових книг, які не збереглися до нашого часу. Наведені в них записи дозволяють простежити історію цеху протягом 1677 – 1880 рр.

Рукописні книги Коропського кравецького цеху оправлені у шкіряні палітурки й прикрашені золотим тисненням, зробленим із великим смаком, прикрашені окремими малюнками релігійного змісту. Цехові книги укладали цехмістри і так звані «старші брати» цеху, які й робили у них відповідні записи.

Попри відсутність у цехових книгах точних відомостей про дату заснування Коропського кравецького цеху, його діяльність розпочалася у другій половині XVII ст. Книги Коропського кравецького цеху надають цінні відомості щодо соціальної та професійної структури його членів, регламентації їх професійного зростання, відображають повсякденне життя ремісників.

Нижчу ланку особового складу цеху становили учні, професійна підготовка яких розпочиналася у ранньому підлітковому віці. Після закінчення навчання, протягом якого учні оволодівали базовими технологічними прийомами роботи, вони переходили до розряду підмайстрів, яких часом називали «молодшими братами». У цьому статусі майбутні майстри перебували від півтора до трьох років, проте цей термін можна було і значно скоротити, сплативши до цехової каси певний грошовий внесок. Після завершення основних етапів навчання і професійної підготовки підмайстри проходили обряд так званого «поєднання цеху».

Прийом до дійсних членів цеху відбувався за умов сплати необхідної грошової суми та натурального внеску. Новий цеховий майстер повинен був внести до цехової братерської скриньки певну суму грошей, яка у першій половині XVIII ст. становила 13 коп., а у другій половині XVIII ст. зросла до 20 коп. Крім того, для церкви, якою опікувалися члени цеху, новий майстер купував фунт воску і ладан, а для цехових майстрів – горілку і пиво. Після сплати зазначеного внеску молоді майстри ставали повноправними членами цеху, а відтак отримували право вільно займатися ремеслом.

У Коропському кравецькому цеху діяли звичаї колективної взаємодопомоги, набула поширення благодійницька діяльність. Передусім вона вилігалась у допомогу місцевим церквам, яка полягала в оздобленні церкви, постачанні свічок для церковної служби тощо. Зокрема, у 1758 р. цех надав на ремонт і відновлення Троїцької церкви у м. Борзні 50 коп., на відновлення Воздвиженської церкви – 2 крб., а для потреб Макошинського монастиря – 1 крб. У 1765 р. цех надав на потреби новозбудованої Вознесенської церкви у м. Коропі 21 крб., а на потреби соборної Троїцької церкви – 10 крб. Протісні зв'язки цеху з церковними колами свідчить той факт, що в 1772 р. до цехового реєстру був вписаний місцевий священик.

Звичаї колективної взаємодопомоги у середовищі цехових майстрів знайшли своє відображення насамперед у допомозі при похованні й вшануванні пам'яті померлих членів цеху. Поховання померлих цехових майстрів відбувалося коштом цеху за певним ритуалом. Для організації поховальної церемонії цех купував і зберігав усе необхідне спорядження, а саме мари, покліт і свічки. Наприклад, у 1758 і 1766 рр. цех витратив на

купівлю спорядження для організації поховальної церемонії 55 крб. 30 коп. [144, с. 21 – 31].

Важливе місце в економічному житті регіону посідав ковальський цех, утворення якого також, ймовірно, припадає на другу половину XVII ст. Керівний склад цього цеху включав цехмістра, так званого «старшого брата» і ключника [175, с. 63]. У 1706 р. цехмістр ковальського цеху Сидір Котляр подав клопотання до гетьмана І. Мазепи про звільнення майстрів цеху від виконання повинностей на користь представників міської влади та місцевої козацької старшини. За його словами, колишній коропський сотник Л. Карпенко та інші представники старшини повсякчас примушували членів ковальського цеху виконувати повинності на свою користь, що унеможливило виконання замовлень Генеральної військової артилерії. У відповідь на це прохання гетьман І. Мазепа 2 листопада 1706 р. видав коропському ковальському цеху оборонний універсал, який забороняв козацькій старшині притягати членів ковальського цеху до виконання повинностей на свою користь. Вказаний привілей коропському ковальському цеху був підтверджений універсалами гетьмана І. Скоропадського від 31 травня 1713 р. та гетьмана Д. Апостола від 23 червня 1730 р. [18, арк. 3, 5, 6].

Проте, коропські ремісники, незважаючи на надані привілеї, і надалі потерпали від свавілля місцевої старшини. Зокрема, 24 липня 1727 р. представники коропських цехів подали скаргу до Генеральної військової канцелярії на надмірні повинності, виконання яких вимагав від них дозорця коропських маєтностей родини Скоропадських А. Гудович. Дізнавшись про скаргу, дозорець наказав управителю гетьманських маєтностей у с. Обмачеві Івану Захаровському доставити незадоволених цехових майстрів до коропської ратуші, де звелів завдати їм тілесних покарань [16, арк. 2].

Протягом другої половини XVII – XVIII ст. у Коропі розвивалося також золотарське виробництво [188, с. 157]. Щоправда, у джерелах відсутні достовірні згадки про існування в Коропі золотарського цеху.

На думку В. Куриленка, підтверджену його власними археологічними розвідками, Короп був одним із центрів із виробництва кахлів. Знахідки В. Куриленка свідчать про широкий асортимент коропських кахлів, серед яких зустрічались зразки, покриті глазур'ю, емаллю, розписані фарбами. Вони відзначалися досить високою якістю і, крім збуту на місцевих торгах і ярмарках, вивозилися до Литви, Польщі, Білорусії, Молдавії [140, с. 99].

За доби Гетьманщини Короп також був одним із помітних торгівельних центрів Північного Лівобережжя. Зокрема, у другій половині XVIII ст. торги в Коропі проводилися двічі на тиждень – по понеділках і п'ятницях. Коропські ярмарки відбувалися тричі на рік: на Всеїдному тижні перед Великим

постом, на свята Зішестя Святого Духу і Різдва Пресвятої Богородиці [82, с. 300]. На торгах продавали хліб, сіль, рибу та інші продукти харчування, дрова, худобу, посуд тощо. На торги прибували купці як з українських, так і з російських місцевостей, передусім з Чернігова, Новгород-Сіверського, Ніжина, Березної, Глухова, які переважно торгували шовковими та суконними тканинами і одягом. У місцевих крамницях продавався різний дрібний красний товар, зокрема тканини, стрічки та інші речі [94, с. 396].

Торгівлю таким важливим продуктом харчування, як сіль, здійснювали так звані прасоли, які купували її на Півночі Російської держави і перепродували на території Лівобережної України. Наприкінці XVII ст. «многое число пудов соли из монаршеской казны» з Нижнього Новгорода до Лівобережної України доставив російський купець П. Санін. У 1698 р. коропські скупники Г. Пантелеев та І. Петров закупили в нього солі на суму понад 200 крб. для продажу на місцевих торгах [168, с. 84]. Вапно для потреб місцевого будівництва купували з байдаків, які сплавляли цю сировину вниз по Десні з Новгород-Сіверського [125, с. 165].

У 1661 р. коропський сотник І. Білиловець дозволив місцевим козакам поїхати до російських міст із власними товарами. У подорожньому листі зазначалося: «Стецко Яковлевич, Остап Иванович, козаки и обыватели наши места Коропа полку Нежинского, с товарищи своими едут у города его Царского Величества московские купецким делом, жиб соби штуку хлеба зажити, за которыми милости вашей велце и покорне просили, чтобы им во всем веру дали без жодних грабежов и без турбаций доброволне пушали, як туды едучих, так и назад повертающихся» [109, с. 152]. За даними «Книги Московской Большой таможи» у 1693 – 1694 рр. до Москви прибули коропські купці з товарами на суму 95 крб. 2 алтина 2 деньги [146, с. 99]. Серед українських товарів, доставлених до Москви, особливе місце займали овчина, віск, селітра, скляний посуд [124, с. 424].

На території Коропської сотні існували різні види земельної власності. Значне місце у їх складі посідали рангові маєтності, а також приватні земельні володіння представників козацької старшини, російських урядовців та духовенства.

Містечко Короп на початковому етапі існування Української козацької держави мало статус вільного військового поселення. Воно користувалося значними економічними і соціальними привілеями, що впливало з уже згаданого універсалу гетьмана Д. Ігнатовича, на підставі якого практично всі села Коропської сотні, крім Обтова і Погорілівки, стали ранговими володіннями Коропської ратуші, а їх мешканці мали виконувати повинності на користь міського уряду [143, с. 312 – 313].

За гетьманства І. Самойловича на підставі Конотопських статей 1672 р.

Короп перетворився на основну рангову маєтність Генеральної військової артилерії. Цей статус містечка зберігався упродовж усього періоду гетьманування І. Мазепи [154, с. 14].

Внаслідок поразки українсько-шведського союзу, укладеного гетьманом І. Мазепою зі шведським королем Карлом XII у 1708 р., Генеральна військова артилерія фактично припинила своє існування. Ця обставина спричинила вихід Коропа зі складу рангових маєтностей цієї мілітарної установи і повернення його до статусу вільного військового поселення [79, с. 64].

21 травня 1718 р. під час візиту української делегації до Санкт-Петербурга гетьман І. Скоропадський отримав жалувану грамоту Петра I на довічне спадкове володіння Коропом з навколишніми селами. Після смерті гетьмана у 1722 р. містечко перейшло у спадок до його дружини Анастасії Маркович [113, с. 90]. Місцеві козаки, які володіли винокурними котлами, змушені були сплачувати податок – так звану затульщину – на користь дружини гетьмана І. Скоропадського [3, арк. 17].

На початку XVIII ст. у зв'язку із зuboжінням значної маси населення деякі жителі Коропа потрапили у боргову залежність. Так, у 1728 р. мешканка м. Кролевець Агафія Пилипова звернулася до гетьмана Д. Апостола з проханням посприяти їй у поверненні грошей, які коропські жителі позичили у її покійного чоловіка Пилипа Михайлова ще в той час, коли він проживав у Коропі. У відповідь на це клопотання гетьман наказав коропським жителям не зволікати з виплатою боргу і негайно сплатити позичену суму [13, арк. 2]. Коропський козак Гнат Зубенко для несення військової служби позичив у коропського жителя Сидора Пилипенка гроші та натуральні припаси на суму 48 крб. під заставу сінокосу та ділянки лісу в урочищі Бакулі. Оскільки після завершення військових дій Г. Зубенко скаржився на погіршення майнового становища і відсутність коштів для сплати боргу, його майно перейшло у власність кредитора [54, арк. 70].

Мешканці Коропа подекуди зазнавали збитків від представників місцевої влади. Козацька старшина часом вдавалася до зловживань під час розслідування кримінальних справ. Проведення обшуків іноді супроводжувалось незаконним привласненням майна жителів сотні. У 1713 р. І. Скоропадський наказав місцевій старшині повернути коропському міщанину М. Армашенку майно, загарбане у нього під час незаконного обшуку [116, с. 350].

У 1731 р. коропський міщанин Семен Литуш скаржився гетьману Д. Апостолу, що місцевий сотник, вїт і бурмистри звинуватили його дружину у святотатстві, ув'язнили її у Коропській ратуші і застосували проти неї тілесні покарання канчуками. Коли ж він поїхав до Києва шукати заступництва з боку митрополита, представники влади знову застосували до

жінки тілесні покарання і прогримали її вісім тижнів у в'язниці [139, с. 349].

У 1727 р. за правління Першої Малоросійської колегії в А. Маркович була вилучена царська жалувана грамота у зв'язку із проведенням ревізії гетьманських рангових маєтностей [113, с. 90]. Відтак на деякий час Короп перейшов до князя О. Меншикова. Але після усунення князя з політичної арени того ж таки 1727 р. містечко було вилучено зі складу його володінь. На підставі четвертого Рішительного пункту й указу імператора Петра II у 1728 р. Короп був повернутий до складу рангових маєтностей Генеральної військової артилерії, відродження якої було пов'язане з активною державотворчою діяльністю гетьмана Д. Апостола [79, с. 64].

Існування рангових маєтностей Генеральної військової артилерії в Коропі засвідчують Генеральний опис Лівобережної України 1765 – 1769 рр. [86, с. 364] та опис Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр. [94, с. 395]. Крім того, у Коропі знаходилися дрібні володіння ніжинських полкових канцеляристів С. Ланка, Н. Юркевича, сотника Р. Христофорова, значкових товаришів І. Цесарського, М. Сидорського, П. Панькевича, А. Тупицького, І. Космінського, сотенного возного Н. Лихошерста, придворного півчого Ф. Божковського, писаря Генеральної військової артилерії А. Яновського, хорунжого Генеральної військової артилерії П. Юркевича, військових товаришів В. Василенка, Г. Довгелі, Ф. Жуковського, В. Михайловського, Ф. Трохимовича, П. Химича, сотенного хорунжого Ф. Соломки, сотенних канцеляристів І. Білоровського, С. Грекова-Зарицького, І. Чирського [86, с. 364 – 365].

Село Риботин на підставі універсалу гетьмана Д. Ігнатовича від 11 березня 1669 р. увійшло до складу рангових маєтностей Коропської ратуші [79, с. 296]. За гетьманування І. Самойловича село відійшло до складу рангових маєтностей Генеральної військової артилерії [143, с. 315; 154, с. 14], у володінні якої залишалося до кінця XVIII ст. [86, с. 384; 94, с. 397]. Крім того, за даними опису Новгород-Сіверського намісництва, у Риботині існували приватні дрібні володіння значкового товариша Генеральної військової артилерії Д. Лебеда [94, с. 397].

Село Сохачі також спочатку належало до складу рангових володінь Коропської ратуші [79, с. 296], а згодом – Генеральної військової артилерії [143, с. 315; 154, с. 14]. У другій половині XVIII ст. зубожіння основної маси козаків і посполитого населення спричинило перерозподіл маєтностей та угідь на користь місцевої соціально-політичної еліти – козацької старшини та духовенства. Так, 13 грудня 1762 р. значковий товариш Ніжинського полку Я. Соломка придбав за 10 крб. у місцевих козаків Трофима та Івана Єрмоленків вируб поблизу села, а у грудні 1763 р. він же купив у священника коропської Михайлівської церкви С. Биковського ліс за с. Сохачами вартістю 50 крб. [54, арк. 3 зв., 6 зв.]. На

підставі указів імператриці Катерини II 1770 і 1775 рр. село було пожалуване генерал-фельдмаршалу графу П. Рум'янцеву-Задунайському [143, с. 315]. Наприкінці XVIII ст. у Сохачах також знаходилися володіння значкового товариша О. Гаєвського і осавула Генеральної військової артилерії В. Лихошерста [94, с. 402].

Село Карильське на підставі згаданого універсалу Д. Ігнатовича у 1669 р. стало ранговою маєтністю Коропської ратуші [79, с. 296]. За гетьманства І. Самойловича воно відійшло до складу рангових гетьманських маєтностей, об'єднаних у так званій «Батуринський замок», а за правління І. Мазепи – до аналогічної економічної одиниці – «Мулинського замку» [143, с. 316]. Мешканці Карильського, які володіли кіньми і волами, щорічно сплачували грошову ренту в розмірі 14 коп. на рік і виконували різні відробіткові повинності [116, с. 129]. За гетьманування І. Скоропадського село на деякий час перейшло до складу його приватних володінь [79, с. 21]. Проте на підставі гетьманського універсалу від 29 червня 1718 р. Карильське перейшло у володіння вдови генерального осавула С. Бутовича Марії та його синів Дем'яна, Степана і Петра. Посполиті Карильського повинні були відбувати повинності на користь нових власників, а коропській козацькій старшині заборонялося перешкоджати представникам родини Бутовичів у володінні селом [2, арк. 2; 79, с. 289 – 290]. У 1737 р. на підставі духовного заповіту М. Бутович Карильське перейшло у спадок до її сина Степана, який натоді мав чин бунчукового товариша [150, с. 124]. У 1746 р. він уклав свій заповіт, на підставі якого село мало залишатися у спільному володінні його дітей [143, с. 316]. Відтак наприкінці XVIII ст. селом спільно володіли бунчукові товариші Петро, Данило і поручик Максим Бутовичі. У цьому населеному пункті також проживали піддані військових товаришів П. Довгелі, В. Трохимовича і генерал-ад'ютанта П. Юркевича [94, с. 404 – 405].

Села Рождественське, Краснопілля і Бишка у 1669 р. також увійшли до складу рангових володінь Коропської ратуші [79, с. 296]. Проте вже за гетьманства І. Самойловича ці населені пункти були передані до складу рангових гетьманських маєтностей, об'єднаних у «Батуринський замок» [97, с. 37; 143, с. 317]. Мешканці с. Краснопілля, зокрема, щорічно сплачували податок від кожного робочого коня і вола у розмірі 20 коп. Розмір щорічної натуральної ренти, яку сплачували місцеві посполиті, складав 6 четвериків вівса. Крім того, вони виконували різноманітні повинності на користь Батуринської ратуші [97, с. 46]. Зокрема, власники коней та волів щорічно сплачували по 25 коп. та виконували інші відробіткові повинності [116, с. 129].

Проте після знищення Батурина у 1708 р. і перенесення гетьманської резиденції до Глухова ці села на підставі грамоти царя Петра I 1718 р. пере-

йшли у власність гетьмана І. Скоропадського, а після його смерті залишались у володінні його дружини Анастасії, у якої були конфісковані у 1727 р. [98, с. 69; 113, с. 90]. Зокрема, у с. Краснопілля власники коней і волів щорічно сплачували по 30 коп. Кожен господар щорічно сплачував на користь власника по половині четверика жита і вівса [116, с. 129].

За гетьманства Д. Апостола Рождественське, Билка і Краснопілля перебували у складі рангових гетьманських володінь, після його смерті у 1734 р. перейшли до складу населених пунктів казенного відомства, а в 1738 р. були пожалувані генералу Ф. фон Штофельну і надалі перебували у володінні його нащадків [143, с. 317 – 318]. Наприкінці XVIII ст. у Рождественському також знаходилися дрібні володіння генерал-ад'ютанта П. Юркевича, у Краснопіллі – коропського сотника М. Сидорського, а в Билці – місцевого священика С. Вербицького [94, с. 381, 387, 404].

Слобода Царівка належала місцевій старшинській родині Довгель. Колишній коропський сотник Т. Довгеля 1 листопада 1693 р. отримав універсал І. Мазепи на володіння Царівкою та греблею з Гвинтівським млином у її околицях. Новий державець отримував право стягувати повинності з місцевого населення [7, арж. 9]. Проте родині Довгель не вдалося утримати усі вказані маєтності, оскільки згодом гребля з млином перейшла у власність охочекомонного полковника І. Новицького. Останній передав ці маєтності ніжинському полковому осавулу М. Забілі, за яким вони були затверджені універсалом І. Мазепи 1697 р. Згодом М. Забіла заволодів і самою Царівкою на підставі універсалу гетьмана І. Скоропадського. Надалі слобода перебувала у володінні його нащадків, у яких наприкінці XVIII ст. була придбана графом П. Рум'янцевим-Задунайським [143, с. 319; 151, с. 78].

Село Жорнівка у 1669 р. на підставі універсалу Д. Ігнатовича відійшло до складу рангових володінь Коропської ратуші. Надалі село деякий час перебувало у власності новгород-сіверського священика Лушка, а за доби І. Мазепи – представника відомої старшинської родини А. Кураховського [79, с. 77 – 78, 296]. Водночас частину угідь поблизу села скупив міщанин м. Воронежа Лазар Матвійович, який передав їх у спадок своєму сину, воронізькому сотнику і ніжинському полковому судді Роману Лазаревичу [143, с. 319]. Останній на підставі універсалу І. Скоропадського від 24 жовтня 1710 р. отримав село у приватну власність [79, с. 288 – 289]. Надалі Жорнівка перейшла до його сина Василя Романовича, який мав чин бунчукового товариша, і в 1745 р. отримав на володіння селом грамоту імператриці Єлизавети Петрівни [152, с. 16]. За даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., Жорнівка перебувала у власності

його сина, підкоморія Глухівського повіту Івана Васильовича Лазаревича [86, с. 385]. Згодом село було придбане у нього генерал-фельдмаршалом графом П. Рум'янцевим-Задунайським [143, с. 320].

Село Райгородок у 1669 р. було передане на утримання Коропської ратуші [79, с. 296], а в 1672 р. увійшло до складу рангових маєтностей Генеральної військової артилерії [154, с. 14]. На підставі жалуваної грамоти царя Петра I 1708 р. Райгородок перейшов у приватну власність ніжинського полкового писаря М. Забіли [151, с. 78], а в 1718 р. – гетьмана І. Скоропадського. У 1733 р. М. Забіла, перебуваючи вже на посаді генерального судді, подав клопотання до гетьмана Д. Апостола про повернення села у своє володіння. 1 лютого 1733 р. гетьман надіслав клопотання до Колегії іноземних справ про повернення М. Забілі с. Райгородка з присілком Царівкою [21, арк. 2 – 3]. Проте імператриця Анна Іоанівна у відповідь на це клопотання, відзначаючи заслуги М. Забіли у Війську Запорозькому, у 1734 р. в рамках заходів з відродження Генеральної військової артилерії повернула село до складу рангових маєтностей цієї військової інституції [62, арк. 5 зв.]. На підставі указів імператриці Катерини II 1770 і 1775 рр. Райгородок був пожалований генерал-фельдмаршалу графу П. Рум'янцеву-Задунайському [143, с. 320].

Село Бужанка за гетьманування І. Самойловича перебувало у володінні військового товариша І. Биховця, а згодом було конфісковане і передане до складу рангових володінь Генеральної військової канцелярії [79, с. 66]. Наприкінці XVIII ст. населений пункт також увійшов до володінь генерал-фельдмаршала графа П. Рум'янцева-Задунайського [94, с. 26; 143, с. 320]. Після цього пожалування подекуди відбувалося захоплення земельних ділянок місцевих мешканців. Управитель графа Юркевич конфісковував у жителів села їх поля і сінокоси. Сільський священик Лук'янович, який відмовився поступитися своїми угіддями, за цей непослух був зміщений з бужанського приходу [155, с. 4].

Село Лукнів також з 1669 р. входило до складу рангових маєтностей Коропської ратуші [79, с. 296], а з 1672 р. – Генеральної військової артилерії, у володінні якої перебувало до кінця XVIII ст. [143, с. 321; 154, с. 14].

Села Обтов і Погорілівка на підставі жалуваної грамоти царя Олексія Михайловича у 1656 р. були пожаловані борзенському сотнику П. Забілі [143, с. 321, 323]. Право на володіння цими населеними пунктами було підтверджено жалуваною грамотою царів Іоана і Петра Олексійовичів, наданою значному військовому товаришу І. Забілі 20 вересня 1690 р., та універсалом гетьмана І. Скоропадського, наданому бунчуковому товаришу І. Забілі 10 листопада 1713 р. [79, с. 297 – 298, 300 – 304].

Представники родини Забіл зосередили у своїх руках значні маєтності передусім завдяки купівлі земель різноманітного господарського призна-

чення у зuboжілих селян, міщан і козаків м. Коропа, с. Обтова та Погорілівки. Зокрема, протягом 1695 – 1699 рр. значний військовий товариш І. Забіла придбав 4 двори в Коропі, 5 лісів, 4 сіножаті, 10 нив та інше майно [101, с. 45 – 46; 129, с. 167].

Після смерті державця його дружина Ганна Василівна одержала так званий «оборонний» універсал гетьмана І. Скоропадського від 3 січня 1712 р. У ньому І. Скоропадський констатував, що жителі Обтова виконують надмірні повинності на вимогу коропських урядовців, глухівської і кролевецької сотенної старшини, що змусило пані Забілу прохати захисту в гетьмана. Тому гетьман наказував, «аби старшина глуховская, уряд кролевецкий і ніхто інший ні в чом подданих мененной пані Забелиной до своих городов потягати без воли і указу нашего не важилися» [31, арк. 5].

У 1727 р. у власності бунчукового товариша І. Забіли перебували кілька ділянок землі, сінокосів, лісів та 2 озера поблизу слободи Погорілівки, хуторів Гороховщини та Остапівщини. Крім того, І. Забілі належали 2 двори у Коропі [101, с. 45 – 46].

Хутори на терені Коропської сотні здебільшого належали представникам місцевої козацької старшини. За даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., хутір Комендатівщина поблизу с. Карильського перебував у володінні військового товариша Химича, а хутір Юрківщина в 6 верстах від Коропа – значкового товариша І. Космінського [86, с. 365]. Наприкінці XVIII ст. хутір Дяківщина поблизу с. Краснопілля належав абшитованому полковому хорунжому Кузьминському. Поблизу цього ж села знаходився хутір абшитованого сотенного отамана Г. Седька. Хутір Оверківщина поблизу Коропа перебував у володінні військового товариша В. Василенка, Ворожбитівщина – значкового товариша Д. Лебеда, Логвиновщина і Стан – графа П. Рум'янцева-Задунайського. Іншими хуторами володіли бунчуковий товариш А. Забіла, коропський сотник М. Сидорський, значкові товариші О. Литовченко, А. Яновський, військовий товариш Я. Соломка та деякі представники місцевого козацтва і духовенства [94, с. 381, 396, 397, 398, 399].

У другій половині XVIII ст. на території Коропської сотні з'явилися монастирські володіння. Так, Пустинно-Рихлівському Миколаївському монастирю належав х. Лутавський у 10 верстах від Коропа, озера Риботин, Бересна, Авлуково, Валуй, Переставне, Ситне, Болотовина, Криве, Тарасівка, Шкурати, Пиювне, Балагин вир, Ракове, Жостка, Лящі, Деснище, Криве і Обиток [86, с. 365].

Брак описово-статистичних джерел другої половини XVII ст. не дозволяє у повній мірі розкрити особливості соціальної структури населення даного

періоду. Натомість матеріали ревізій Ніжинського полку, які регулярно відбувалися у першій половині XVIII ст., та інші описово-статистичні джерела даної доби містять цінну інформацію щодо кількості населення Коропської сотні, його соціальної структури та майнового становища.

Насамперед, до привілейованих верств населення Коропської сотні належало духовенство, представники якого користувалися значними майновими правами і привілеями. Наприклад, у середині XVIII ст., за даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., у Коропі проживали 53 представники духовенства і членів їх родин [53, арк. 432 – 480]. Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва, у Коропській сотні мешкали 70 священнослужителів [94, с. 376, 377, 380, 387, 396, 397, 402, 403, 404].

Протягом усього періоду існування Української козацької держави козацтво займало провідне становище у соціальній структурі її населення. Проте серед козаків Коропської сотні на початку XVIII ст. поглибився процес майнового і соціального розшарування, що призвело до їх розподілу за майновою ознакою. 9 березня 1701 р. І. Мазепа наказав Глухівському сотнику О. Туранському здійснити ревізію козаків Глухівської, Коропської, Кролевецької і Воронізької сотень. За її результатами були виділені групи заможних козаків, які мали нести службу власним коштом і в разі потреби виступати у військові походи, і решти козаків, які внаслідок зубожіння виконували допоміжні функції [103, с. 267 – 268].

За даними ревізії Ніжинського полку 1732 р., у Коропській сотні нараховувалось 550 козацьких дворів, у яких проживав 591 козак. З них 63 козаки належали до категорії «можногрунтових», 112 – до «середньогрунтових», 96 – до «малогрунтових» і 128 – до «злиденних» [24, арк. 107].

У 1735 р. голова «Правління гетьманського уряду» князь О. Шаховський запропонував провести реформу козацького стану. Зі складу лівобережних полків юридично виокремлювалось 30000 козаків, на плечі яких лягала військова служба. Усі інші козаки призначалися для допомоги виборним і могли використовуватися лише в межах Гетьманщини. У вересні 1736 р. комісія у складі генерального писаря М. Турковського, ніжинського полковника І. Хрущова, стародубського А. Радищева і переяславського М. Богданова визначила, що до категорії виборних мали належати козаки, які збирали зі своїх ґрунтів не менше 10 четвертей хліба і 50 возів сіна або мали аналогічні прибутки від промислів. До підпомічників були зараховані козаки, які збирали до 5 четвертей хліба і 10 возів сіна. Виборні козаки мали виступати в походи з двома конями, рушницею, шаблею, списом і запасом провіанту на 3 – 4 місяці. Витрати на спорядження виборних козаків розподілялися між

декількома підпомічниками, які залишались «в домах». Проте на практиці підпомічники досить часто залучалися до військових походів [123, с. 28; 169, с. 32 – 34].

Відтак за даними ревізії Ніжинського полку, проведеної того ж таки 1736 р., у Коропській сотні проживали 8 родин «грунтових» козаків, 68 «малогрунтових», 154 «злиденних», які мали худобу, та 218 «злиденних», які її не мали. Усього ж натовді у Коропській сотні проживали 473 козаки (*див. додаток В*) [58, арк. 227 – 231 зв.]. За даними ревізії Ніжинського полку 1738 р., у Коропській сотні до категорії «малогрунтових» були віднесені 110 козацьких дворів, у яких проживало 164 сім'ї, 378 «злиденних», у яких проживало 445 сімей і 443 двори «вкрай злиденних», у яких мешкало 467 сімей [48, арк. 419, 432]. Майнове і соціальне розшарування та зубожіння переважної більшості козаків Коропської сотні було обумовлено подіями російсько-турецької війни 1735 – 1739 рр. Перехід значної кількості козаків до категорії підпомічників був спричинений небажанням брати участь у військових діях.

У грудні 1741 р. присягу на вірність новій імператриці Єлизаветі Петрівні склали 279 козаків Коропської сотні [41, арк. 2]. За результатами проведення ревізії Ніжинського полку 1747 р. відзначалося зростання загальної кількості козаків Коропської сотні, оскільки на її території нараховувалось 398 козацьких дворів з 512 хатами. Але серед них залишилось лише 2 двори «малогрунтових», 143 двори «злиденних» виборних козаків та 253 двори «злиденних» підпомічників [49, арк. 300].

Матеріали Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр. містять докладні відомості щодо структури козацького населення Коропа. Усього у сотенному центрі нараховувалось 248 козацьких дворів, з яких 29 дворів належало виборним козакам і 219 – козакам-підпомічникам. У дворах 1 виборного козака і 40 козаків-підпомічників крім житлових будівель, не було жодних споруд. Клунями володіли 2 виборні козаки і 13 підпомічників. Коморами володіли 22 виборні козаки і 136 підпомічників [53, арк. 442 – 705]. Наприклад, виборний козак Ф. Чайка у своєму дворі мав 4 хати, 2 хліва для великої рогатої худоби, 3 стайні, 3 комори. У складі земельних володінь та угідь Ф. Чайки перебували 4 ниви поблизу сіл Царівки, Карильського, Сохачів і поблизу р. Коропець, 3 сінокоси і город поблизу Коропа [53, арк. 445 – 447]. Інший виборний козак М. Пузир у своєму дворі мав 5 хат, клуню, 5 комор, сарай, стайню, володів 3 сінокосами поблизу м. Коропа та с. Краснопілля, з яких збирав 66 возів сіна. Крім того, М. Пузир займався винокурінням і володів 2 лісами поблизу Коропа [53, арк. 534 – 535]. Удова козака-підпомічника Марія Йосипова Бардачиха у своєму дворі мала 2 житлові будинки та комору, володіла конем, коровою, 2 телятами

і 2 свинями. Також вона займалася шинковим промислом, виробництвом пива і перепродажем горілки у сусідніх селах [53, арк. 443]. Загальна кількість козацького населення Коропа разом із членами їхніх сімей, служниками і підсусідками, за даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., становила 1380 осіб [53, арк. 442 – 705]. Усього ж у Коропській сотні за даними того ж таки джерела нараховувалось 746 козацьких дворів [86, с. 365 – 390].

Нарешті, за даними опису Новгород-Сіверського намісництва 1779 – 1781 рр., наприкінці XVIII ст. у Коропській сотні нараховувалося 179 дворів виборних козаків з 315 хатами, у яких проживала 191 козацька родина, і 540 дворів козаків-підпомічників з 711 хатами, в яких мешкала 561 родина. Загальна кількість козацьких дворів у Коропській сотні наприкінці XVIII ст. зросла до 795 [94, с. 376 – 388, 395 – 405].

Іншу значну групу населення Коропської сотні становили посполиті селяни. Українська національна революція середини XVII ст. призвела до ліквідації великого шляхетського землеволодіння. Еволюція соціально-економічних відносин протягом другої половини XVII – XVIII ст. призвела до появи різних форм спадкової земельної власності представників соціально-політичної еліти Гетьманщини. У другій половині XVII ст. сформувалася система стягнення ренти з посполитого населення, до основних видів якої належали відробіткова, натуральна і грошова. При цьому її об'єм і форми не були чітко встановленими, а залежали від місцевих умов та майнового становища залежного населення. Саме у Ніжинському полку на початку XVIII ст. була запроваджена дводенна панщина, розміри якої з часом поступово зростали. Селяни рангових сіл, призначених для утримання державних інституцій та окремих посадових осіб, крім того, зобов'язані були відбувати «послушення», тобто виконувати різноманітні повинності на користь своїх державців [112, с. 64; 123, с. 26].

За даними ревізії Ніжинського полку 1732 р., у Коропській сотні у 1027 дворах проживала 1321 родина посполитих селян. З них 89 дворів було зараховано до категорії «можногорнтових», 205 – «середньогрнтових», 119 – «малогрнтових», 420 – «злиденних». 437 родин місцевих селян взагалі не володіли дворами і проживали у бездвірних хатах [24, арк. 107]. За даними ревізії Ніжинського полку 1736 р., у Коропській сотні кількість дворів «грнтових» посполитих скоротилася до 7, до 231 зросла кількість дворів «малогрнтових» посполитих, до 359 – «злиденних», які мали худобу і 595 – «злиденних», які не мали худоби [58, арк. 477 – 489 зв.]. За даними ревізії, проведеної в наступному році, кількість «малогрнтових» і «середньогрнтових» посполитих скоротилася до 65, а серед «злиденних» худобою

володіли 78 осіб і не мали її 388 [50, арк. 674]. Ревізія Ніжинського полку 1738 р. засвідчила зростання майнової поляризації посполитого населення Коропської сотні і подальше його зубожіння. Серед селян сотні 211 було зараховано до категорії «малогрунтових», 146 – до «злиденних» і 576 – до «вкрай злиденних». З них 476 перебували у своїх господарствах, а 455 – у походах і різноманітних відрядженнях [48, арк. 347 зв.].

За даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., у Коропській сотні нараховувалося 936 дворів місцевого посполитого населення [86, с. 364 – 390]. Зокрема, у Коропі нараховувалися 442 двори і 4 бездвірні хати місцевих посполитих, які належали 360 посполитим господарям і 86 удовам. Власники 60 з них володіли лише житловими будинками. Клунями володіли 29 господарів, а коморами – 341 селянин [53, арк. 7 – 437]. Наприклад, посполитий Т. Редька у своєму дворі мав житловий будинок, клуню, стайню, сарай, 3 комори, обробляв 3 ниви і 3 городи. За рік він збирав 9 четвертей жита. Крім того, селянин володів ділянкою листяного лісу неподалік від Коропа. Т. Редька у своєму господарстві обробляв землю конем, тримав 4 свині, у рік сплачував 1 крб. податків, а на утримання Генеральної військової артилерії сплачував натуральний податок вівсом і пшеницею. Крім того, посполитий займався різницьким ремеслом [53, арк. 93 – 94 зв.].

Інший коропський посполитий Ю. Бук обробляв 9 невеликих ділянок ниви і 2 городи поблизу Корспа та с. Царівки. Його урожай з цих ділянок становив 8 четвертей жита і 6 четвертей гречки на рік. Ю. Бук користувався 3 сінокосами поблизу Коропа і с. Жорнівка, з яких накошував 14 возів сіна, 2 ділянками лісу. У своєму господарстві він утримував 2 корови. Посполитий сплачував 1 крб. і 2 коп. на рік на утримання війська, а для утримання Генеральної військової артилерії надавав 4 четверті вівса [53, арк. 166 – 167]. Посполита вдова Марфа Івасиха разом з 4 дітьми користувалася 4 сінокосами, з яких збирала 42 вози сіна на рік, 4 ділянками мішаного лісу, деревину з якого використовувала на дрова, володіла порожнім плацом у Коропі, утримувала 2 корови і свиню та сплачувала 1 крб. і 2 коп. податку на рік [53, арк. 109]. Проте, основна маса посполитого населення Коропа мала набагато менші статки. Загалом, за даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., загальна кількість посполитого населення Коропа, включаючи членів родин, підсусідків і служників, становила 2285 осіб [53, арк. 7 – 437].

У другій половині XVIII ст. тривало подальше зубожіння основної маси посполитого населення Коропської сотні. Набули поширення випадки продажу селянами свого майна. Так, 7 липня 1765 р. коропський посполитий

Г. Москалець продав половину свого двору у Коропі козаку М. Москальцю за 50 крб. [54, арк. 66 зв. – 67].

Наприкінці XVIII ст., за даними опису Новгород-Сіверського намісництва, у Коропській сотні нараховувалось 1623 двори посполитих [94, с. 376 – 388, 395 – 405].

До категорії підсусідків потрапляли рядові козаки, селяни і міщани, які втрачали з різних причин своє господарство і переходили на постійне проживання до господарств більш заможних власників. Основним засобом їх існування була наймана праця. Подекуди до категорії підсусідків переходили козаки, селяни і міщани, які продовжували володіти своїм майном, але через зміну соціального статусу уникали виконання обтяжливих повинностей [123, с. 27]. Наприклад, за даними ревізії Ніжинського полку 1732 р., у Коропській сотні в господарствах місцевих козаків і посполитих проживали 92 родини підсусідків [24, арк. 107], за даними ревізії 1737 р. – 77 родин [50, арк. 347 зв., 674 – 685 зв.], за даними ревізії 1738 р. – 45 родин [48, арк. 409, 432], а за даними ревізії 1747 р. – 52 родини [49, арк. 300, 692]. В середині XVIII ст., за даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., у Коропі у господарствах місцевих козаків і посполитих проживали 309 підсусідків [53, арк. 7 – 437].

Загальна кількість населення Коропа, за даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., становила близько 3700 осіб [53, арк. 7 – 780]. Населення Коропської сотні, за даними ревізії населення Лівобережної України 1764 р., наведеними у дослідженні О. Шафонського, становило 8120 осіб обох статей, до складу яких входили 786 членів родин виборних козаків, 1726 – козаків-підпомічників, 5608 – представників духовенства, міщан і посполитих селян [105, с. 77].

Отже, соціально-економічний розвиток Коропської сотні був обумовлений як природно-кліматичними умовами, так і її географічним положенням, насамперед наближеністю до гетьманських резиденцій у Глухові та Батурині. Розвиток різних напрямків аграрного сектору був обумовлений передусім сприятливими природними умовами. Протягом другої половини XVII – XVIII ст. відзначалося підвищення продуктивності сільського господарства, що спричинило його товаризацію і розвиток підприємницької діяльності, основними суб'єктами якої стали представники місцевої козацької старшини, заможного козацтва і міщанства.

Розвиток промисловості в регіоні був значною мірою зумовлений перебуванням окремих населених пунктів у володінні Генеральної військової артилерії. Відповідно, різні види промислового виробництва, які набули поширення в Коропській сотні, насамперед обслуговували потреби «військо-

вої армати». Основними формами промислового виробництва було цехове ремесло та позацехове індивідуальне виробництво.

Розвиток торгівлі на території Коропської сотні залежав насамперед від наявності крупних ринково орієнтованих виробництв, які належали представникам соціально-політичної еліти. Також розвиток товарно-грошових і торгівельних відносин спричинив інтенсивні торгівельні відносини купців з Коропської сотні та інших регіонів Лівобережної України і Російської держави.

До основних категорій населення на території Коропської сотні належали козаки та посполиті селяни. Сприятливі природно-кліматичні умови регіону спричинили загальне зростання чисельності населення протягом другої половини XVII – XVIII ст. У Коропській сотні поряд з іншими «засеймськими» сотнями Ніжинського полку на початку XVIII ст. вперше були здійснені спроби реформування козацтва за майновою ознакою. Надалі у Коропській сотні спостерігалось зубожіння, майнове та соціальне розшарування козацького та посполитого населення, поява нової категорії залежного населення – підсусідків.

На території Коропської сотні існувала система рангових та приватних маєтностей. Передусім до найбільших земельних власників належала Генеральна військова артилерія, яка володіла значною кількістю населених пунктів та угідь у Коропській сотні. Зміни в соціально-політичному становищі Української козацької держави та постійна циркуляція урядової еліти спричинили появу і зростання приватних спадкових маєтностей представників козацької старшини та російських поміщиків. Паралельно відбувалося становлення системи закріпачення посполитого населення та стягнення з нього повинностей на користь нових державців.

РОЗДІЛ IV

КОЗАЦЬКА СТАРШИНА

У сучасній українській історіографії одним із провідних напрямків досліджень є вивчення еліт, які становлять основу існування будь-якої держави. Значна увага приділяється вивченню соціально-політичної еліти українського суспільства, особливо козацької старшини. У новітніх студіях у поле зору вчених все частіше потрапляє середня та низова ланка козацької старшини. Тому актуальним завданням є написання студій, в яких би розглядалися походження, персональний склад, майновий та соціальний статус сотенної козацької старшини. За останні роки з'явилися дослідження, в яких увага приділяється козацькій старшині окремих сотень Північного Лівобережжя Гетьманщини. Козацька старшина Коропської сотні до останнього часу не була об'єктом спеціального розгляду. Відповідно, актуальним завданням є вивчення походження, персонального складу, діяльності, майнового та соціального статусу коропської козацької старшини.

Вищу владу на території сотні уособлював сотник. Він входив до складу полкової ради, брав участь у виборах полковника і полкової старшини. До його обов'язків входило оприлюднення і виконання указів, одержаних з Генеральної військової та полкової канцелярії, проведення ревізій населення, описів майна, доставка провіанту і корму для коней, облаштування послів, затримання російських селян-утікачів, збирання податків, мобілізація місцевих мешканців на спорудження об'єктів стратегічного призначення. Зосередження в руках сотника майже необмеженої влади на місцях, можливості її використання з метою особистого збагачення приваблювали до цієї посади багатьох вихідців зі старшинської верхівки [165, с. 43].

З джерел відомі імена 33 коропських сотників, серед яких нараховувалось 21 «совершенний», 6 наказних і 4 сотники, які отримали цей військовий чин при виході у відставку (*див. додаток Б*) [53, арк. 744; 66, арк. 9 зв. – 10, 27 зв. – 28, 37 зв. – 38; 67, арк. 33; 134, с. 99; 153, с. 693]. Зауважимо, що остання категорія з'явилася у другій половині XVIII ст., а чин «сотник при абшиті» надався за заслуги окремим представникам сотенної старшини, значковим і військовим товаришам.

Термін перебування коропських сотників на урядах був неоднаковим. 11 коропських сотників, а саме Н. Ковалевський, Г. Черв'яченко, Ф. Химич, М. Мартинович, Н. Михайлович, І. Кияшко, Ф. Соломка, Л. Карпенко, К. Безносий, І. Логвиненко та Т. Лихошерст перебували на посадах менше 3 років. І. Белиловець, С. Іванович, Д. Кононович та Г. Химич займали уряд сотника від 3 до 10 років. Понад 10 років у Коропській сотні урядували Т. Довгеля, І. Пороховський, І. Забіла, Р. Христофоров та М. Сидорський.

Найчастіше сотники змінювались на посадах у другій половині XVII ст. за умов постійних військових конфліктів та розвиненого виборчого права у козацькому середовищі. У XVIII ст. тривалість правління сотників зростає, що можна пояснити прямими призначеннями сотників на посади та підтримкою з боку генеральної старшини і російських чиновників. Зокрема, представник відомої старшинської родини Забіл, син генерального судді Іван Михайлович Забіла перебував на посаді 20 років (1740 – 1760 рр.).

Із наказних коропських сотників відомі І. Кичкаровський, В. Касьянович, Ю. Олексійович, П. Химич, В. Соломка та М. Савченко. Період їх наказного сотництва співпав із наймасштабнішими військовими кампаніями кінця XVII – початку XVIII ст. – Чигиринськими та Азовськими походами, війною «за польську спадщину» тощо. Вони керували загонами козаків у походах або ж залишались на адміністративній роботі в сотні за відсутності сотника [134, с. 99].

Переважна більшість коропських сотників мала місцеве походження. Деякі сотники, зокрема Н. Михайлович, С. Іванович, І. Кичкаровський, І. Кияшко, В. Касьянович, Ю. Олексійович, Т. Лихошерст і В. Соломка раніше займали уряд сотенного отамана [134, с. 99]. Проте траплялися і винятки. Т. Довгеля походив із Веркіївської сотні, але отримав уряд у Коропській сотні, що, на думку О. Лазаревського, було досить рідкісним явищем для другої половини XVII ст. [143, с. 309]. Проте у XVIII ст. частішали випадки, коли коропськими сотниками ставали представники старшини з інших місцевостей. Іван Забіла, який походив з Борзенської сотні, отримав уряд в Коропі саме завдяки впливу і зв'язкам своєї родини [132, с. 30; 151, с. 82]. Коропський сотник М. Сидорський до призначення на уряд згадувався як значковий товариш Ніжинського полку [53, арк. 754; 54, арк. 70]. При укладанні списків дворян Коропського повіту у 1783 р. сотник у відставці Я. Дубницький, який отримав своє звання в 1768 р., вказав на своє єврейське походження. Згідно з родинним переказом, його батько за гетьманування І. Скоропадського переселився з Правобережної України і прийняв православну віру. Відставний сотник Ф. Стражевський вказав у родинному переказі, що його дід також переселився з «Польської області», а батько був значковим товаришем Київського полку [66, арк. 9 зв. – 10; 87, с. 37]. На шляхетське походження вказав останній коропський сотник С. Навроцький [66, арк. 27 зв. – 28].

Посилання на походження предків з Правобережної України було досить типовим явищем наприкінці XVIII ст. при намаганні отримати права російських дворян. Лише відставний сотник Я. Соломка вказав, що його предки здавна були козаками [66, с. 58 – 59].

Традиційно козаки обирали сотників «вільними голосами». Для забез-

печення легітимності процедури обрання призначались уповноважені особи з представників генеральної або полкової старшини, під наглядом яких і відбувалися вибори. Новообраному сотнику вручали сотенну корогву, що символізувало його вступ на уряд. За давнім звичаєм новопризначеного сотника «окривали шапками». Конфіскація корогви означала позбавлення сотника його посади [116, с. 252].

Проте основні принципи виборного права у середовищі козацтва поступово обмежувалися ще за доби гетьманства Б. Хмельницького. Його наступники дедалі частіше висували на вакантні уряди сотника приближених осіб [176, с. 120]. Виборність сотників наприкінці XVII ст. дедалі частіше втрачала своє первісне значення. За гетьманування І. Самойловича та І. Мазепи значно ширше почало практикуватись призначення сотника безпосередньо гетьманом. Посаду, як правило, одержували особи, близькі до гетьманської та полкової адміністрації [116, с. 253].

У першій половині XVIII ст. заміщення уряду сотника здійснювалося шляхом виборів «вільними голосами» та через призначення вищою інстанцією [169, с. 50]. Порядок обрання сотників регулювався грамотою Петра I від 22 січня 1715 р., адресованою гетьману І. Скоропадському. Цар забороняв представникам козацького товариства сотень самовільно змінювати сотенну старшину. У випадку появи вакантного уряду сотника полкова старшина і сотники мали обрати двох або трьох кандидатів, «людей заслуженых и неподозрительных в верности». Гетьман повинен був обрати з них найбільш прийняттого кандидата і привести його до присяги на вірність царю [91, с. 37].

У 1722 – 1727 рр. під час правління Першої Малоросійської колегії у Гетьманщині почав відчуватися справжній кадровий голод. Станом на 1725 р. уряд коропського сотника, як і деяких інших сотників Ніжинського полку, залишався вакантним, а справами керував наказний сотник [1, арк. 52 зв. – 53].

У так званих «Рішительних пунктах» від 21 липня 1727 р., адресованих резиденту при новообраному гетьмані Д. Апостолу таємному раднику Ф. Наумову вказувалось: «Усматривать во всяких обхождениях, кто из старшины и из казаков к стороне Его Императорского Величества доброжелательны и какогo уряду достойны и в какой случай, когда придёт где полковникам и старшинам перемена, усматривать ему заранее, чтоб в те чины верные и доброжелательные Его Императорскому Величеству и природные же Малороссийских городов люди, кроме жидов, произведённые были, и о том доносить наперёд» [91, с. 61].

Після оголошення «Рішительних пунктів» у листопаді 1727 р. коропська сотенна канцелярія надіслала відомість про обрання кандидатами на

заміщення вакантного уряду сотника військових товаришів Г. Трохимовича і Я. Довгелю [5, арк. 30 зв.]. Розглянувши подані кандидатури, гетьман Д. Апостол 8 січня 1728 р. видав універсал про призначення Г. Трохимовича коропським сотником [5, арк. 5 зв.].

До складу сотенної старшини Коропської сотні належали сотенні та курінні отамани, писарі, осавули та хорунжі. Писарі керували діяльністю сотенної канцелярії, були присутні під час укладання різноманітних цивільно-правових угод. Зазвичай писарі отримували грошову платню, подекуди на їх користь збиралось натуральне утримання. У деяких випадках сотенні писарі володіли невеликими маєтностями і залежними селянами або підсусідками.

Сотенні осавули та хорунжі виконували військово-адміністративні функції. Вони допомагали сотнику в адміністративних справах і були свого роду військовими інспекторами, зберігали реєстри місцевого козацького товариства, відповідали за озброєння, обмундирування і постачання козаків, керували їх військовою підготовкою. Вони також одержували грошову платню та іноді додаткове натуральне утримання. На відміну від хорунжих, платня яким залежала від участі у військових походах, сотенні осавули отримували грошову платню на постійній основі.

На утримання сотенних урядовців були спрямовані кошти, зібрані з козаків та посполитих селян сотні, розмір яких становив 1 – 2 коп. на рік. У деяких випадках представники сотенної старшини працювали на безоплатній основі, проте були звільнені від сплати податків. Також певні прибутки представники сотенної старшини отримували від участі у підписанні цивільно-правових угод.

Сотенні та курінні отамани займалися військово-адміністративними справами і були безпосередніми помічниками сотника. Уряд сотенного і курінного отамана формально вважався виборним. Насправді вакантний уряд отамана заміщувався шляхом прямого призначення за ініціативою представників полкової та сотенної адміністрації. Уряд сотенного отамана у переважній більшості отримували заможні козаки та представники відомих місцевих козацько-старшинських родин [116, с. 276].

У джерелах збереглися згадки про 39 коропських сотенних отаманів, 12 сотенних писарів, 9 осавулів і 11 хорунжих (*див. додаток Б*). Термін їх урядування у переважній більшості становив 1 – 2 роки. Ймовірно, що деякі представники сотенної старшини отримували свої чини при виході у відставку у якості почесних звань [67, арк. 38 зв. – 39 зв.; 134, с. 99 – 100].

Помітну роль у громадсько-політичному житті Коропської сотні відігравали й представники неурядової козацької старшини – бунчукові, значкові та військові товариші. Починаючи з 1685 р., гетьмани Лівобережної Укра-

їни почали брати представників деяких старшинських родин під власну протекцію і захист. Так сформувався інститут бунчукових товаришів, який отримав свою назву від одного з атрибутів гетьманської влади – бунчука. Чин бунчукового товариша надавався братам, дітям та онукам гетьманів, генеральних старшин і полковників. Вони брали участь у військових походах під гетьманським бунчуком, залучалися до роботи у різних комісіях, розслідування різноманітних цивільних та кримінальних справ. Бунчукові товариші підпорядковувалися лише Генеральній військовій канцелярії і були підсудні Генеральному військовому суду. Після ліквідації гетьманства у 1764 р. за правління Другої Малоросійської колегії чин бунчукового товариша надавався представникам полкової та сотенної старшини, як правило, при виході у відставку. Бунчукові товариші здійснювали військову службу за власний кошт. Важливою підставою для цього було володіння землями та іншим майном, які вони отримували у спадок [133, с. 11 – 12].

Персональний склад представників бунчукового товариства, пов'язаних з Коропською сотнею, потребує докладного вивчення і уточнення. Зокрема, за даними ревізії Ніжинського полку 1737 р., на території Коропської сотні бунчуковому товаришу С. Бутовичу належали 36 посполитих дворів у с. Карильському, В. Лазаревичу – 12 дворів у с. Жорнівці, а І. Забілі – 111 дворів у с. Обтові та Погорілівці [50, арк. 680 – 685]. За даними ревізії Ніжинського полку 1747 р., вони володіли відповідно 58, 12 і 152 дворами підданих у тих же населених пунктах [49, арк. 692]. Безпосередньо з Коропської сотні походив бунчуковий товариш М. Сидорський, котрий отримав патент на свій чин 3 січня 1782 р. при виході у відставку з уряду коропського сотника. Він був одружений на дочці коропського сотенного отамана Я. Бардака Марині, а в його підданстві перебували 5 посполитих (*див. додаток Б*) [66, арк. 33 зв. – 34].

Другу категорію неурядової старшини становили військові товариші. Формування прошарку військового товариства розпочалося ще до початку Української національної революції середини XVII ст. Після створення Української козацької держави відбулося становлення таких категорій військового товариства, як «товариш військовий», «товариш сотні», «товариш полковий», «товариш значний військовий» тощо. Виокремлення усіх цих категорій ознаменувало виділення військового товариства з козацького загалу. Значне військово товариство в середині XVII – першій чверті XVIII ст. включало всю старшинську верству Української козацької держави і охоплювало як урядову, так і неурядову старшину. Перехід представників урядової старшини до складу значного військового товариства відбувався у зв'язку з постійною циркуляцією урядової еліти і, таким чином, підкреслював їх високий соціальний і майновий статус. Нестабільне становище пред-

ставників значного військового товариства наприкінці XVII – на початку XVIII ст. зумовило еволюцію цієї спільноти у бік переходу до сталого чину неурядової старшини – військового товариша, отримання якого у XVIII ст. відбувалося на підставі гетьманських універсалів та указів Малоросійської колегії [135, с. 16].

Поступово чини «військовий товариш» і «значний військовий товариш» набули юридичного визнання, що зміцнило політичні і правові позиції цієї категорії козацтва. У перші десятиліття XVIII ст. статус військового товариша був майже обов'язковою сходиною для службового зростання синів генеральної та полкової старшини, які вступали на військову службу з одержанням цього чину. Чин військового товариша могли отримати після тривалої служби значкові товариші, військові канцеляристи, вихідці з духовенства. Головним обов'язком військового товариша була військова служба за власний кошт. Під час походів вони нерідко командували сотнями, супроводжували Генеральну військову артилерію, наглядали за боеприпасами тощо. Військові товариші залучалися до роботи різноманітних комісій, проведення розслідувань, купівлі коней та волів для потреб армії, заготівлі провіанту та фуражу, служби в полкових канцеляріях, комісаріатах, збору податків, нагляду за шляхами та поштовими трактами, будівництвом гетьманських резиденцій у Батурині та Глухові тощо. Військові товариші проживали на території полків та підпорядковувались Генеральній військовій канцелярії або Малоросійській колегії, однак, на відміну від значкових товаришів, не залучалися до виконання доручень на вимогу полкових канцелярій. У другій половині XVIII ст. чин військового товариша надавався також при виході у відставку. Деякі військові товариші володіли достатньо значними маєтностями [163, с. 166 – 169]. На сьогодні відомі імена 47 військових товаришів, які походили з Коропської сотні (*див. додаток Б*).

Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. почалося формування третьої категорії неурядової старшини – значкового товариства. Остаточне її оформлення завершилося у другому десятилітті XVIII ст. за гетьманування І. Скоропадського. Основними джерелами формування персонального складу значкового товариства були вихідці з родин сотенної старшини, виборного козацтва, в деяких випадках – з міщанства і духовенства. Вони отримували чин значкового товариша на підставі тривалої військової вислуги, здатності до несення військової та цивільної служби та володіння маєтностями. Вступ до категорії значкового товариства відбувався на підставі універсалів гетьманів, полковників, указів Генеральної військової канцелярії та Малоросійської колегії. Значкові товариші були внесені до відповідних реєстрів, підпорядковані безпосередньо полковнику, підлягали полковому суду та звільнені від юрисдикції сотенної старшини, подекуди звільнялися від по-

датків та користувалися іншими пільгами. З середини XVIII ст. чин значкового товариша надавався також при виході у відставку у якості винагороди за службу [135, с. 23, 24]. Головним обов'язком значкових товаришів було несення військової служби власним коштом. Їх залучали до військових походів, відряджень, різних комісій тощо. Представники цього прошарку володіли землями, млинами, а деякі з них – чималими маєтностями. Проте більшість з них мала лише по декілька підданих, а деякі не мали їх зовсім [160, с. 130 – 132]. Відомі імена 29 значкових товаришів, які походили та проживали у Коропській сотні (*див. додаток Б*).

Перебування Коропської сотні в якості осередку обслуги Генеральної військової артилерії, залучення козаків Коропської сотні до несення служби при Генеральній військовій канцелярії та інших урядових установах, охорони гетьманської резиденції зумовили появу місцевих козацько-старшинських родин, представники яких займались виконанням відповідних обов'язків.

Формування козацько-старшинських родин Коропської сотні розпочалося у другій половині XVII ст. за доби Руїни та набуло особливої динаміки під час правління І. Мазепи наприкінці XVII – на початку XVIII ст. У першій половині XVIII ст. відбувалося чисельне зростання представників місцевих старшинських родин за рахунок запровадження основних категорій неурядової старшини.

Найвідомішою козацько-старшинською родиною Коропської сотні була династія Соломок. Її засновником був покозачений шляхтич Михайло Соломка, котрий отримав чин військового товариша (*див. додаток Н*) [131, с. 670; 133, с. 349]. 7 травня 1678 р. він придбав за 5 кіп у коропського міщанина Костянтина Івасенка комору на ринку. Його син Федір розпочав службу у складі козацького товариства Коропської сотні і 29 червня 1682 р. був приведений до присяги на вірність царям Івану і Петру Олексійовичам [153, с. 693]. На межі XVII – XVIII ст. він посів уряд коропського сотника [134, с. 99] і помер до 1714 р. Його дружина Меланія 3 березня 1714 р. продала за 40 золотих двір у с. Карильському Коропської сотні генеральному осавулу С. Бутовичу. У купчому акті згадувались сини покійного сотника Макар, Вакула і Степан. З них лише Вакула Федорович у лютому 1730 р. згадувався на посаді коропського сотенного отамана, а в лютому 1734 р. – наказного коропського сотника. Тихон Макарович отримав чин значкового військового товариша, Іван Вакулович та Опанас Степанович перебували у складі козацького товариства Коропської сотні, а Іван Степанович не займав жодних посад.

З представників наступного покоління родини Соломок Яків Тихонович народився у 1726 р., розпочав службу в 1746 р. козаком Коропської сотні, у 1761 р. отримав чин значкового товариша, а при виході у відставку 4 бе-

резня 1768 р. – сотника [131, с. 670; 133, с. 349; 153, с. 693 – 694]. У 1757 р. Я. Соломка купив у коропської жительки Марини Семенихи сінокіс із лісом біля с. Сохачі, а 13 грудня 1762 р. придбав за 10 крб. вируб у козаків с. Сохачі Трохима та Івана Єрмоленків [54, арк. 2 зв., 3 зв.]. Надалі він мешкав у Коропі, за даними ревізії 1782 р. володів 1 хатою, а згодом купив ще 3 хати, в яких проживали 18 його підданих [59, арк. 125 зв. – 126; 87, с. 58 – 59]. Серед його підданих у 1786 р. значились 22 посполиті. Його брат Хома народився у 1737 р., вступив на службу у 1760 р., брав участь у російсько-турецькій війні 1768 – 1774 рр., одержав чин значкового товариша, а 5 жовтня 1777 р. при виході у відставку – військового товариша. Він також проживав у Коропі [131, с. 670; 133, с. 349; 153, с. 694], у 1783 р. володів 2 хатами на хуторі поблизу Коропа, в яких проживали 11 посполитих [87, с. 59], а в 1786 р. володів 22 підданими. Його брат Самійло народився у 1746 р. і упродовж 1761 – 1765 рр. перебував на службі у Ніжинській полковій канцелярії.

Григорій Іванович Соломка перебував у складі козацького товариства Коропської сотні і помер до 1790 р. Його брат Трохим народився у 1749 р., вступив на службу в Ніжинську полкову канцелярію в 1769 р., 6 січня 1775 р. отримав уряд коропського сотенного писаря, а 3 липня 1782 р. – чин військового товариша. Після відкриття Новгород-Сіверського намісництва він перебував на відповідальних посадах у Коропському і Крелевецькому повітах, де володів дрібними маєтностями.

Филимон Опанасович Соломка народився у 1754 р., у 1774 р. перебував на посаді коропського сотенного отамана, а 28 березня 1774 р. отримав чин військового товариша. Надалі він проживав у Коропі, де й помер до 1787 р. Його брат Григорій народився у 1752 р., упродовж 1767 – 1776 рр. перебував на службі в Ніжинській полковій канцелярії, згодом виконував обов'язки коропського сотенного писаря, а після відкриття Новгород-Сіверського намісництва служив у Крелевецькому повітовому суді [66, арк. 29 зв. – 30; 131, с. 670; 133, с. 349; 153, с. 693 – 695]. Члени роду Соломок перебували у складі дворянства Коропського повіту і в першій половині XIX ст. були внесені до 3-ї частини дворянської родовідної книги Чернігівської губернії. 27 липня 1840 р. Герольдія підтвердила дворянські права представників родини [69, арк. 424 – 424 зв.].

Зі старовинного козацького роду походила родина Химичів [110, с. 33]. Перший відомий представник роду Федір Якович перебував на посаді коропського сотника з лютого 1669 р. до кінця 1670 р. і повторно в 1676 р. [131, с. 732; 134, с. 99; 143, с. 309]. Ф. Химич у 1669 р. підписав Глухівські статті [80, с. 93; 104, с. 461]. У 1684 р. він і його брат Дмитро отримали чин військового товариша і згадувались як посланці гетьмана І. Самойловича до Москви. Інший представник родини Трохим Химич також мав чин військо-

вого товариша. 11 червня 1699 р. він продав значному військовому товаришу Івану Петровичу Забілі солодовню за 115 золотих [133, с. 388]. Один з його синів Григорій 8 січня 1728 р. отримав універсал Д. Апостола на уряд коропського сотника [5, арк. 5 зв.] і перебував на цій посаді до 1736 р., а інший син, Пилип, виконував обов'язки наказного сотника в 1725 р. [131, с. 732; 134, с. 99].

У 1732 р. Г. Химич був оголошений атеїстом і відлучений від церкви. Митрополит Рафаїл Заборовський вказував, що сотник, перебуваючи в стані безумства, привселюдно вигукнув: «Я в самого Бога не вірую!». Очевидно, що це «безумство» було наслідком якоїсь хвороби, оскільки й після відлучення Г. Химич продовжував виконувати обов'язки сотника [143, с. 310]. Під час російсько-турецької війни у 1736 р. він наглядав за будівництвом магазину, в якому мав зберігатися придбаний у місцевих жителів провіант для потреб армії [33, арк. 3].

У середині XVIII ст. сини сотника Г. Химича виокремились в окрему гілку родини і почали фігурувати у джерелах як Трохимовичі. Зокрема, Василь Григорович Трохимович перебував у складі значкового товариства Ніжинського полку, а в лютому 1742 р. отримав чин військового товариша. Його брат Іван також мав чин значкового товариша. Петро Васильович Трохимович був військовим товаришем Ніжинського полку, а його брат Федір отримав цей чин при виході у відставку у 1782 р. Петро Іванович розпочав службу в 1745 р. військовим канцеляристом, 28 серпня 1745 р. отримав чин військового товариша і володів ним принаймні до 1764 р., а згодом виконував обов'язки полкового комісара. До його володінь належали житловий двір і шинок у Коропі. Його син Ананій народився у 1759 р., у 1782 р. згадувався як військовий товариш, а після відкриття намісництва отримав посаду возного Коропського повіту. Він був одружений на дочці коропського сотника Марії Яківні Соломці і володів хутором поблизу с. Сохачі, де мешкали 6 його підданих [59, арк. 163 зв. – 164; 60, арк. 63; 66, арк. 38 зв. – 39; 131, с. 711 – 712; 133, с. 376].

Коропський сотник Тихон Довгеля походив з Верхівської сотні Ніжинського полку [143, с. 309]. На посаді коропського сотника Т. Довгеля перебував з невеликими перервами упродовж 1681 – 1692 рр. [131, с. 326; 134, с. 99]. У листопаді 1692 р. він перебував у відрядженні до Запорозької Січі, під час якої перевозив платню для запорізьких козаків, видану царським урядом [189, с. 106]. У 1689 р. гетьман І. Мазепа надав Т. Довгелі у володіння хутір біля с. Сохачі [103, с. 147]. 30 листопада 1693 р. гетьман підтвердив право Т. Довгелі на володіння хутором, а також надав йому слободу Царівку з млином [7, арк. 8]. У 1699 р. ніжинський полковник І. Обидовський надав Т. Довгелі у підданство п'ятьох підсусідків на його батьківщині у с. Берес-

товець Веркіївської сотні і звільнив їх від повинностей [87, с. 119]. У 1701 р. Т. Довгеля отримав підтверджувальний гетьманський універсал на володіння землями і підсусідками у с. Берестовець [63, арк. 1 зв. – 2].

Його син Михайло служив старшим військовим канцеляристом Генеральної військової канцелярії. Григорій Михайлович Довгеля та інший представник роду Яків впродовж 1741 – 1751 рр. перебували у складі військового товариства Ніжинського полку [131, с. 326; 133, с. 113]. Я. Довгеля у 1727 р. подав свою кандидатуру на заміщення вакантної посади коропського сотника, але програв вибори [5, арк. 30 зв.]. Григорій і Яків Довгелі у 1741 р. у складі козацької старшини Ніжинського полку склали присягу імператриці Єлизаветі. Г. Довгеля успадкував від свого діда слободу Царівку з млином.

Петро Григорович Довгеля народився у 1746 р. і, як і його батько, перебував у лавах військового товариства [59, арк. 163 зв. – 164; 66, арк. 38 зв. – 39; 131, с. 326; 133, с. 113]. У 1783 р. він проживав у Коропі і володів 15 поселитими на хуторі поблизу с. Карильське [87, с. 38]. Інший представник родини Михайло Довгеля народився у 1737 р., у 1782 р. мав чин значкового товариша, а в 1788 – 1790 рр. – абшитованого військового товариша. У його володінні перебували 80 поселитих [60, арк. 38 зв.; 131, с. 326; 133, с. 113].

У 1786 р. Новгород-Сіверська дворянська депутатська комісія нобілізувала П. Довгеля з його родиною. 30 грудня 1840 р. Герольдія після ретельної перевірки документів постановила виключити представників родини з дворянських родовідних книг. Проте після повторного розгляду справи 28 лютого 1841 р. чиновники Герольдії ухвалили визнати дворянами окремих представників родини [70, арк. 24 – 25, 158 зв. – 159].

Нові козацько-старшинські родини виникли у Коропській сотні упродовж першої половини XVIII ст. Ймовірно, за гетьманування І. Мазепи у Коропській сотні розпочали службу вихідці з родини Хорошків. Перший відомий їх представник Григорій та його син Семен мали чин військового товариша. Григорій Семенович перебував на посаді коропського сотенного комісара. Його син Артем проживав наприкінці XVIII ст. у с. Риботин Коропського повіту і був нобілітований завдяки заслугам предків [60, арк. 396; 131, с. 736; 133, с. 391].

Представник родини Карпенків Логвин Федорович у 1706 – 1708 рр. перебував на посаді коропського сотника. Його син Іван згадувався у джерелах вже як Логвиненко і в 1710 – 1711 рр. також перебував на чолі Коропської сотні [68, арк. 313]. Упродовж свого нетривалого правління представники родини відзначилися численними зловживаннями і правопорушеннями. У 1706 р. члени коропського ковальського цеху скаржились І. Мазепі, що Л. Карпенко, порушуючи оборонний гетьманський універсал, притягає їх

до виконання повинностей [18, арк. 5]. І. Логвиненко, прийшовши до влади в сотні після поразки виступу І. Мазепи, писав доноси на свого попередника К. Безносова, звинувачуючи його у зв'язках з колишнім гетьманом [100, с. 164]. У 1710 р. сотник звинуватив коропського жителя К. Песецького, котрий переховував російських селян-втікачів, у неповазі до царя і невиконанні царського указу [82, с. 163 – 165].

Нащадок сотника Максим Семенович Карпенко перебував на службі в чині військового товариша Чернігівського полку. В 1788 р. він проживав у с. Радичів Коропського повіту [131, с. 396; 133, с. 162], а в 1795 р. Новгород-Сіверське дворянське депутатське зібрання визнало за ним дворянські права і включило його родину до 2 частини дворянських родовідних книг (*див. додатки Ж, 3*). Проте після повторного розгляду справи 13 липня 1820 р. Герольдія виключила родину Карпенків з дворянського стану [68, арк. 313 – 313 зв.; 73, арк. 490].

З місцевого козацтва походила козацько-старшинська родина Лихошерстів. Перший її представник Тихон Лихошерст у травні 1706 р. перебував на посаді коропського сотенного отамана, а в 1727 р. – коропського сотника. Його син, ім'я якого не збереглося, перебував у складі козацького товариства Коропської сотні [59, арк. 149 зв. – 151; 66, арк. 21 зв. – 22; 131, с. 475; 134, с. 99], а онук Нестор, за даними Генерального опису Лівобережної України 1765 – 1769 рр., мав чин коропського сотника [53, арк. 744]. 24 вересня 1779 р. він отримав патент Малоросійської колегії на чин військового товариша, а після відкриття Новгород-Сіверського намісництва служив засідателем Коропського дворянського нижнього земського суду [59, арк. 149 зв. – 151; 66, арк. 21 зв. – 22; 131, с. 475; 133, с. 218]. У своєму господарстві Н. Лихошерст займався винокурним промислом. Він володів 2 винокурними котлами, виробляв до 400 відер горілки на рік і продавав її у місцевих шинках [53, арк. 742, 744]. У грудні 1786 р. Новгород-Сіверська дворянська депутатська комісія нобілізувала Н. Лихошерста (*див. додаток Л*). Проте після повторного розгляду справи 25 лютого 1843 р. Герольдія скасувала це рішення і виключила родину Лихошерстів з числа дворян [72, арк. 63 – 64 зв.].

З рядових козаків Коропської сотні походив значковий товариш мешканець с. Риботин Федір Лебідь. Його син Денис у 1781 р. мав чин значкового товариша Генеральної військової артилерії. У його володінні перебував хутір Ворожбитівщина, а серед підданих значився 1 підсусідок. Карпо Денисович Лебідь перебував на посаді коропського сотенного отамана. Після виходу у відставку 7 червня 1779 р. він отримав чин значкового товариша [59, арк. 151 зв. – 152; 66, арк. 23 зв. – 24; 131, с. 472; 133, с. 207, 208]. За даними

ревізії 1782 р., у його володінні перебували 8 посполитих [66, арк. 104 зв. – 105], а в наступному році – лише 2 [87, с. 49].

Зі шляхти гербу «Прус І» походив військовий товариш Ніжинського полку Андрій Андрієвський (*див. додаток Г*). Його син Антон служив рядовим козаком Коропської сотні. Петро Антонович Андрієвський народився у 1742 р., у 1782 р. перебував у лавах значкового товариства Ніжинського полку, а в 1787 р. мав чин військового товариша. Його брат Микита народився у 1749 р. і упродовж 1779 – 1787 рр. перебував у складі військового товариства [59, арк. 114 зв. – 115; 60, арк. 200 зв.; 131, с. 186 – 187; 133, с. 20]. У його підданстві у 1783 р. перебували 2 посполитих [87, с. 28].

Старшинська родина Ворожбитів походила зі шляхти гербу «Слеповрон» (*див. додаток Д*). Її перший представник Федір на початку XVIII ст. перебував на службі в чині значного військового товариша. Його онук Іван Андрійович народився у 1749 р., а в 1788 р. згадувався як абшитований військовий товариш. Він проживав у Коропі і разом з родиною був внесений до 2 частини дворянської родовідної книги [60, арк. 256 – 256 зв.; 131, с. 264; 133, с. 71].

З місцевого козацтва походив військовий товариш Данило Данилевський, котрий розпочав службу в першій половині XVIII ст. Один з його синів Роман перебував на посаді коропського сотенного отамана, інший – Іван розпочав службу козаком Коропської сотні, а згодом увійшов до складу значкового товариства Ніжинського полку. Наприкінці XVIII ст. Тимофій Романович Данилевський отримав чин титулярного радника. Сини значкових товаришів Михайло Іванович і Григорій Гаврилович Данилевські у 1788 р. мали чин колезького канцеляриста і входили до дворянства Коропського повіту [60, арк. 267 зв.; 131, с. 310; 133, с. 102].

Козацько-старшинська родина Тумковських походила з коропського міщанства. Перший її представник Федір ще в 1690 р. перебував на посаді коропського бурмістра, а згодом увійшов до значного військового товариства. Його син Іван розпочав службу військовим канцеляристом, а при виході у відставку у 1767 р. отримав чин полкового осавула [71, арк. 146 – 146 зв.]. Іван Іванович Тумковський народився у 1751 р., упродовж принаймні 1783 – 1787 рр. володів чином військового товариша, а згодом обійняв посаду коропського бурмістра [59, арк. 128 зв. – 129; 60, арк. 379 зв.; 131, с. 716; 133, с. 379]. У його підданстві у 1783 р. перебували 59 посполитих [87, с. 64]. У червні 1795 р. він був nobilitований і внесений до 6-ї частини дворянської родовідної книги Новгород-Сіверського намісництва. 6 червня 1842 р. Герольдія визнала дворянами нащадків І. Тумковського [71, арк. 146 – 148 зв.].

Ймовірно, на початку XVIII ст. виходець з рядового козацтва Кирило Висоцький отримав чин військового товариша. Його син Опанас перебував на

посаді коропського сотенного хорунжого, а онук Федір – у складі козацького товариства Коропської сотні. Максим Федорович згадувався у джерелах під подвійним прізвищем як Висоцький-Федотка. У 1788 р. він проживав у Коропі і мав чин абшитованого військового товариша [60, арк. 382; 131, с. 255; 133, с. 65].

Вихідець зі шляхетського стану Григорій Губар у XVIII ст. покозачився і увійшов до значного військового товариства. Його син Іван також вступив на військову службу та отримав чин військового товариша. Перший з його синів Семен увійшов до значкового товариства Ніжинського полку, а другий – Василь – перебував у складі рядового козацтва Коропської сотні. Петро Семенович Губар народився у 1712 р. і впродовж 1784 – 1795 рр. згадувався в чині абшитованого значкового товариша. Давид Васильович Губар перебував на посаді коропського сотенного отамана. Новгород-Сіверська дворянська депутатська комісія визнала дворянами вказаних представників родини. Проте після повторного розгляду справи у 1841 р. Герольдія відмовила їх нащадкам у включенні до дворянських родовідних книг [70, арк. 56 – 57 зв.; 131, с. 303; 133, с. 97].

Шляхтич гербу «Шалава» Гаврило Іванович Навроцький вступив до лав козацтва і в 1769 р. посів уряд коропського сотенного отамана (*див. додаток М*). Його син Степан у 1782 р. згадувався як останній коропський сотник, а в 1787 р. – військовий товариш. Матвій Гаврилович Навроцький також отримав чин військового товариша. У 1782 р. він володів 13 посполитими у Коропі [59, арк. 154 зв. – 155; 66, арк. 27 зв. – 28; 131, с. 534; 133, с. 259; 134, с. 100]. У 1788 р. обидва брати проживали у с. Краснопілля і були внесені до 2-ї частини родовідної книги дворян Новгород-Сіверського намісництва [60, арк. 141 зв.].

Петро Дубницький походив з єврейської громади Правобережної України. У першій половині XVIII ст. він переселився на Лівобережжя, прийняв православ'я, вступив на службу, а після виходу у відставку у 1779 р. згадувався як абшитований військовий товариш. Його син Яків у 1782 р. мав чин відставного коропського сотника [59, арк. 141 зв. – 142; 131, с. 335; 133, с. 118]. У 1788 р. серед його підданих згадувалися 7 посполитих [60, арк. 470 зв.].

Семен Іванович походив з канівського козацтва і в 1666 р. згадувався у складі місцевого військового товариства. Після переселення на Лівобережжя він осів у Коропі, де обіймав уряд сотника у 1673–1675 і 1677–1678 рр. Інший представник роду військовий товариш Сидір Іванович після переселення до Коропа започаткував місцеву родину Сидоровських. Покозачений шляхтич Іван Данилович Кичкаровський обіймав уряд коропського сотенного отамана у 1669, 1677 і 1682 рр., а в 1677 р. виконував обов'язки наказного сотника.

У 1669 р. він брав участь у дипломатичній місії до Москви, яку очолив генеральний осавул М. Гвинтовка. Нащадки І. Кичкаровського переселились до Лубенського полку, де увійшли до складу місцевої старшини. Шляхтич Іван Герасимович Кияшка-Левандовський посідав уряд коропського сотника у 1687 р., а згодом увійшов до складу значкового товариства. Шляхтич Петро Панькевич у 1732 – 1750 рр. мав чин значкового товариша, у 1733 р. виконував обов'язки полкового комісара, у 1736 р. нетривалий час перебував на посаді коропського сотника, під час російсько-турецької війни у 1737 р. перебував в очаківському поході, у 1738 р. – у кримському, а в 1741 р. склав присягу імператриці Єлизаветі Петрівні [131, с. 380, 402, 403, 568].

Особливе місце в історії Коропської сотні належить відомій старшинській родині Забіл. Декілька поколінь її представників обіймали впливові уряди на генеральному, полковому, сотенному рівнях, у складі усіх категорій неурядової старшини і відігравали помітну роль у громадсько-політичному та соціально-економічному житті Коропської сотні.

Засновником цієї родини був виходець із сіверської шляхти гербу «Остоя» Петро Михайлович Забіла, який напередодні Української національної революції середини XVII ст. згадувався як «адміністратор королівських маєтків у Борзні» (див. додаток Е). У процесі розгортання визвольних змагань він перейшов на бік козаків, посів уряд борзенського сотника і в 1656 р. на підставі жалуваної грамоти царя Олексія Михайловича отримав у володіння села Обтов, Погорілівку, Лучники, Реутинці, Клишки у Коропській, Воронізькій та Кролевецькій сотнях Ніжинського полку.

На військовій службі П. Забіла послідовно обіймав уряди борзенського сотника, генерального судді і, нарешті, генерального обозного. Останній уряд він полишив у 1687 р. у віці 107 років. Напевно, П. Забіла претендував і на гетьманську булаву, оскільки був одним з головних учасників змови проти гетьмана Д. Ігнатовича і посідав другий за значенням уряд Гетьманщини [142, с. 506 – 508].

У П. Забіли було 6 дітей: від першого шлюбу син Іван, який загинув під час Чигиринських походів 1677 – 1678 рр., Тарас, який посідав уряд борзенського сотника, Степан, який обіймав посади борзенського сотника та ніжинського полковника, Василь, який посідав уряди борзенського сотника і генерального хорунжого. У другому шлюбі генерального обозного народилися син Іван, який згодом увійшов до складу значного військового товариства, та дочка Федора [57, арк. 36; 151, с. 74 – 75].

Улюбеним сином П. Забіли був молодший Іван, якого він постійно намагався оберезити від образ з боку його старших братів. По досягненню повноліття І. Забіла висловив намір одружитись на дочці чернігівського полковника В. Дуніна-Борковського Ганні. Провести сватання доньки

впливового і багатого старшини було доручено брату нареченого Степану Петровичу. Згідно з тодішнім звичаєм, дозвіл на шлюб дітей генеральної старшини надавали безпосередньо гетьмани. Іван Петрович обвінчався з Ганною Василівною в Чернігові у 1687 р. Цей союз був дуже вигідним для Забіл з огляду на вплив Борковських у тодішньому суспільстві та їхні статки. У 1689 р. П. Забіла помер і був похований у Пустинно-Рихлівському Свято-Миколаївському монастирі неподалік від Коропа.

Іван Петрович Забіла не посідав жодних урядів у Війську Запорозькому, а лише мав чин значного військового товариша (*див. додаток II*). Після смерті батька він остаточно осів у своєму маєтку в с. Обтові і займався господарською діяльністю [142, с. 513 – 516]. Як і його батько, він скуповував нерухоме майно у мешканців Коропської сотні. Впродовж 1690-х рр. він придбав млин з 2 борошнями колами на р. Короп, 5 гаїв, 3 сіножаті, поле, 2 двори в Коропі, місце під забудову і солодовню. 15 березня 1695 р. І. Мазепа дозволив І. Забілі осадити слободу і млин поблизу Коропа. Саме на цьому ґрунті у 1700 р. виникли майнові суперечки між І. Забілою та ямпільським сотником В. Жураковським [134, с. 166 – 167].

У 1687 р. старший син П. Забіли Степан перебував у Першому Кримському поході. Внаслідок невдалої військової кампанії фактично відбувся державний переворот, в ході якого був зміщений гетьман І. Самойлович. За активну участь в антигетьманській змові С. Забіла отримав уряд ніжинського полковника. Під час відомого візиту гетьмана І. Мазепа до Москви, який відбувся у 1689 р., учасники змови проти І. Самойловича порушили клопотання з метою отримання нових маєтностей. Зокрема, С. Забіла таким чином почав клопотатись про конфіскацію в І. Забіли с. Клишки і надання йому за здійснену підтримку. Для І. Мазепа С. Забіла, як полковник одного з найбільших полків Гетьманщини, був набагато важливішою політичною фігурою, ніж його брат, а тому він без проблем отримав бажану маєтність, конфісковану у його брата. Дізнавшись про це, І. Забіла одразу ж поїхав до Москви і подав царям Іоану і Петру чолобитну. Він наголошував на тому, що село було пожалуване його батьку П. Забілі на підставі царської грамоти, яка мала вищу юридичну силу, а тому не могло бути конфісковане в жодному випадку. Отримавши відмову, І. Забіла понад 15 років безрезультатно клопотався щодо повернення с. Клишки [142, с. 518, 522].

Проте, завдяки родинним зв'язкам з В. Борковським І. Забіла увійшов до кола осіб, наближених до І. Мазепа, й регулярно приймав у себе представників генеральної старшини й гетьмана. В. Борковський у своєму листі до зятя, датованому 18 січня 1698 р., звелів йому готуватись до візиту гетьмана і наказував знайти «господи для приезду ясневельможного пана гетьмана», а також просторі будинки для генерального писаря, хорунжого та судді. Хати

належало добре витопити, «бо кгда ж тепер буде ясновелможный к вам, и в тих светлицах буде стояти». У наступному листі В. Борковський велів І. Забілі готуватись до приїзду гетьмана і потурбуватись про забезпечення високих гостей їжею і напоями: «о меде добром постарайся ... щоб було чим подпертися» [92, с. 13 – 14]. У цих листах йшлося про неформальну зустріч наближених гетьмана. В. Борковський забезпечував її проведення поблизу Батурина на базі коропьких маєтностей свого зятя [161, с. 17].

У шлюбі І. Забіли з Г. Дунін-Борковською народилися син Іван і доньки Євдокія, Ганна та Анастасія. За тодішнім звичаєм, для початкового навчання дітей представники старшини брали до себе так званих «інспекторів» з числа вихованців Києво-Могилянської академії. Такого інспектора шукав для своїх дітей і Іван Петрович. Ігумен Київського Михайлівського монастиря, добрий приятель родини, в одому зі своїх листів обіцяв посприяти йому у вирішенні цього питання. Проте І. Забіла не встиг поставити своїх дітей на ноги, оскільки помер у порівняно молодому віці у 1703 р. Його дружина Ганна Василівна зуміла зберегти добрі стосунки з друзями померлого чоловіка і за їх допомоги підтримувала своє господарство.

На початку листопада 1708 р. козаки І. Мазепи разом зі шведськими військами Карла XII при переході через с. Обтово завдали збитків у маєтностях Забіл. Згодом Іван Іванович Забіла в одній із скарг вказував, що І. Мазепа прийшовши в Обтово «зруйнувал и випалив нашу отчизну и дом наш велел разграбить со всем, что било нажитко».

Ганна Василівна Забіла хотіла скористатись розоренням Обтова, щоб добитись повернення до складу своїх володінь с. Клишки. Цілком можливо, що їй би вдалося повернути конфісковану маєтність, оскільки чимало противників гетьмана І. Мазепи отримали старшинські уряди та майно. Проте водночас на с. Клишки почав претендувати князь Григорій Федорович Долгорукий, у володінні якого, зрештою, село й опинилось [142, с. 532 – 533, 535 – 536].

Натомість Ганні Василівні вдалося одержати так званий «оборонний» гетьманський універсал від 3 січня 1712 р. У ньому І. Скоропадський констатував, що жителі Обтова виконують надмірні повинності на вимогу коропських урядовців, глухівської і крелевецької старшини, що змусило пані Забілу прохати захисту. Тому гетьман наказав, «аби старшина глуховская, уряд крелевецкий і ніхто інший ні в чом подданих мененной пані Забелиной до своих городов потягати без волі і указу нашего не важилися» [31, арк. 5].

Єдиний син Івана Петровича Забіли Іван був одружений з Параскевією Василівною Скоропадською, дочкою чернігівського полкового обозного і племінницею гетьмана І. Скоропадського. Одна з трьох сестер Івана – Євдокія – була дружиною гадяцького полковника та автора відомого літопису

Г. Грабянки, який поділяв погляди наказного гетьмана П. Полуботка щодо збереження автономії Гетьманщини. Можливо, завдяки цим родинним зв'язкам у І. Забіли виникло зацікавлення історією та сформувалися погляди щодо автономії України. Іван Іванович, як і його батько, також не займав високих посад. Відомо, що у 1713 р. він належав до значного військового товариства, у 1727 – 1730, 1736 – 1738 рр. мав чин бунчукового товариша, а в 1730 – 1733 рр. посідав уряд хорунжого Генеральної військової артилерії. У 1733 р. під час війни «за польську спадщину» І. Забіла в числі бунчукових товаришів Ніжинського полку був мобілізований для участі в поході до кордону з Річчю Посполитою. Він здобув освіту в Києво-Могилянській Академії, знав латинську, польську мови, цікавився історією, світською і богословською літературою, морально-етичними проблемами, особливо стосунками між батьками і дітьми [173, с. 142; 174, с. 119]. Бібліотека І. Забіли містила здебільшого книги релігійного та історико-філософського змісту: «Две економии плоских», «Трактат о мире со шведским королем», «О флоте морском книга», «Летописец книга», «О страшном пришествии книга», «Апостол новий домовою», «Апостол» [108, с. 35].

Для Івана Івановича Забіли господарські турботи завжди перебували на першому місці. Від свого батька він успадкував села Обтов і Погорілівку, хутори Гороховщину, Остапівщину, 2 двори та броварню в Коропі. Для розширення своїх володінь у 1714 р. він взяв у борг у ченців Пустинно-Рихлівського Свято-Миколаївського монастиря 4000 золотих, які повернув лише в 1728 р. У жителів Коропської та Бахмацької сотень І. Забіла купив 3 ліси, 4 сіножаті, ставок з млином [133, с. 135]. Впродовж другої половини 1724 – початку 1725 р. він перебував у Прилуцькому полку в комісії по розгляду скарг, але всілякими способами намагався ухилитися від цього відрядження, бо вважав, що воно зашкодить його господарству. Це була дуже обережна, далекоглядна, виважена людина. І. Забіла вмів добре приховувати свої істинні погляди, йти в разі потреби на компроміси, виявляти впертість у досягненні поставленої мети. Все це допомагало йому пройти крізь бурхливі події XVIII ст. і прожити порівняно довге життя (ймовірно, приблизно 60 років) та упорядкувати на схилі літ свій родинний архів [174, с. 119].

Зфамільного архіву І. Забіли походить надзвичайно цікавий за своїм змістом рукописний збірник. Правдоподібно, за посередництвом О. Лазаревського наприкінці XIX ст. він потрапив до колекції В. Тарновського. Збірник загальним форматом у піваркуша, оправлений у картонні палітурки, обтягнуті коричневою шкірою з витисненим рослинним і геометричним орнаментом, налічує 110 аркушів різного формату і має досить складну структуру. До нього увійшли укази і грамоти Петра I, Петра II, Анни Іванівни та універсали Д. Апостола, численні оригінали листів, купчих, боргових зобов'язань та

інших майнових документів, які стосуються родини Забіл. Найперший з них датований 1679 роком, найпізніший – 1734 роком. Історичну частину збірника написано розбірливим скорописом середини XVIII ст., щонайменше двома особами. У тексті трапляються віршовані коментарі латинською і польською мовами до тих або інших подій [126, с. 98 – 99].

Для своєї праці І. Забіла використав окремі розділи київського «Синопису», які стосуються давньоруської доби, а також «Короткий опис Мало-росії», текст якого було значно скорочено і доповнено відомостями про події 1734 – 1740-х рр. Загалом вони утворюють цілісну історіографічну пам'ятку – «Хроніку Івана Забіли», компілятивний характер якої цілком відповідав тогочасним уявленням про методологію та методику історичного дослідження.

Вміщені у «Хроніці» відомості про події 1734 – 1740-х рр. мають самодостатню цінність. У центрі уваги автора перебували участь лівобережного козацтва у війні за польський королівський трон 1733–1735 рр. та російсько-турецькій війні 1735 – 1739 рр., які виснажили мілітарний потенціал Гетьманщини і спричинили гостру економічну кризу. Наведені у «Хроніці» факти висвітлюють також діяльність «Правління гетьманського уряду», яке впродовж кількох років спромоглося звести нанівець мало не всі здобутки державотворчої діяльності гетьмана Д. Апостола [127, с. 149].

Один з синів І. Забіли Іван перебував на військовій службі в чині бунчукового товариша, а інший – Андрій – у 1781 р. згадувався як поручик. Вони спільно володіли успадкованими від батька селами Обтовом і Погорілівкою. Микола Іванович Забіла був нобілітований у процесі надання козацькій старшині прав російського дворянства наприкінці XVIII ст. У 1783 р. він мав чин титулярного радника, у 1794 р. – колезького асесора, а впродовж 1782 – 1787 рр. виконував обов'язки Кролевецького повітового предводителя дворянства [151, с. 83, 85 – 86].

Отже, козацько-старшинські родини Коропської сотні Ніжинського полку сформувалися у другій половині XVII ст. за доби Руїни. У переважній більшості представники старшини походили з місцевого козацтва та показаної шляхти. Упродовж XVIII ст. їх чисельність зростає за рахунок неурядової верстви козацької старшини. Службові обов'язки коропської козацької старшини були пов'язані з обслуговуванням Генеральної військової артилерії та урядових установ у Глухові. Володіння представників місцевої старшини, як правило, були незначними і склалися лише з декілька підданих. Наприкінці XVIII ст. вихідці з коропських козацько-старшинських родин були нобілітовані та увійшли до складу дворянства Новгород-Сіверського намісництва, але протягом першої половини XIX ст. частина з них не змогла підтвердити свої дворянські права і була виключена з привілейованого стану.

ВИСНОВКИ

Населені пункти на території Коропської сотні здебільшого були засновані протягом першої половини XVII ст. під час перебування Чернігово-Сіверщини у складі Речі Посполитої. Природній приріст населення та подальший розвиток господарської діяльності за доби Української козацької держави зумовили подальший розвиток мережі місцевих населених пунктів та зростання чисельності їх мешканців.

Формування Коропської сотні як військово-територіальної одиниці у складі Ніжинського полку розпочалося у середині 1650-х рр. внаслідок розгортання Української національної революції. Поширення влади Української козацької держави на визволені з-під влади Речі Посполитої землі обумовило формування її адміністративно-територіального устрою. Зміни політичної ситуації та політика центральних органів влади у середині XVII ст. неодноразово призводили до переформатування території сотні. Надалі за умов політичної стабілізації в Українській козацькій державі зміни в адміністративно-територіальному устрої Коропської сотні були незначними і зумовлювалися необхідністю більш ефективної організації управлінської діяльності.

Основним фактором розвитку Коропської сотні було її географічне положення, насамперед близькість до гетьманських резиденцій у Батурині та Глухові. Політична нестабільність та втручання іноземних держав зумовили перебування Коропської сотні в епіцентрі військових конфліктів протягом 50 – 60-х рр. XVII ст.

У другій половині XVII – XVIII ст. представники козацької старшини та козаки Коропської сотні брали активну участь у військових кампаніях, спрямованих здебільшого на розширення території Російської імперії. Участь у війнах, не пов'язаних безпосередньо із захистом інтересів Гетьманщини, спричинила зниження боєздатності козацького війська. Окремі представники козацької старшини та рядового козацтва Коропської сотні протягом другої половини XVII – XVIII ст. залучалися до обслуговування Генеральної військової артилерії, охорони та обслуговування Генеральної військової канцелярії та інших установ, виконання дипломатичних доручень.

Основою економічного розвитку Коропської сотні було виробництво і переробка сільськогосподарської продукції, зокрема млинарство, винокуріння, бджільництво. Розвиток ремесел і промислів на території Коропської сотні був значною мірою зумовлений потребами Генеральної військової артилерії. Становлення внутрішнього і зовнішнього ринків обумовило перетворення Коропа у помітний торгівельний центр Північного Лівобережжя.

Природній приріст населення Коропської сотні протягом другої половини XVII – XVIII ст. обумовив загальне зростання його чисельності. До

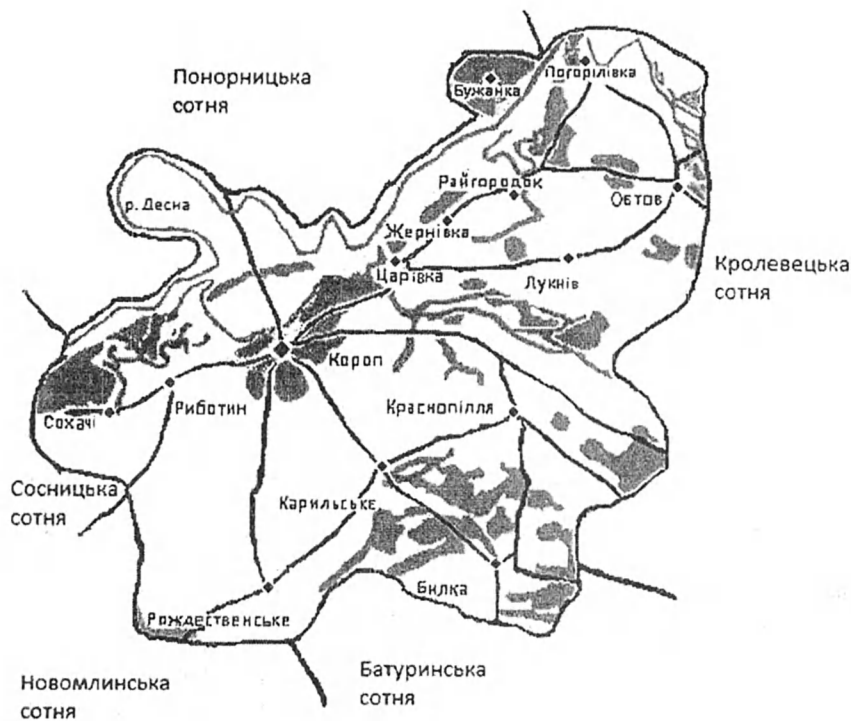
основних соціальних груп населення Коропської сотні належали козаки, посполиті, міщани і духовенство. У першій половині XVIII ст. спостерігалося майнове розшарування козаків і посполитих, яке спричинило їх поділ на категорії за майновою ознакою.

Еволюція форм земельної власності в Українській козацькій державі вплинула на структуру землеволодіння на теренах Коропської сотні. Протягом другої половини XVII ст. більшість населених пунктів Коропської сотні перебувала у ранговому володінні Генеральної військової артилерії та Коропської ратуші. Натомість у XVIII ст. вони потрапили у власність представників козацької старшини, що спричинило посилення експлуатації місцевого населення.

Основними джерелами формування козацької старшини Коропської сотні були вихідці з місцевого козацтва, різних регіональних спільнот покозаченої шляхти, меншою мірою – з місцевого міщанства. Становлення місцевих козацько-старшинських родин тривало протягом другої половини XVII – першої половини XVIII ст., а зростання їх чисельності відбувалося завдяки появі різних категорій неурядової старшини. Службові обов'язки коропської козацької старшини були пов'язані з обслуговуванням Генеральної військової артилерії та урядових установ у Глухові. У період остаточної ліквідації Української козацької держави та її інкорпорації до складу Російської імперії переважна більшість вихідців зі старшинських родин отримала змогу інтегруватись до складу російського дворянства. Частина вихідців з козацько-старшинських родин Коропської сотні у першій половині XIX ст. підтвердила свій дворянський статус після перевірки доказів їх шляхетського походження чиновниками Герольдії, а решта була виключена з дворянських родовідних книг.

ДОДАТОК А
Карта Коропської сотні

ДОДАТОК Б

Козацька старшина Коропської сотні

Сотники

- Ковалевський Ничипір (? – 1658. 09. – ?)
Черв'яченко Гордій (? – 1659 – ?)
Белиловець Іван (1661 – 1668. 12. – ?)
Химич Федір (Фесько) Якович (? – 1669. 02. – 1670, ? – 1676 – ?)
Мартинович Матвій (? – 1672 – ?)
Михайлович Нестор (? – 1673. 7. 03. – ?)
Іванович Семен (? – 1673. 06. – 1675. 12. 07. – ?, ? – 1677. 8. 03. – 1678 – ?)
Довгеля Тихін Федорович (? – 1681. 27. 07. – 1686. 01. – ?, ? – 1688. 27. 03. – 1692)
Кияшко Іван Герасимович (? – 1687. 10. – ?)
Кононович Дем'ян Іванович (1692 – 1699. 11. 06. – ?, ? – 1713)
Соломка Федір Михайлович, Карпенко Логвин Федорович, Безносий Кіндрат (? – 1708 – ?)
Логвиненко Іван (? – 1710. 08. – 1711 – ?)
Пороховський Іван Федорович (1713 – 1725)
Лихошерст Тихін (? – 1727)
Химич Григорій Трохимович (1728. 8. 01. – 1736)
Панькевич Петро (1736)
Забіла Іван Михайлович (? – 1720 – 1760 – ?) (1740 – 1760)
Христофоров Роман (1760 – 1770)
Лихошерст Нестор (1760-і рр., абш.)
Соломка Яків Тихонович (1728 – 1787 – ?) (1768, 1782, 1788, абш.)
Сидорський Микита Григорович (1725 – 1787 – ?) (1770. 30. 04. – 1781. 10. 08.)
Тупицький Андрій Іванович (1782)
Стражевський Федір (1768 – 1788 – ?, абш.)
Дубницький Яків (1733 – 1788 – ?) (? – 1782 – 1788 – ?, абш.)

Наказні сотники

- Кичкаровський Іван Данилович (1678. 03.)
Касьянович Василь (1696)
Олексійович Юрій (1694, 1697)
Химич Пилип Трохимович (1725, 1726. 08.)
Соломка Вакула Федорович (1734)
Савченко Мойсей (?)

Сотенні отамани

- Кичкаровський Іван Данилович (? – 1669. 26. 05. – ?, ? – 1677. 03. – ?, ? – 1682. 07. – ?)
Шух Федір (? – 1670 – ?, ? – 1676 – ?)
Михайлович Нестор (? – 1673. 02. – 1673. 03. – ?)
Липський Степан (? – 1673. 06. – ?)
Романович Омелян (? – 1674. 01. – 1674. 28. 11. – ?)
Кияшко Іван Герасимович (? – 1676. 02. – ?)
Іванович Семен (? – 1676 – ?)
Липський Степан (? – 1677. 8. 03. – 1678. 03. – ?)
Олексійович Юрій (? – 1681. 27. 07. – ?, ? – 1684. 20. 10. – ?, ? – 1688. 27. 03. – ?)
Ворожбит Федір (? – 1686. 9. 01. – ?)
Касьянович Іван (? – 1687. 09. – ?)
Касьянович Василь (? – 1692. 05., ? – 1695. 28. 08. – 1696. 30. 08. – ?)
Химич Трохим (1692. 06. – ?)
Семенович Омелян (? – 1694. 24. 06. – ?, ? – 1696. 28. 10. – 1699. 07. – ?)
Лихошерст Тихін (? – 1706. 05. – ?)
Песецький Кіндрат (? – 1713. 09. – 1717. 17. 04. – ?)
Навроцький Ілля (ймовірно, початок XVIII ст.)
Ворожбит Опанас (? – 1727. 23. 12. – ?)
Соломка Вакула Федорович (? – 1728 – 1730. 02. – ?, ? – 1734 – ?)
Тупицький Петро (? – 1731. 11. 03. – ?)
Аверський Григорій Степанович (? – 1736 – ?)
Бордаченко Яків Іванович (? – 1740 – 1747 – ?)
Михайловський Василь (? – 1758 – ?, ? – 1765 – ?)
Дубницький Яків (? – 1763 – ?)
Навроцький Гаврило Ілліч (? – 1769 – ?)
Скляревський (? – 1781 – ?)
Бабка Григорій (? – 1781 – ?)
Ворожбит Іван (? – 1782 – ?)
Сидорський Данило (? – 1782 – 1788 – ?)
Котляров Іван (? – 1782 – ?, 1784, абш.)
Пузир Яків (? – 1782 – ?)
Пузир Микола (? – 1782 – 1784 – ?)
Шкляренко Семен (? – 1782 – ?)
Кобець Кузьма (? – 1782 – ?)
Скибинський Василь (? – 1782 – ?)
Навроцький Степан (? – 1782 – ?)
Сидорський Василь (? – 1782 – 1788 – ?)

Губар Давид (? – 1789 – ?)
Лебідь Карпо Денисович (кінець XVIII ст.)

Писарі

Григорович Герасим (? – 1725 – 1727. 23. 12. – ?)
Новицький Стефан (? – 1730 – ?)
Заєць Петро (? – 1732 – ?)
Соломка N (? – 1736 – ?)
Аверський Григорій (? – 1737 – ?)
Завадський Олександр (? – 1739 – ?)
Петровський Іван (? – 1741 – 1747 – ?)
Михайло, Стефан Михайлович, Паламарський Семен (? – 1768 – 1772 – ?)
Соломка Трохим Іванович (1775. 6. 01. – 1782)
Перемежко Микола (? – 1782 – ?)

Осавули

Тупицький Петро (? – 1725 – ?)
Ворожбит Опанас (? – 1732 – ?)
Лихошерст Гаврило (? – 1737 – ?)
Филиповський Петро (? – 1741 – 1747 – ?)
Корогод Григорій (? – 1750 – ?)
Скибинський Василь Іванович (1729 – 1788 – ?) (? – 1768 – 1769 – ?)
Химич Данило (? – 1782 – ?, 1784, абш.)
Щербань Федір (? – 1782 – ?)
Трохимович Данило Іванович (? – 1788 – ?)

Хорунжі

Тупицький (? – 1725 – ?)
Федотка–Висоцький Опанас Кирилович, Горбань Іван (? – 1731 – ?)
Горбань Опанас (? – 1732 – ?, ? – 1746 – ?)
Ворожбит Опанас (? – 1736 – ?)
Соломка Стефан (? – 1737 – 1738 – ?, ? – 1747 – ?)
Захарівський, Соломка Хома Тихонович (? – 1769 – ?)
Бардаков Федір (? – 1782 – ?, 1784, абш.)
Свідерський Захарій (? – 1782 – 1784 – ?)

Бунчукові товариші

Бутович Степан Степанович (? – 1700 – 1746) (1723 – 1746)
Забіла Іван Іванович (? – 1689 – 1738 – ?) (1724 – 1730)

Лазаревич Василь Романович (1688 – 1753) (1727 – 1753)
Сидорський Микита Григорович (1725 – 1787 – ?) (1782 – 1787 – ?)

Значкові товариші

Андрієвський Петро Антонович (1742 – 1787 – ?) (1782)
Борзенець Григорій Андрійович (? – 1782 – 1788 – ?)
Висоцький-Федотка Максим Федорович (1736 – 1788 – ?) (1788, абш.)
Гасвський Омелян (1758. 06 – ?)
Горбань Опанас (? – 1782 – ?)
Губар Петро Семенович (1712 – 1787 – ?) (1787, абш.)
Гусаков Іван (? – 1782 – 1783 – ?)
Данилевський Гаврило Данилович (1727 – 1790 – ?) (кінець XVIII ст.)
Данилевський Іван Данилович (кінець XVIII ст.)
Довгеля Михайло (1737 – 1790 – ?) (1782)
Заїка Петро (? – 1782 – ?)
Лазоренко Іван (? – 1782 – ?)
Лебідь Денис Федорович (1781)
Лебідь Карпо Денисович (1779. 7. 06. – 1783 – ?, абш.)
Лебідь Федір (середина XVIII ст.)
Лега Іван (? – 1782 – ?)
Макуха Іван (? – 1782 – ?)
Новополець Олексій (1781 – 1782 – ?)
Паламаревський Семен (? – 1782 – ?)
Редька Прохор (? – 1782 – ?)
Сидорський Микита Григорович (1725 – 1787 – ?) (? – 1769 – ?)
Соломка Яків Тихонович (1728 – 1787 – ?) (1761 – ?)
Стеблина Кузьма (? – 1782 – ?)
Трохимович Василь Григорович (? – 1742)
Трохимович Іван Григорович (середина XVIII ст.)
Трохимович Роман (? – 1742)
Тупицький Андрій Іванович (1769)
Федотка Максим (? – 1782 – ?)
Шостак Денис (? – 1782 – ?)

Військові товариші

Андрієвський Андрій (початок XVIII ст.)
Андрієвський Микита Антонович (1747 – 1787 – ?) (1779 – 1787 – ?)
Андрієвський Петро Антонович (1742 – 1787 – ?) (? – 1787 – ?)
Василенко Василь (1767 – 1782 – ?)
Ворожбит Іван Андрійович (1749 – 1788 – ?) (1788, абш.)

Ворожбит Федір (1728)
Видута Семен (? – 1782 – ?)
Висоцький Кирило (початок XVIII ст.)
Вешняков Яків (1780 – 1783 – ?)
Гусак Іван (? – 1782 – 1783 – ?)
Данилевський Гаврило Данилович (1727 – 1790 – ?) (1782 – 1790, абш.)
Довгеля Григорій Михайлович (? – 1741 – 1751 – ?)
Довгеля Михайло (1737 – 1790 – ?) (? – 1788 – 1790 – ?, абш.)
Довгеля Петро Григорович (1746 – 1782 – ?) (? – 1782 – ?)
Довгеля Яків Михайлович (? – ран. 1755) (? – 1741 – 1751 – ?)
Дубницький Петро (1779, абш.)
Забіла Іван Іванович (? – 1689 – 1738 – ?) (? – 1713 – ?)
Забіла Іван Петрович (1665 – 1703) (? – 1689 – 1703)
Лесенко Карпо (?)
Лихошерст Нестор Степанович (1779 – 1785)
Макуха Клим Матвійович (? – 1783 – 1786 – ?)
Навроцький Матвій Гаврилович (1787)
Навроцький Степан Гаврилович (1787)
Павловський Яким (1783)
Полонецький Василь Васильович (? – 1784 – ?)
Прокоф'єв Іван (1782)
Семенов Остап Семенович (1775 – 1783 – ?)
Соломка Михайло (1678)
Соломка Тихон Макарович (середина XVIII ст.)
Соломка Трохим Іванович (1749 – 1788 – ?) (1782. 3. 07. – ?)
Соломка Філімон Опанасович (? – 1754 – 1783 – ран. 1788) (1774 – 1783 – ?)
Соломка Хома Тихонович (1737 – 1787 – ?) (1777. 5. 10. – 1787 – ?)
Трохимович Ананій Петрович (1759 – 1782 – ?) (1782)
Трохимович Василь Григорович (1742. 02 – 1750 – ?)
Трохимович Петро Васильович (?)
Трохимович Петро Іванович (1745. 28. 08. – 1763 – ?)
Трохимович Роман (1742 – 1748 – ?)
Трохимович Федір Васильович (1755 – 1787 – ?) (? – 1782 – 1787 – ?)
Тумановський Іван (? – 1782 – ?)
Химич Дмитро Якович (1684)
Химич Трохим (? – 1699. 11. 06 – ?)
Химич Федір Якович (1684)
Химич N (? – ран. 1781)
Хорошок Григорій (кінець XVII ст.)
Хорошок Семен Григорович (початок XVIII ст.)

Християнович Іван Остапович (? – 1782 – 1787 – ?)

Християнович Олександр Остапович (? – 1782 – 1787 – ?)

Джерела: [4, арк. 2; 6, арк. 9 зв., 71; 9, арк. 10 – 11; 38, арк. 3 зв.; 39, арк. 4; 41, арк. 37 зв.; 47, арк. 3; 49, арк. 338; 51, арк. 3; 54, арк. 2, 8 зв., 10 зв.; 55, арк. 20, 24; 56, арк. 12; 58, арк. 227; 59, арк. 154 зв. – 155; 60, арк. 63, 141 зв., 346, 348 зв., 363 зв., 382, 470; 61, арк. 1; 64, арк. 49, 50; 65, арк. 34 – 35; 66, арк. 99 – 100, 102 зв. – 103, 105 зв. – 106, 109 зв. – 110, 112 зв. – 113; 67, арк. 33, 38 зв., 39, 39 зв.; 70, арк. 57 зв.; 74, арк. 22; 83, с. 35; 89, с. 21; 93, с. 57; 131, с. 61, 186, 187, 239, 255, 264, 303, 310, 326, 335, 356, 458, 462, 475, 534, 653, 670, 711, 712, 732; 132, с. 30; 133, с. 54, 135, 204, 207, 337, 349, 379; 134, с. 99 – 100; 150, с. 124; 151, с. 76, 81; 152, с. 16].

ДОДАТОК В

Козаки Коропської сотні за даними ревізії Ніжинського полку 1736 р.

Ревізія

Полку Нежинського сотні Короповської, коликое число в оной сотне как в городе Коропе, так и в уездных Коропу селах дворов числа, козаков имеется грунтовых, малогрунтовых и нищетных, имеющих скот и не имеющих скота, и козаких подсоседков сего ниже. 1736 год.

Города Короба

Сотник коропской Григорий Трофимов	Лесько Бойко	
Брат сотничий Пилип Трофимов	Михайло Слинько	
Атаман городовий Григорий Аверский	Пилип Кузьменко	
Хорунжий сотенный Опанас Ворожбит	Йосип Малиенко	
Городничий Григорий Карпенко	Грицько Буцель	
Заведовца Опанас Логвиненко	Семен Филонов	
<i>Козаки грунтовые</i>	Кирило Солодкий	
Вакула Солодкий	удова Михайлиха Коровчиха	
Итого – 1	удова Есифова	
<i>Малогрунтовые</i>	Итого дворов 19	
Иван Горбань	<i>Козаки нищетные, имеющие скот</i>	
Иван Зубенко	Андрей Багно	имеет коня 1
Антон Горбань	Грицько Колинько	имеет коня 1
Пилип Киценко	Мирон Хоменко	имеет коня 1
Павел Писанич	Алексей Хлебный	имеет коня 1
удова Андреиха Писанчиха	Семен Кука	имеет коня 1
удова Иваниха Писанчиха	Иван Пилипенченко	имеет коня 1
Лукьян Коровка	Остап Жидок	имеет коня 1
Матвей Клещар	Тарас Солодкий	имеет коня 1
Лесько Попович	Яков Начиповец	имеет коня 1
Авдей Кузьменко	Иван Москалец	имеет коня 1
Тишко Соломка	Лукьян Алексеенко	имеет коня 1

Яков Рудич	имеет коня 1	<i>Козаки нищетные, не имеющие скота</i>
Моисей Чайка	имеет коня 1	Фесько Чухрай
Иван Блажка	имеет коня 1	Гаврило Огиенко
Савка Барченко	имеет коня 1	Кондраг Туровец
Иван Дулан	имеет коня 1	Трифон Туровец
Грицько Прохоренко	имеет коня 1	Степан Горбань
Павел Мельниченко	имеет коня 1	Николай Хичок
Степан Лихошерст	имеет коня 1	Тишко Могилевец
Григор Грицюченко	имеет коня 1	Лесько Могилевец
Гаврило Стуцкий	имеет коня 1	Иван Соломка
Никита Огиенко	имеет волов 2	Федор Кулик
Улас Наказный	имеет коня 1	Алексей Гончар
Иван Близнюк	имеет коня 1	Лукьян Гончар
Степан Саран	имеет коня 1	Кирило Гончар
Авдей Ворожбит	имеет коня 1	Василь Безпалый
Завис Золотавченко	имеет коня 1	Семен Стерцак
Федор Гаптар	имеет коня 1	Михайло Васильченко
Иван Олиферов	имеет коня 1	Семен Ганжура
Лесько Саливоненко	имеет коня 1	Яков Палида
Петро Саливоненко	имеет коня 1	Степан Капустин
Степан Барабаш	имеет коня 1	Моисей Шапочник
Тишко Лихошерстий	имеет коня 1	Корней Гарзак
Степан Химич	имеет коня 1	Улас Попок
Василь Назаренко	имеет коней 2	Осип Головка
Семен Ворожбит		Мартин Бойко
Федор Ворожбит	имеют коней 2	Дебор Золотаренко
удова Ювченкова	имеет коня 1	Иван Нос
удова Охримиха	имеет коня 1	Иван Харитонов
удова Климиха	имеет коней 2	Иван Онищенко
Итого дворов 39		Иван Шищенко

Сергей Лихошерст	удова Илляха Малееенкова
Всиль Попович	удова Петриха Кашиха
Семен Соха	удова Барчиха
Иван Болобан	удова Горноштанка
Василь Рубич	удова Маслачка
Семен Короско	удова Майбородовна
Иван Наконечний	удова Герасимиха Липская
Илля Липский	удова Курдючка
Петро Коробко	удова Степаниха Харчиновцова
Грицько Журавель	Итого дворов 68
Павел Лихошерст	<i>Козачие подсоседки</i>
Карпо Капитан	Игнат Попов
Дебор Солодкий	Грицько Макуха
Илля Малееенко	Ярема Лукновский
Степан Ординець	Кирил Чухрай
Иван Головач	Данило Безпалый
Максим Болобан	Никита Дубовик
Терешко Мехед	Михайло Валич
Тишко Яременко	Герасим Уласов
удова Петриха Кашничка	Ничипор Насторей
удова Никитиха Золотиха	Грицько Бугай
удова Василиха Синиця	Пилип Литвин
удова Ярмолиха	удова Герасимиха Термичиха
удова Касьяновна	Итого подсоседков 12
удова Проська Шаповалка	Всех дворов в Коропе козачих
удова Александриха	грунтовых, малогрунтовых и
удова Кошовчиха	нищетных и подсоседков козачих 139
удова Катериниха	Козаки села Райгородка
удова Иваниха Лавровка	<i>Малогрунтовые</i>
удова Степаниха Хвостиха	Семен Сергиенко

Семен Вешняк		Андрей Ткач	
удова Лавриха		Иван Турчин	
Захарко Савоненко		Семен Биркусенко	
Грицько Русак		Грицько Карпоушенко	
Итого 4		Мартин Донченко	
<i>Нищетные, скот имеющие</i>		Моисей Яценко	
Федор Коваленко	имеет коня 1	Аврам Андриенко	
Иван Коваленко	имеет коня 1	Федор Сушененко	
Пилип Биркушенко	имеет коней 2	Василь Савоненко	
Лукьян Корниенко	имеет коня 1	Степан Гордиенко	
Василь Щербань	имеет коня 1	Сидор Тригубенко	
Андрей Мартиненко	имеет коня 1	Роман Андриенко	
Иван Савоненко	имеет коня 1	Итого дворов 16	
Богдан Осипенко	имеет коня 1	Всех козачих в Райгородку дворов 39	
Демко Осипенко	имеет коня 1	Козаки села Бужанки	
Семен Стесюленко	имеет коня 1	<i>Грунтовые</i>	
Николай Шкурченко	имеет коня 1	Иван Чуб	
Грицько Николаенко	имеет коня 1	сын его Семен	
Степан Петренко	имеет коня 1	Итого 2	
Данило Турчиненко	имеет коня 1	<i>Малогрунтовые</i>	
Захарко Турчиненко	имеет коня 1	Артем Корогозенко	
Самойло Биркусенко	имеет коня 1	Опанас Кононенко	
Петро Тригубенко	имеет коня 1	Василь Корогозенко	
Яков Дяченко	имеет коня 1	Итого дворов 3	
Никита Горбаненко	имеет коней 2	<i>Нищетные, скот имеющие</i>	
Итого дворов 19		Савка Залозный	имеет коня 1
<i>Козаки нищетные, не имеющие скота</i>		Роман Залозный	имеет коня 1
Тимош Стеслянюк		Герасим Сисков	имеет коня 1
Яков Корниенко		Данило Мак	имеет коня 1
Опанас Дук		Иван Залозный	имеет коня 1

Грицько Зубенко	имеет коня 1	Иван Горкавий	имеет коня 1
Игнат Василенко	имеет коня 1	Яков Охрименко	имеет коня 1
Итого дворов 7		Михайло Демененко	имеет коня 1
<i>Нищетные, не имеющие скота</i>		Матвей Довженко	имеет коня 1
Данило Опанасенко		Степан Зайченко	имеет коня 1
Василь Кононенко		Иван Гузка	имеет коня 1
Евтух Костюченко		Итого дворов 19	
Итого 3		<i>Нищетные, не имеющие скота</i>	
В селе Бужанке козачих дворов 14		Грицько Менко	
Козаки села Лукнова		Данило Касьяненко	
<i>Малогрунтовые</i>		Яким Довженко	
Василь Михайленко		Игнат Макаренко	
Семен Огиенко		Прокоп Пархоменко	
Ничипор Седько		Василь Холод	
Федор Шолудченко		удова Огниха	
Итого дворов 4		Итого дворов 7	
<i>Нищетные, имеющие скот</i>		Всех в Лукнове козачих дворов 30	
Андрей Луценко	имеет коней 2	Козаки села Краснополя	
Герасим Левченко	имеет коней 2	<i>Грунтовые</i>	
Остап Ладниченко	имеет коня 1	Фесько Москаленко	
Семен Седченко	имеет коня 1	брати его Павел и Никита	
Данило Морозенко	имеет коня 1	Федор Чуча, сын его Павел Хоменко	
Ничипор Седченко	имеет коня 1	Итого 2	
Кузьма Гончаренко	имеет коня 1	<i>Малогрунтовые</i>	
Матвей Зинченко	имеет коня 1	Карп Мироненко	
Харко Куриленко	имеет коня 1	Иван Шинкаренко	
Дорosh Левченко	имеет коня 1	Вакула Хоменко, брат Иван	
Савка Ткаченко	имеет коня 1	Павел Олещенко	
Хома Никитенко	имеет коня 1	Степан Олещенко	
Захарко Чан	имеет коня 1	удова Левчиха Олещенкова	

Семен Махлам	Прокоп Грищенко	
Иван Золотаренко	Омелян Грищенко	
Федор Голованиченко	Андрей Грищенко	
Иван Веремеенко	Герасим Мосиенко	
Клим Антоненко	Василь Мосиенко	
Юсько Харченко, сын его Кирило	Ефим Юрченко	
Петро Заец	Иван Лященко	
Федор Сареса	Хома Лященко	
Степан Черес	Ничипор Дищенко	
Мартин Черес	Грицько Бищенко	
удова Яковиха	Трохим Тараненко	
Кондрат Макогоненко и брат его	Герасим Коваленко	
Онуфрий	Овдей Коваленко	
Семен Лебедько	Василь Очаковець	
Михайло Лебедько	Федор Сотченко	
Павел Пинчук	Грицько Сотченко	
Андрей Пинчук	Михайло Мандюченко	
Марко Пинчук	Данило Мандюченко	
Василь Проценко	Грицько Мандюченко	
братанич его Тишко Сергиенко	Иван Махновенко	
Кузьма Шостаченко	Демьян Мазковенко	
Семен Шостаченко	Степан Мазковенко	
Гаврило Литвин	Итого дворов 33	
Кирило Гордиенко	<i>Нищетные, имеющие скот</i>	
Тишко Целованиченко	Монсей Махненко	имеет коня 1
Денис Целованиченко	Захарко Марченко	имеет коня 1
Захарко Донченко	Грицько Лебезко	имеет коня 1
Роман Донченко	Василь Вечный	имеет коня 1
Семен Полищук	Юсько Щербина	имеет коня 1
Грицько Дараганенко	Давид Живченко	имеет коня 1
	Юсько Юсченко	имеет коня 1

Семен Гука	имеет коня 1	Опанас Зубченко
Ефим Бабиченко	имеет коня 1	Иван Донченко
Данило Гукало	имеет коня 1	Панько Уласенко
Ярмола Широченко	имеет коня 1	Тишко Герасименко
Савка Леседько	имеет коня 1	Кузьма Леденко
Яким Вереміенко	имеет коня 1	Иван Леденко
Кирило Касьяненко	имеет коня 1	Семен Федосенко
Онисько Шолудько	имеет коня 1	Михайло Федосенко
Есип Чорний	имеет коня 1	Созон Федосенко
Иван Стеслювец	имеет коня 1	Прокоп Квеченко
Тишко Семиволенко	имеет волов 2	Максим Старець
Семен Кислицкий	имеет коня 1	Герасим Габа
Итого дворов 20		Михайло Трихлеченко
<i>Нищетные, не имеющие скота</i>		Иван Острогуз
Иван Кузьменко		Василь Циган
Иван Дзюбенко		Петро Мисюра
Данило Циганенко		Улас Литвин
Василь Несмачный		Василь Карпенко
Грицько Дяченко		Омелько Зубенко
Олешко Коваль		Данило Швець
Хома Харченко		Каленик Зубков
Семен Короватий		Кирило Бурдонос
Василь Папат		Павел Кисиль
Андрей Цимбаленко		Матвей Чуприна
Василь Цимбаленко		Максим и Ясько Ковали
Омелько Цимбаленко		удова Феодора Лакизиha
Прокоп Цимбаленко		удова Трохимиха
Демко Целоватый		удова Ефросиния Литвиниха
Семен Кисличенко		удова Прокопиха
Павел Киселишинский		Итого дворов 41
Федоср Золотаренко		

<i>Подсуседки козачие</i>		Яков Коваль	
Степан Загородний		Опанас Стас	
Иван Мандрика		Савостяк Насиенко	
Степан Ткач		Савка Насиенко	
Роман Литвин		удова Марина Павлиха	
Петро Кошман		удова Грищика	
Павел Лесенко		Итого дворов 8	
Степан Литвин		<i>Подсоседки</i>	
Иван Лебеденко		Онисько Савченко	
Василь Мадзаренко		Итого 1	
Итого 9		Всех дворов в селе Билка з	
В селе Краснополле з подсоседками		подсоседками 11	
всех дворов 105		Козаки села Карыльска	
Козаки села Былки		<i>Малогрунтовые</i>	
<i>Малогрунтовые</i>		Моисей Заганский	
удова Даниха Кручиха		Итого 1	
Итого 1		<i>Нищетные, имеющие скот</i>	
<i>Нищетные, скот имеющие</i>		Тишко Евтушенко	имеет коня 1
Кирило Теселенко		Кузьма Сенюк	имеет коня 1
Онисько Теселенко		Василь Кудренко	имеет коня 1
Яцько Телеско	имеют коней 2	Роман Евтушенко	имеет коня 1
удова Грищика Телеленова		Василь Евтушенко	имеет коня 1
Итого 4		Артем Табачник	имеет коня 1
<i>Нищетные, не имеющие скота</i>		Грицько Семененко	имеет коня 1
Трофим Негозенко		Михайло Васильченко	имеет коня 1
Степан Негозенко зять		Михайло Наконечний	имеет коней 2
удова Грищика		Улас Решотько	имеет коней 2
зять ее Федор		Хома Лукашенко	имеет коней 2
Остап Мехеденко		Кузьма Кудра	имеет коней 2
удова Евфимиха		Иван Переменко	имеет коня 1

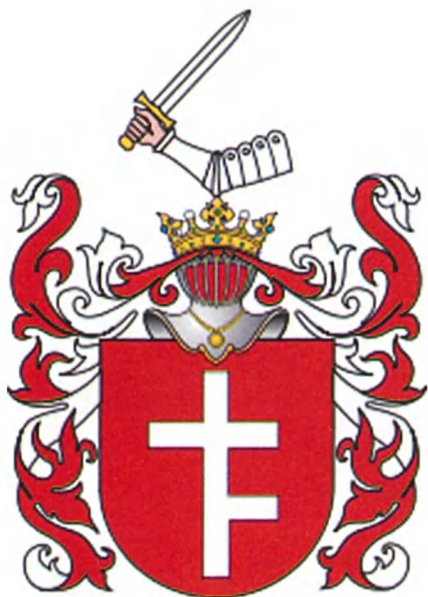
Василь Переменко	имеет коней 2	Логин Соха	
Иван Овдиенко	имеет коня 1	братанич его Дмитро	
Итого дворов 15		Итого двор 1	
<i>Нищетные, не имеющие скота</i>		<i>Нищетные, скот имеющие</i>	
Иван Матвиенко		Иван Кулик	имеет коней 2
Алексей Рещенко		Остап Назаренко	имеет коня 1
Василь Шевченко		Грицько Татарчук	имеет коня 1
Павел Шевченко		Иван Андриенко	имеет коня 1
Павел Коваленко		Семен Сулимов	имеет коней 2
Яков Антоненко		Мартин Скибенко	
Семен Костюченко		Иван Скибенко	имеет коней 2
Федор Костюченко		Роман Насика	имеет коней 2
Павел Гордиенко		Иван Калениченко	имеет коней 2
Михайло Захаренко		Грицько Яковенко	имеет коня 1
Иван Шпак		Итого дворов 9	
Павел Отрошенко		<i>Нищетные, не имеющие скота</i>	
Илько Дейнека		<i>огородники</i>	
Иван Тарасенко		Семен Сергиенко	
Самойло Осавуленко		Тишко Сергиенко	
Федор Блоха		Иван Сергиенко	
Итого дворов 14		Вакула Карпенко	
<i>Подсоседки козачие</i>		Василь Щербиненко	
Грицько Бурченко		Борис Матяш	
Остап Синиця		Федор Дубовик	
Клим Герасименко		Петро Лесюченко	
Итого 3		Павел Тарасенко	
Всех дворов в селе Карильську козачих		Василь Тарасенко	
з подсоседками 33		Алексей Сениговец	
Козаки села Рождественное		Гаврило Примак	
<i>Грунтовые</i>		Денис Давненко	

Симон Дяченко	Андрей Халимонов	имеет коней 2
Савка Куц	Степан Демченко	имеет коня 1
Юско Матях	Грицько Хмурний	имеет коня 1
Логин Сисоенко	Федор Соловей	имеет коня 1
Андрей Курбаченко	Яким Бахматок	имеет коня 1
Семен Нестеренко	Хома Куриленко	имеет коней 2
Грицько Нестеренко	Михайло Коринець	имеет коня 1
Герасим Шкоденко	Итого 8	
Петро Носенко	<i>Нищетные, не имеющие скота</i>	
Андрей Середенко	Семен Бахматок	
Дмитро Поповиченко	Федор Ярмоленко	
Семен Заика	Кирило Даниленко	
Семен Казан	Грицько Панченко	
удова Иваниха	Семен Веремиенко	
удова Сураска	Макар Москаленко	
удова Легкая	Гордей Кулик	
удова Бурячиха	удова Голиха	
Итого дворов 26	Тимко Табала	
Всех числом дворов в селе	удова Левчиха	
Рождественном козачих 36	удова Тасчиха	
Козаки села Сохачов	Итого дворов 9	
<i>Грунтовые</i>	Всех дворов в селе Сохачах 19	
Гаврило Макуха	Села Риботина козаки	
Иван Макуха	<i>Малогрунтовые</i>	
Дмитро Макуха	Василь Попело	
Кондрат Макуха	Данило Попеленко	
Итого дворов 2	удова Оздейка Середиха	
<i>Нищетные, имеющие скот</i>	удова Логвинка Дмитренкова	
Грицько Онищенко	Итого дворов 3	
Андрей Онищенко		имеют коней 3

<i>Нищетные, скот имеющие</i>		Грицько Тарасенко
Петро Онищенко	имеет коня 1	Филон Овчаренко
Василь Ковалевский	имеет коня 1	Пасько Овчаренко
Семен Хорошко	имеет коней 2	Прокоп Ковтун
Никита Глухаренко	имеет коня 1	Грицько Кондратенко
Федор Калениченко	имеет коней 2	Степан Кондратенко
Яков Лебедь	имеет коня 1	Грицько Синиговец
Кирило Якименко	имеет коня 1	Степан Хоменко
Антон Матюшенко		Василь Залушений
Остап Матюшенко	имеют коней 2	Степан Куденко
Павел Бойко	имеет коня 1	Денис Кеда
Хома Сулименко	имеет коней 2	Кирило Супруненко
Федор Лисенко		Иван Коваль
Павел Лисенко		брат же его Иван Коваль
Лукьян Лисенко	имеют коней 2	удова Толешчиха
Иван Шевченко	имеет коней 2	удова Мосеиха
Итого дворов 12		удова Антониха
<i>Нищетные, не имеющие скота, при едных огородах живучие</i>		удова Шостачка
Лаврин Евтушенко		удова Данилиха
Гаврило Ковалевский		удова Луциха
Костя Яковенко		Итого дворов 26
Гаврило Гапоненко		Всех в Рыботине дворов 41
Нестор Билошовець		Козаки деревни Царовка
Самойло Ничипоренко		<i>Нищетные, имеющие скот</i>
Лаврин Лихошер		Степан Наказный
Сергей Боговец		имеет коня 1
Семен Тарасенко		Алексей Наказный
		имеет коня 1
		Итого в Царовке дворов 2

Джерело: [58, арк. 227 – 231 зв.].

ДОДАТОК Г
Герб Прус і старшинської родини
Андрієвських

На щиті у червоному полі зображений срібний п'ятикінецьний хрест. Щит увінчаний шоломом з короною. Нашоломником слугує закута в лати рука з піднятим мечем, обернена вліво. Намет на щиті червоний, оздоблений сріблом.

Джерело: [146, с. 2].

ДОДАТОК Д
Герб Слеповрон старшинської
родини Ворожбитів

На щиті у блакитному полі зображена срібна перекинута підкова, увінчана золотим кавалерським хрестом, над яким зображений ворон із золотим кільцем у дзьобі. Щит увінчаний шоломом з короною. Нашоломником слугує ворон із кільцем у дзьобі.

Джерело: [146, с. 26].

ДОДАТОК Е
Герб Остоя старшинської
родини Забіл

На щиті у червоному полі зображені два золоті напівмісяці, обернені кінцями вліво і вправо. Між ними вміщений меч вістрям вниз. Щит увінчаний шоломом з короною. Нашоломником слугують п'ять страусових пер. Намет на щиті червоний, оздоблений золотом.

Джерело: [146, с. 57].

ДОДАТОК Ж
Герб Карп старшинської родини
Карпенків

На щиті у блакитному полі зображені три шестикутні золоті зірки: дві згори, а третя внизу. Щит увінчаний шоломом з короною. Нашоломником слугують чотири страусові пера. Намет на щиті блакитний, оздоблений золотом.

Джерело: [146, с. 69].

ДОДАТОК З Герб Кораб старшинської родини Карпенків

На щиті у червоному полі зображений золотий корабель з левиними головами на носі і кормі. В центрі корабля зображена золота башта. Щит увінчаний шоломом з короною. Нашоломником слугує аналогічний корабель із баштою. Намет на щиті червоний, оздоблений золотом.

Джерело: [146, с. 69].

ДОДАТОК К Герб Наленч військового товариша Карпа Лесенка

На щиті у червоному полі зображена біла наголовна пов'язка. Щит увінчаний шоломом з короною. Нашоломником слугують два оленячі роги, між якими зображена дівка у червоному одязі. Намет на щиті червоний, оздоблений сріблом.

Джерело: [146, с. 94].

ДОДАТОК Л
Герб старшинської родини
Лихошерстів

Щит розчленований вертикально на дві частини. У правому червоному полі зображена половина двоголового коронованого чорного орла. У лівому лазуровому полі зображений лев зі срібною шаблею, зверненою догори. Щит увінчаний короною. Нашоломником слугують три перехрещені стріли і золотий прапор. Намет на щиті золотий, обрамлений чорним.

Джерело: [146, с. 97].

ДОДАТОК М
Герб Шалава старшинської
родини Навроцьких

На щиті у блакитному полі зображене золоте кільце, оздоблене всередині трьома кавалерськими хрестами. Щит увінчаний шоломом з короною. Нашоломником слугує рука, озброєна мечем.

Джерело: [146, с. 117].

ДОДАТОК Н
Герб Кораб старшинської родини
Соломок

На щиті у червоному полі зображений золотий корабель з левиними головами на носі і кормі. В центрі корабля зображена золота башта. Щит увінчаний шоломом з короною. Нашоломником слугує аналогічний корабель із баштою. Намет на щиті червоний, оздоблений золотом.

Джерело: [146, с. 69].

ДОДАТОК П
Портрет Івана Петровича Забіли (1665 – 1703) – значного військового
товариша. Невідомий художник першої половини XVIII ст.

Джерело: [118, с. 263]

ДОДАТОК Р
Герб Коропа

На щиті у блакитному полі зображений срібний короп, а над ним – золота корона.

Джерело: [185, с. 345].

ДОДАТОК С
Іллінська церква у Коропі

ДОДАТОК Т
Троїцька церква у Коропі

ДОДАТОК У
Вознесенська церква у Коропі

ДОДАТОК Ф
Преображенська церква у селі Райгородок

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. ДЖЕРЕЛА

1.1. Архівні джерела

1.1.1. Центральний державний історичний архів України у м. Києві *Ф. 51. Генеральна військова канцелярія*

Оп. 3

1. Спр. 55. Універсали гетьманів Івана Скоропадського і Данила Апостола про надання старшині Ніжинського полку чинів, маєтностей і протекції; матеріали про обрання старшини Ніжинського полку, 15 жовтня 1711 р. – 17 травня 1732 р., 80 арк.

2. Спр. 305. Справа про підтвердження володіння селом Карильське Коропської сотні вдові генерального осавула Степана Бутовича, 1718 р., 3 арк.

3. Спр. 342. Справа про стягнення затульщини з козаків і винників Коропа на користь вдови гетьмана Івана Скоропадського, 1721 р., 21 арк.

4. Спр. 415. Справа про розслідування нападу коропського сотника Івана Порохонського на двір значкового товариша Івана Пилипенка, 1719 р., 2 арк.

5. Спр. 758. Справа про призначення полкової та сотенної старшини в Ніжинському полку, т. 1, 30 листопада 1722 р. – 24 березня 1738 р., 73 арк.

6. Спр. 758а. Справа про призначення полкової і сотенної старшини в Ніжинському полку, т. 2, 30 листопада 1722 р. – 24 березня 1738 р., 100 арк.

7. Спр. 1038. Справа про захоплення удовою гетьмана Івана Скоропадського у козака Якова Довгелі з братами млина на р. Короп біля с. Царівки, 1723 р. – 1729 р., 20 арк.

8. Спр. 1322. Справа про тимчасове увільнення козаків Глухівської сотні від поштової повинності в зв'язку з відрядженням козаків у Терський похід, 19 – 20 листопада 1724 р., 4 арк.

9. Спр. 1587. Справа про підготовку до Гілянського походу козаків та старшини Ніжинського полку, 4 квітня – 5 травня 1725 р., 26 арк.

10. Спр. 2131. Справа про завдання кривд коропським жителям офіцерами Глухівського гарнізону, травень 1726 р., 4 арк.

11. Спр. 2649. Справа про підтвердження належності Засеймських сотень до гетьманського бунчука, 30 вересня 1727 р. – 17 листопада 1728 р., 3 арк.

12. Спр. 2696. Справа про передання міста Коропа з навколишніми селами на утримання Генеральної військової артилерії, 1728 р., 14 арк.

13. Спр. 2716. Справа про стягнення боргів з мешканців м. Коропа на користь жительки Кролевця Агафії Пилипової, 1728 р., 3 арк.

14. Спр. 2916. Універсали гетьмана Данила Апостола коропському сотнику про видачу грошей за два місяці на утримання компанійського полку, 21 серпня – 1 вересня 1729 р., 3 арк.

15. Спр. 3032. Справа про заборону ніжинському полковнику Івану Хрущову притягати козаків засеймських сотень до виконання повинностей в зв'язку з обслуговуванням ними Генеральної канцелярії та гетьмана, 22 жовтня 1728 р., 7 арк.

16. Спр. 3066. Справа про порушення коропським дозорцем Андрієм Гудовичем прав коропських цехів, липень 1727 р., 3 арк.

17. Спр. 3280. Універсал Данила Апостола ніжинському полковнику Івану Хрущову про заборону відправляти козаків з засеймських сотень на ремонт Полтавської фортеці, 18 травня 1729 р., 1 арк.

18. Спр. 3442. Справа про звільнення від міських повинностей членів коропського ковальського і котлярського цехів, 31 травня 1713 р. – 23 червня 1730 р., 6 арк.

19. Спр. 3478. Справа про передання утримання інженера Генеральної військової артилерії Василя Фердинонта коштом мешканців Коропа, 1730 р., 3 арк.

20. Спр. 3491. Ордер Генеральної військової канцелярії коропському сотнику Григорію Трохимовичу про направлення стельмахів до м. Коропа для виготовлення коліс для Генеральної військової артилерії, 29 травня 1730 р., 3 арк.

21. Спр. 3724. Справа про підтвердження генеральному судді Михайлу Забілі прав на володіння селом Райгородок Коропської сотні, 1733 р., 4 арк.

22. Спр. 3805. Супліка коропського сотника Григорія Трохимовича та указ гетьмана ніжинському полковнику Івану Хрущову про звільнення коропських козаків від несення служби на форпостах, 10 березня 1731 р., 4 арк.

23. Спр. 4046. Справа про відправку козаків із засеймських сотень до м. Глухова для сторожі при Генеральній військовій канцелярії, 17 жовтня – 9 листопада 1732 р., 7 арк.

24. Спр. 4284. Ревізія населення Ніжинського полку, 1732 р., 154 арк.

25. Спр. 4385. Універсал гетьмана Данила Апостола бунчуковим товаришам засеймських сотень Ніжинського полку про готовність до походу, 30 березня 1733 р., 3 арк.

26. Спр. 4464. Донесення глухівського сотенного та міського уряду

гетьману та указ гетьмана в Засеймські сотні про відправку сторожів для охорони глухівської в'язниці, 29 грудня 1733 р. – січень 1734 р., 4 арк.

27. Спр. 4520. Відомість про збір провіанту і фуражу бунчуковими товаришами Іваном Гудовичем і Іваном Чорнолузьким на утримання в поході бунчукових товаришів і засеймських сотень, 17 листопада 1733 р., 10 арк.

28. Спр. 4526. Справа про відправку до військового походу на кордон з Польщею старшини і козаків, 8 – 14 травня 1733 р., 53 арк.

29. Спр. 4569. Справа про вирушення до військового походу на кордон з Польщею старшини і козаків Лівобережної України, жовтень – листопад 1733 р., 75 арк.

30. Спр. 4857. Донесення старшини Ніжинського полку про направлення табелю про кількість в полку і сотнях гармат, артилеристів і коней, 8 жовтня 1734 р., 3 арк.

31. Спр. 5718. Справа про підтвердження прав на володіння посполитими селянами в с. Обтов Коропської сотні вдові значного військового товариша Івана Забіли, 1 – 3 січня 1712 р., 6 арк.

32. Спр. 5791. Донесення ніжинського полковника Івана Хрущова про відправку засеймських сотників у військовий похід до м. Полтава у команду генерального осавула Лисенка; ухвала канцелярії про надання підвод з господарств козацьких вдов для відправки миргородської полкової артилерії, 20 лютого – березень 1739 р., 5 арк.

33. Спр. 5812. Справа про будівництво магазину для закупівлі в Коропі провіанту і фуражу для потреб Семенівського полку, листопад – грудень 1737 р., 5 арк.

34. Спр. 5907. Донесення правління Генеральної військової артилерії з проханням про надання десяти козаків на послуги з Коропської сотні замість послання їх до м. Глухова, 10 лютого 1737 р., 2 арк.

35. Спр. 5966. Справа про звільнення Коропської сотні від постачання возів і саней для російського війська у зв'язку із спорядженням Генеральної військової артилерії, 16 травня – 8 вересня 1738 р., 22 арк.

36. Спр. 6214. Ухвала Генеральної військової канцелярії про приїзд генерального обозного Якова Лизогуба з генеральною військовою артилерією з м. Короп до м. Глухів, 9 березня 1737 р., 2 арк.

37. Спр. 6409. Справа про відправку у військовий похід козаків засеймських сотень у зв'язку з татарським нападом на с. Шилівка Остапівської сотні Миргородського полку, 19 – 20 лютого 1737 р., 22 арк.

38. Спр. 6783. Відомості генерального осавула Федора Лисенка про особовий склад старшини і кількість козаків із жолдацької команди, на-

двірної компанійської корогви, регулярних козаків, засеймських сотень та Гадяцького полку та про склад команди генерального хорунжого Якіма Горленка, січень 1738 р., 8 арк.

39. Спр. 7475. Іменні відомості бунчукових і значкових товаришів Ніжинського полку, залишених та відправлених у військовий похід, лютий – березень 1739 р., 8 арк.

40. Спр. 7891. Справа про відправку із засеймських сотень до м. Глухова 500 підвід і 175 возів із погоничами для перевезення пошту турецького посла, 19 вересня – жовтень 1740 р., 3 арк.

41. Спр. 8232. Відомість про присягу Єлизаветі Петрівні козаків та духовенства Воронізької, Ямпільської, Коропської, Кролевецької та Новомлинської сотень Ніжинського полку, грудень 1741 р., 61 арк.

42. Спр. 9041. Справа про стан Генеральної військової, полкових та сотенних артилерій, 25 серпня 1747 р. – 16 липня 1750 р., 343 арк.

43. Спр. 9840. Матеріали про генеральну, полкові та сотенні артилерії, привласнення полковою старшиною сіножатей для артилерійських коней, призначення старшин в Генеральну військову артилерію, звільнення їх будинків від постойв, переплавку непридатних гармат, підготовку артилерії до походів, розслідування належності пушкарів до козацького стану, 23 лютого 1744 р. – 8 грудня 1758 р., 84 арк.

44. Спр. 9848. Справа про намагання міщан м. Короп і селян ратушних сіл зменшити повинності на користь Генеральної військової артилерії та повернути міські землі, захоплені артилерійською старшиною, 22 травня 1749 р. – 2 січня 1752 р., 81 арк.

45. Спр. 11461 Реєстри по збору консистентського податку, 1753 р., 884 арк.

46. Спр. 14436. Справа про недоліки, виявлені генеральним військовим осавулом Я. Якубовичем у командах Ніжинського полку, підготовлених до відправки на Семирічну війну, 10 – 29 січня 1757 р., 21 арк.

47. Спр. 18654. Універсал гетьмана Д. Апостола коропській сотенній старшині та коропському дозерці про заборону затримувати видачу місячної норми провіанту та фуражу компанійцям, 3 грудня 1727 р., 3 арк.

48. Спр. 19319. Ревізія Ніжинського полку, вересень 1738 р., 554 арк.

49. Спр. 19344. Ревізія Ніжинського полку, 1747 р. – 1748 р., 849 арк.

50. Спр. 19371. Ревізія Ніжинського полку, червень – вересень 1737 р., 796 арк.

Ф. 54. Друга Малоросійська колегія

Он. 3

51. Спр. 7701. По доношению коропского сотника Н. Сидорского о предложении нежинской полковой канцелярии о некомандировании его ныне в поход, а чтоб отправлено в поход из небывших еще сотников, 1773 г., 6 арк.

52. Спр. 8471. По указу Правительствующего Сената о предложении в полковые канцелярии о скорейшем собрании и отправлении наряженных с оных полков в Казанскую губернию 1000 козаков з старшинами, 1774 г., 97 арк.

Ф. 57. Рум'янцевський Генеральний опис Малоросії 1765 – 1769 рр.

Оп. 1

53. Спр. 65. Полка Нежинского сотня Коропская, 1765 г. – 1768 г., 1344 арк.

Ф. 64. Сотенні канцелярії Лівобережної України

Оп. 1

54. Спр. 530. Книга для запису купчих, уступочних актів та інших документів старшини, козаків і міщан, 1 листопада 1763 р. – 11 липня 1765 р., 70 арк.

Ф. 75. Ніжинська полкова канцелярія

Оп. 2

55. Спр. 115. Указы Малороссийской коллегии в Нежинскую полковую и сотенные канцелярии о проведении генерального межевания, 1767 г. – 1768 г., 41 арк.

56. Спр. 128. Книга расходная полку Нежинского, сколько и кому именно с полковых чиновников и служителей полковых и сотенных годового жалования роздано, 1739 г., 13 арк.

1.1.2. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України

Ф. 1. Літературні матеріали

57. Спр. 58172. Биографические данные о генеральной, полковой, сотенной старшине (XIX в). Копии, выписки, заметки, 128 арк.

58. Спр. 58241. Перечневые табели (ревизии, реестры) о жителях Нежинского полка (бунчуковых, значковых товарищах, козаках, их подсоседах и посполитых), составленные по сотням и отдельным селам, 1736 г., оригиналы, 574 арк.

59. Спр. 60378 – 60436. Указ Сената Нсвгород-Северскому намест-

ническому правлению о представлении в геральдмейстерскую контору сведений о дворянах и чиновниках. Ведомости о казацкой старшине, бунчуковых товарищах, дворянах и чиновниках Черниговского и Новгород-Северского наместничеств, о личном составе полков с указанием прохождения службы, участия в походах и о наличии у них недвижимого имущества, 1739 г. – 1789 г., оригиналы, копии. 363 арк.

60. Спр. 60497. Родословные книги дворян Новгород-Северского наместничества, 1788 г., копии, 665 арк.

61. Спр. 65040. Ведомости Коропской сотенной канцелярии о получении и исполнении указов Нежинской полковой канцелярии, 1771 г., 3 арк.

62. Спр. 65266. Указы об усилении Генеральной войсковой и полковых артиллерий, 1734 г., 5 арк.

63. Спр. 65267. Прошение сынов войскового товарища Григория Довгели Михаила и Петра о записи в судовые книги универсалов и охоронных листов на владение и о выдаче выписей из этой книги, 1784 г., 3 арк.

Ф. II. Историчні матеріали

64. Спр. 18778 – 18782. Реєстри козацької старшини, полкової, сотенної і дрібної всіх полків, XVII – XVIII ст., оригінали, 392 арк.

65. Спр. 18808 – 18818. Списки старшини на Україні і Білорусії XVII – XVIII ст. в полках, XVII – XVIII ст., 50 арк.

1.1.3. Державний архів Чернігівської області

*Ф. 86. Предводитель дворянства Новгород-Сіверського намісництва
Оп. 1.*

66. Спр. 5. Списки дворян Коропского и Мглинского уездов, 1782 г., 172 арк.

67. Спр. 6. Списки дворян Новгород-Северского наместничества, 1782 г., 84 арк.

*Ф. 133. Чернігівське губерньське дворяньське депутатське зібрання
Оп. 1*

68. Спр. 192. Указы Герольдии о зачислении в дворянство разных лиц, 26 февраля 1813 г. – 18 декабря 1824 г., 598 арк.

69. Спр. 277. Указы Герольдии о зачисление в дворянство разных лиц, 1838 г. – 1859 г., 512 арк.

70. Спр. 293. Указы Герольдии о зачислении в дворянство разных лиц, 1841 г., 186 арк.

71. Спр. 294. Указы Герольдии и временного присутствия Герольдии о

зачислени в дворянство разных лиц, 1841 г. – 1842 г., 338 арк.

72. Спр. 305. Указы временного присутствия Герольдии о зачисление в дворянство разных лиц, 1843 г., 385 арк.

73. Спр. 325. Указы Герольдии и временного присутствия Герольдии о зачислени в дворянство разных лиц, 1846 г., 616 арк.

1.1.4. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжин

Ф. 343. Ніжинський повітовий предводитель дворянства

Оп. 1

74. Спр. 4. Списки служилых и неслужилых дворян Нежинского уезда, 1772 г., 216 арк.

1.2. Опубліковані джерела

75. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – СПб.: В типографии П. А. Кулиша, 1863. – Т. 4 (1657 – 1659 гг.). – 276 с.

76. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – СПб.: В типографии Эдуарда Праца, 1869. – Т. 6 (1665 – 1668 гг.). – IV; 6; 279 с.

77. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – СПб.: Типография В. В. Пратц, 1872. – Т. 7 (1657 – 1663, 1668 – 1669 гг.). – VI; 9; 398 с.

78. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – СПб.: Типография А. Катанского и К°, 1892. – Т. 15 (1658 – 1659 гг.). – X; 5; 462; 25 с.

79. Василенко Н. Генеральное следствие о маестностях Нежинского полка 1729 – 1730 г. / Н. Василенко – Чернигов: Типография Губернского земства, 1901. – XXX; IX; 417 с.

80. Величко С. Літопис: В 2-х т. [переклад з книжної української мови В. Шевчука] / С. Величко. – К.: Дніпро, 1991. – Т. 2. – 640 с.

81. Гетьманські універсали з колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського [публікація І. Ситого] // Сіверянський літопис. – 1998. – № 1. – С. 83 – 90.

82. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: Збірник документів / [упорядник, автор передмови та коментарів В. Й. Горобець]. – К.: Наукова думка, 1993. – 392 с.

83. Дневник генерального подскарбия Якова Марковича // Киевская старина. – 1893. – № 3. – С. 33 – 48 (Додаток).

84. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов: Черниговская земская типография, 1874. – Т. 5. – Губернский город Чернигов. Уезды: Черниговский, Козелецкий, Суражский, Кролевецкий и Остерский. – 443 с.

85. Коваленко О. Нововиявлені матеріали з історичної топографії міст Чернігово-Сіверщини / О. Коваленко, О. Гринь // Літературний Чернігів. – 2004. – № 3. – С. 171 – 174.

86. Лазаревский А. М. Обзорение Румянцевской описи Малороссии / А. М. Лазаревский. – Чернигов: Губернская типография, 1866. – Вып. 1. Полк Черниговский. – 390 с.

87. Лазаревский А. Списки черниговских дворян 1783 года: Материалы для истории местного дворянства / А. Лазаревский. – Чернигов: Типография губернского правления, 1890. – 186 с.

88. Листи Івана Мазепи / [упорядник та автор передмови В. Станіславський]. – К.: Інститут історії України НАН України, 2002. – Т. 1 (1687 – 1691). – 479 с.

89. Личный состав малороссийской казацкой старшины в 1725 году // Киевская старина. – 1904. – № 8. – С. 1 – 31 (Приложение).

90. Літопис Самовидця / [видання підготував Я. І. Дзира]. – К.: Наукова думка, 1971. – 207 с.

91. Мельник Л. Політична історія Гетьманщини XVIII ст. у документах і матеріалах / Л. Мельник. – К.: Інститут змісту методів навчання, 1997. – 140 с.

92. Модзалевский В. Материалы по истории Малороссии. – Вып. 1. Письма к Ивану Петровичу Забиле и его вдове (1678 – 1713) / В. Модзалевский. – Чернигов: Типография губернского земства, 1912. – 60 с.

93. Обрання Кирила Розумовського гетьманом [публікація В. Сергійчука] // Київська старовина. – 1993. – № 2. – С. 52 – 61.

94. Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779 – 1781). – К.: Археографічна комісія ВУАН, 1931. – XXI; 593 с.

95. Описи Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX століття. – К.: Наукова думка, 1997. – 324 с.

96. Присяжні книги 1654 року: Білоцерківський та Ніжинський полки. – К.: КП «Академія», 2003. – 349 с.

97. Ситий І. Батурин доби Івана Мазепи / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 2000. – № 3. – С. 36 – 46.

98. Ситий І. Батурин у першій чверті XVIII ст. / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1995. – № 1. – С. 65 – 73.

99. Сытый И. Универсал нежинского полковника Хрущева по поводу военной тревоги 1728 г. / И. Сытый // Вторые Кубанские литературно-

исторические чтения: Материалы научно-теоретической конференции. – Краснодар, 2000. – С. 69 – 71.

100. Судиенко М. Материалы для отечественной истории / М. Судиенко. – К.: В Университетской типографии, 1855. – Т. 2. – 511 с.

101. Украинские юридические акты XVII века // Черниговские губернские ведомости. – 1860. – № 49. – Часть неофициальная. – С. 350 – 351.

102. Украинские юридические акты XVIII ст. // Черниговские губернские ведомости. – 1862. – № 16. – Часть неофициальная. – С. 120 – 121.

103. Універсали Івана Мазепи (1687 – 1709) / [упорядник І. Бутич]. – К.; Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2002. – Ч. II. – 798 с.

104. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657 – 1687) / [упорядники І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко]. – К.; Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2004. – 1086 с.

105. Шафонский А. Ф. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малой России, из частей коей оное наместничество составлено / А. Ф. Шафонский. – К.: Университетская типография, 1851. – 697 с.

II. ЛІТЕРАТУРА

106. Апанович О. М. Збройні сили України першої половини XVIII ст. / О. М. Апанович. – К.: Наукова думка, 1969. – 222 с.

107. Бантыш-Каменский Д. Н. История Малой России: от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства / Д. Н. Бантыш-Каменский. – К.: Час, 1993. – 603 с.

108. Барловська А. До питання про родинні пріоритети козацької старшини другої половини XVII – XVIII століття (за матеріалами духовних заповітів) / А. Барловська // Сіверянський літопис. – 2000. – № 1. – С. 33 – 36.

109. Борисенко В. Й. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України у другій половині XVII ст. / В. Й. Борисенко. – К.: Наукова думка, 1986. – 263 с.

110. Гаецький Ю. Походження старшинських родів в Гетьманщині / Ю. Гаецький // Українська культура. – 1995. – № 4. – С. 32 – 34.

111. Генеральный опис Лівобережної України 1765 – 1769: Показчик населених пунктів / [ред. І. Л. Бутич]. – К.: Центральний державний історичний архів УРСР у м. Києві, 1959. – 185 с.

112. Гуржий А. И. Эволюция феодальных отношений на Левобережной Украине в первой половине XVIII века / А. И. Гуржий. – К.: Наукова думка, 1986. – 134 с.

113. Гуржій О. Іван Скоропадський / О. Гуржій. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2004. – 312 с.
114. Дашкевич Я. Гетьманська Україна: Полки. Полковники. Сотні Лівобережжя / Я. Дашкевич // Пам'ятки України. – 1990. – № 3. – С. 18 – 20.
115. Денежное жалованье полковым и сотенным урядникам и служителям (1732 год) // Киевская старина. – 1901. – № 9. – С. 77.
116. Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII століття / В. А. Дядиченко. – К.: Видавництво АН УРСР, 1959. – 532 с.
117. Желіба І. Історія міських гербів Чернігівщини / І. Желіба, О. Желіба // Сіверянський літопис. – 1997. – № 3. – С. 38 – 41.
118. Заруба В. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648 – 1782 рр. / В. Заруба. – Дніпропетровськ: ПП «Ліра ЛТД», 2007. – 380 с.
119. Заруба В. Архів компанійського полковника Іллі Новицького / В. Заруба // Київська старовина. – 1992. – № 4. – С. 12 – 19.
120. Заруба В. М. Студії з історії України / В. М. Заруба. – К.: Освіта, 1995. – 192 с.
121. Заруба В. Украинское казачье войско в борьбе с турецко-татарской агрессией (последняя четверть XVII в.) / В. Заруба. – Харьков: Основа, 1993. – 167 с.
122. Заруба В. М. Українське козацьке військо в російсько-турецьких війнах останньої чверті XVII століття / В. М. Заруба. – Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2003. – 464 с.
123. История городов и сёл Украинской ССР. Черниговская область. – К.: Главная редакция Украинской Советской Энциклопедии, 1983. – 816 с.
124. Кафенгауз Б. Экономические связи Украины и России в конце XVII – начале XVIII ст. / Б. Кафенгауз // Воссоединение Украины с Россией 1654 – 1954: Сборник статей. – М.: Издательство АН СССР, 1954. – С. 421 – 439.
125. Коваленко О. Неопублікована праця Андрія Пригари «Особое или топографическое описание города губернского Новгорода-Северского» / О. Коваленко // Сіверянський літопис. – 1999. – № 4. – С. 160 – 165.
126. Коваленко О. З історії рукописної книги та історичної думки XVIII століття / О. Коваленко, І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1998. – № 2. – С. 96 – 99.
127. Коваленко О. Іван Забіла та його хроніка з історії України / О. Коваленко // Сіверянський літопис. – 2000. – № 2. – С. 148 – 153.
128. Короп. Рыботин. Райгородок. Рождественское // Черниговские епархиальные известия. – 1872. – № 24. – С. 562 – 572.

129. Кривошея В. Генеалогія українського козацтва: нариси історії козацьких полків / В. Кривошея. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2004. – 391 с.

130. Кривошея В. Козацька еліта Гетьманщини / В. Кривошея. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2008. – 452 с.

131. Кривошея В. В. Козацька старшина Гетьманщини: Енциклопедія / В. В. Кривошея. – К.: Стилос, 2010. – 792 с.

132. Кривошея В. Нариси історії Чернігівщини періоду козацтва. І. Борзна. ІІ. Волинка / В. Кривошея, І. Кривошея. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 1999. – 128 с.

133. Кривошея В. В. Неурядова старшина Гетьманщини / В. В. Кривошея, І. І. Кривошея, О. В. Кривошея. – К.: Стилос, 2009. – 432 с.

134. Кривошея В. В. Українська козацька старшина. – Ч. 1. Реєстр урядників гетьманської адміністрації / Вид. 2-е, доповнене, уточнене і виправлене / В. Кривошея. – К., 2005. – 259 с.

135. Кривошея І. І. Неурядова старшина Української козацької держави (середина XVII – 80-ті роки XVIII ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / І. І. Кривошея. – К.: Інститут історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2014. – 40 с.

136. Крип'якевич І. П. Адміністративний поділ України 1648 – 1654 рр. / І. П. Крип'якевич // Історичні джерела та їх використання: Збірник наукових праць. – К.: Наукова думка, 1966. – Вип. 2. – С. 123 – 148.

137. Кулаковський В. Міста Лівобережної України у XVIII ст. та чисельність населення в них / В. Кулаковський // Історичні дослідження: Вітчизняна історія: Збірник наукових праць. – К.: Наукова думка, 1981. – Вип. 7. – С. 63 – 69.

138. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618 – 1648) / П. Кулаковський. – К.: Темпора, 2006. – 496 с.

139. Кулиш П. Записки о Южной Руси / П. Кулиш. – СПб.: Типография Александра Якобсона, 1857. – Т. 2. – XIV; 354 с.

140. Куриленко В. Художні кахлі Мізинського музею / В. Куриленко // Народна творчість та етнографія. – 1979. – № 9. – С. 98 – 99.

141. Лазаревский А. Гетманская надворная корогва / А. Лазаревский // Киевская старина. – 1901. – № 9. – С. 78.

142. Лазаревский А. Иван Петрович Забила, знатный войсковой товарищ (1665 – 1703 г.) (Отрывки из семейного архива) / А. Лазаревский // Киевская старина. – 1883. – № 7. – С. 506 – 538.

143. Лазаревский А. Описание Старой Малороссии: Материалы по истории заселения, землевладения и управления / А. Лазаревский. – К.: Типография К. Н. Милевского, 1893. – Т. 2. – Полк Нежинский. – 522 с.

144. Лазаревська К. Матеріали до історії цехів на Лівобережній Україні XVIII – XIX ст. / К. Лазаревська // Записки історико-філологічного відділу ВУАН. – К., 1925. – Кн. 5. – С. 20 – 33.

145. Лукомский В. К. Малороссийский гербовник с рисунками Егора Нарбута. Репринтное издание / В. К. Лукомский, В. Л. Модзалевский. – К.: Либідь, 1993. – XXIX; 213; LXVIII; 12 с.

146. Мельник Л. Торгівельні зв'язки Києва та міст Лівобережної та Слобідської України з Москвою наприкінці XVII ст. / Л. Мельник // Український історичний журнал. – 1979. – № 5. – С. 96 – 101.

147. Милорадович Г. А. Родословная книга черниговского дворянства / Г. А. Милорадович. – СПб.: Санкт-Петербургская Губернская типография, 1901. – Т. 1. – Ч. 1, 2. – V; 114; 646 с.

148. Мицик Ю. 3 досліджень історії Переяславської ради 1654 року / Ю. Мицик // Український історичний журнал. – 2004. – № 1. – С. 72 – 80.

149. Модзалевский В. Л. Дело об увольнении Ивана Забины от уряда хорунжого генеральной войсковой артиллерии (1734 – 1735 г.) / В. Л. Модзалевский // Труды Черниговской губернской ученой архивной комиссии. – Чернигов, 1915. – Вып. 11. – С. 183 – 192.

150. Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник / В. Л. Модзалевский. – К.: Типография тов-ва Г. Л. Фронцкевича и К^о, 1908. – Т. 1. – 8; 519 с.

151. Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник / В. Л. Модзалевский. – К.: Типография тов-ва Г. Л. Фронцкевича и К^о, 1910. – Т. 2. – 720 с.

152. Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник / В. Л. Модзалевский. – К.: Типо-Литография «С. В. Кульженко», 1912. – Т. 3. – 824; 24 с.

153. Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник / В. Модзалевский. – К.: Типография «С. В. Кульженко», 1910. – Т. 4. – IV; 832; 26 с.

154. Модзалевский В. Судьба малороссийских пушкарей / В. Модзалевский // Труды Черниговской губернской ученой архивной комиссии. – Чернигов, 1915. – Вып. 11. – С. 13 – 22.

155. Мозговий М. Звідки ти взялася, Бужанко? / М. Мозговий // Нові горизонти (Короп). – 1994. – 4 жовтня. – С. 3.

156. Мякотин В. А. Очерки социальной истории Украины в XVII – XVIII вв. / В. А. Мякотин. – Т. 1. – Вып. 2. – Прага: Ватага и пламя, 1926. – 268 с.

157. Нестеренко О. Розвиток промисловості на Україні / О. Нестеренко. – К.: Держполітвидав УРСР, 1959. – Т. 1. – 496 с.

158. Окиншевич Л. Генеральна старшина на Лівобережній Україні XVII – XVIII вв. / Л. Окиншевич // Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права. – К., 1926. – Вип. 2. – С. 84 – 175.

159. Окиншевич Л. Значне військово товариство в Україні-Гетьманщині XVII – XVIII ст. / Л. Окиншевич // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Праці історично-філологічної секції. – Мюнхен, 1948. – Т. CLVII. – 230 с.

160. Окиншевич Л. Центральні установи України-Гетьманщини XVII – XVIII вв. – Ч. I. – Генеральна рада / Л. Окиншевич // Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права. – К., 1929. – Т. 6. – С. 253 – 425.

161. Павленко С. Чернігівський полковник, генеральний обозний Василь Дунін-Борковський / С. Павленко // Сіверянський літопис. – 2002. – № 5. – С. 112 – 120.

162. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. – К.: Будівельник, 1986. – Т. 4. – 375 с.

163. Панащенко В. Військові товариші / В. Панащенко // Київська старовина. – 1998. – № 3. – С. 166 – 174.

164. Панащенко В. Значкові товариші / В. Панащенко // Київська старовина. – 1999. – № 4. – С. 126 – 141.

165. Панащенко В. Полкове управління в Україні (середина XVII – XVIII ст.) / В. Панащенко. – К.: Інститут історії України НАН України, 1997. – 74 с.

166. Пиріг П. Джерела Центрального державного історичного архіву в м. Києві про млинарство на Чернігівщині у другій половині XVII ст. / П. Пиріг // Сіверянський літопис. – 2002. – № 4. – С. 24 – 28.

167. Пиріг П. Лівобережний похід Яна-Казимира (1663 – 1664 рр.) / П. Пиріг // Сіверянський літопис. – 1999. – № 5. – С. 12 – 19.

168. Пиріг П. Нариси соціально-економічної історії Чернігівщини в другій половині XVII ст. / П. Пиріг. – К.: Інформаційно-видавничий центр «Стилос», 1998. – 183 с.

169. Репан О. Іржа на лезі: лівобережне козацтво і російсько-турецька війна 1735 – 1739 років / О. Репан. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 195 с.

170. Савченко О. Економічний розвиток Новгород-Сіверського намісництва / О. Савченко // Сіверянський літопис. – 2000. – № 6. – С. 62 – 70.

171. Сергійчук В. І. Військово-територіальна організація народної ар-

мії в перший період Визвольної війни 1648 – 1654 рр. / В. І. Сергійчук // Український історичний журнал. – 1982. – № 7. – С. 85 – 92.

172. Ситий І. Давні печатки Коропа / І. Ситий // Деснянська правда. – 1994. – 3 листопада. – С. 4.

173. Ситий І. До історії українського війська: списки бунчукових товаришів та сотників 1733 р. / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 2000. – № 5. – С. 139 – 143.

174. Ситий І. Книги Забіл (1671 – 1715) / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1999. – № 1. – С. 116 – 120.

175. Ситий І. Новгород-Сіверський цех калачників (1711 – 1900) / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1996. – № 2-3. – С. 63 – 67.

176. Слабченко М. Малорусский полк в административном отношении (Историко-юридический очерк) / М. Слабченко. – Одесса: Типография «Техник», 1909. – 436 с.

177. Смолій В. Влада в Українській державі: сутнісний зміст та вектори позиціонування / В. Смолій, В. Степанков // Українська держава другої половини XVII – XVIII ст.: політика, суспільство, культура. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – С. 41 – 87.

178. Смолій В. А. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.) / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 1999. – 447 с. – («Україна крізь віки». – Т. 7).

179. Смолій В. Український політичний проект XVII ст.: становлення національного інституту влади / В. Смолій, В. Степанков. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 194 с.

180. Сокирко О. Муштрові статuti гетьманського війська 1756 року / О. Сокирко // Київська старовина. – 2005. – № 5. – С. 67 – 81.

181. Стороженко Н. К истории малороссийских козаков в конце XVIII и в начале XIX века / Н. Стороженко // Киевская старина. – 1897. – № 4. – С. 124 – 156.

182. Стороженко Н. В. Реформи в Малороссии при графе Румянцеве / Н. В. Стороженко // Киевская старина. – 1891. – № 3. – С. 478 – 493.

183. Таранущенко С. Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України / С. Таранущенко. – К.: Будівельник, 1976. – 336 с.

184. Українське козацтво: мала енциклопедія. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.

185. Уривалкін О. Загадки історії: Лівобережна Україна та Ніжинський полк з середини XVII до кінця XVIII століть / О. Уривалкін. – Ніжин: ТОВ «Наука-Сервіс», 2000. – 276 с.

186. Цапенко М. Архитектура Левобережной Украины XVII – XVIII веков / М. Цапенко. – М.: Стройиздат, 1967. – 114 с.

187. Цапенко М. По равнинам Десны и Сейма / М. Цапенко. – М.: Искусство, 1970. – 144 с.

188. Чернігівщина: енциклопедичний довідник / [під ред. А.В. Кудрицького]. – К.: Українська радянська енциклопедія, 1990. – 1006 с.

189. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків / Д. Яворницький. – Львів: Світ, 1992. – Т. 3. – 456 с.

190. Gajecy G. The Cossak Administration of the Hetmanate / G. Gajecy. – Cambridge, Massachusetts, 1978. – Volume One. – P. 1 –395; Volume Two. – P. 396 – 790.

Наукове видання

Сергій Токарєв

**КОРОПСЬКА СОТНЯ
НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII – XVIII ст.**

Відповідальний редактор О. Б. Коваленко
Технічний редактор О. М. Єрмоленко
Комп'ютерний набір С. А. Токарєв
Комп'ютерна верстка та дизайн О. П. Журко
Коректор С. А. Токарєв

Підписано до друку 01.11.2016 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Cyr.
Ум. друк. арк. 7,5. Ум. фарб.-відб. 7,5. Обл.-вид. арк. 6,98.
Зам. 0108. Наклад 200 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року
Тел.: (0462) 972-664

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14027, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40

